

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKO DELO
**AVTONOMIJA IN SPODBUJANJE SAMOSTOJNOSTI LJUDI Z
DEMENCO V DOMAČEM OKOLJU**

Nina Kosar

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKO DELO
**AVTONOMIJA IN SPODBUJANJE SAMOSTOJNOSTI LJUDI Z
DEMENCO V DOMAČEM OKOLJU**

Nina Kosar

Mentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Somentorica: izr. prof. dr. Jana Mali

Ljubljana, 2020

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Nina Kosar

Naslov: Avtonomija in spodbujanje samostojnosti ljudi z demenco v domačem okolju

Mentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Somentorica: izr. prof. dr. Jana Mali

Kraj: Ljubljana Leto: 2020

Št. strani: 59 Št. prilog: 5

Ključne besede: demenca, neformalni oskrbovalci, skupnostna oskrba, avtonomija, samostojnost

Povzetek

V diplomskem delu sem raziskovala avtonomijo in spodbujanje samostojnosti ljudi z demenco v domačem okolju. V teoretičnem uvodu sem predstavila značilnosti in opredelitev demence. V nadaljevanju sem se dotaknila sporazumevanja z ljudmi z demenco in nadaljevala s temo oskrba ljudi z demenco v domačem okolju. Prav tako sem predstavila potrebe ljudi z demenco in potrebe sorodnikov ljudi z demenco. V zadnji točki teoretičnega uvoda sem predstavila pomen avtonomije ljudi z demenco v kontekstu socialnega dela. Glavni cilj raziskave je bil raziskati predvsem, kako poteka vsakdan ljudi z demenco in vsakdan sorodnikov ljudi z demenco, ki prevzemajo skrb za ljudi z demenco v domačem okolju. Prav tako sem želela ugotoviti, katera opravila opravljajo ljudje z demenco samostojno in pri katerih potrebujejo pomoč sorodnikov ter na kakšen način jim pri tem pomagajo njihovi sorodniki. Želela sem izvedeti, kako poteka sprejemanje odločitev o opravilih, tako lažjih kot kompleksnejših in s tem ugotoviti, kakšno avtonomnost odločanja imajo ljudje z demenco v vsakodnevnem življenju. Poleg tega sem želela izvedeti, med kakšnimi dejavnostmi lahko izbirajo ljudje z demenco in kako jim pri izbiri dejavnosti pomagajo njihovi sorodniki. Želela sem ugotoviti, kako lahko ljudje z demenco izražajo svoje želje in mnenje ter ali sorodniki ljudi z demenco upoštevajo njihove želje in mnenje. Raziskava, s katero sem prišla do odgovorov na našeta raziskovana vprašanja, je bila kvalitativna in empirična. V njej so sodelovali trije ljudje z demenco in štirje sorodniki ljudi z demenco. Torej sem s pomočjo smernic za intervju spraševala oz. intervjuvala sedem sogovornikov, ki so bili pripravljene sodelovati v raziskavi. Po opravljenih intervjujih sem dobljene podatke tudi kvalitativno obdelala in analizirala. Prišla sem do ugotovitev, da se sorodniki ljudi z demenco v svojem vsakdanu srečujejo s številnimi obremenitvami, povezanimi z oskrbo ljudi z demenco, zato bi bilo treba več pozornosti nameniti njihovi razbremenitvi, denimo z izobraževanju o pomembnosti razbremenitve in informiranju o razpoložljivih oblikah pomoči v okolju sorodnikov ljudi z demenco. Prav tako sem ugotovila, da so ljudje z demenco pri lažjih opravilih samostojnejši in da potrebujejo več pomoči sorodnikov pri kompleksnejši opravilih. Izvedela sem, da sorodniki pogosto odločajo namesto ljudi z demenco, zato bi bilo treba pozornost prav tako nameniti ozaveščanju o pomembnosti samostojnosti ljudi z demenco pri opravljanju vsakodnevnih opravil. Opozoriti je treba na pripomočke in aplikacije, ki lahko ljudem z demenco pomagajo pri samostojnem opravljanju opravil v domačem okolju. Prav tako sem ugotovila, da imajo ljudje z demenco manjšo možnost odločanja o vsakodnevnih opravilih, predvsem kompleksnejših. Znova bi bilo dobro opozoriti na pomembnost samostojnega odločanja oz. odločanja s podporo ljudi z demenco o vseh vidikih njihovega življenja. Treba bi bilo organizirati delavnice, ki bi sorodnike ljudi z demenco podprle pri vključevanju ljudi z demenco v odločanje o svojem življenju. Na pomembnost ohranjanja samostojnosti ljudi z demenco in samostojnega odločanja ter odločanja s podporo bi bilo dobro opozoriti tudi s posebnimi brošurami. Poleg tega sem ugotovila, da imajo ljudje z demenco na

voljo fizične, družabne, izobraževalne in druge aktivnosti. Sorodniki jih spodbujajo k izražanju, kaj želijo početi, prav tako jim aktivnosti predlagajo, kar pogosto vodi do odločanja v njihovem imenu. Ugotovila sem, da ljudje z demenco izražajo skromne želje. K izražanju želj in mnenja jih spodbujajo tudi sorodniki. Pogosto se znajdejo v podrejenem položaju, predvsem zato, ker sorodniki sklepajo, kaj je zanje dobro, saj sami le s težavo besedno izrazijo svoje želje in mnenje. Več pozornosti bi bilo treba nameniti ozaveščanju o sporazumevanju z ljudmi z demenco in večji poudarek dati nebesednemu sporazumevanju v vseh fazah bolezni. Ljudje z demenco so izpostavili, da sorodniki upoštevajo njihove želje in mnenje. Izziv socialnega dela vidim predvsem pri podpori sorodnikom, saj lahko le z ustrežno podporo in možnostmi za razbremenitev kvalitetno skrbijo za ljudi z demenco v domačem okolju.

GRADUATION THESIS DATA

Name and Surname: Nina Kosar

Title: Autonomy and Encouraging Independence of People with Dementia in their Home Environment

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Co-mentor: assoc. prof. dr. Jana Mali

City: Ljubljana Year: 2020

No. of pages: 59 No. of Appendices: 5

Keywords: dementia, informal carers, community care, autonomy, independence

Abstract

In my graduation thesis I researched the topic of autonomy and encouraging independence of people with dementia in their home environment. In theoretical introduction I presented characteristics and definition of dementia. Next I covered communication with people with dementia and continued with the topic of care of people with dementia in home environment. I also presented needs of people with dementia and needs of their relatives. In the last part of theoretical introduction, I presented the importance of autonomy of people with dementia in the context of social work. Main goal of my thesis was to research how does the everyday, of people of dementia and their relatives who look after them in their home environment, look like. I also wanted to understand, which tasks are performed by people with dementia independently and with which they need help from their relatives and how do relatives help them in performing those tasks. I wanted to understand the decision-making behind easier and more complex tasks. With that I wanted to find out the extent of autonomy in everyday life of people with dementia. I also wanted to find out between which everyday activities can people with dementia chose and what is the role of their relatives in decision-making. I wanted to understand how people with dementia can express their wishes and opinion and if their relatives consider their wishes when deciding. Research I performed to obtain answers to above mentioned research questions was qualitative and empirical. In my research I included three people with dementia and four relatives of people with dementia. Therefore, I used guidelines I prepared to interview seven interviewees, who were prepared to take part in my research. After the conclusion of interviews, I qualitatively processed and analysed gathered data. I concluded that relatives of people with dementia face many everyday burdens connected to care of people with dementia, consequently more attention should be put towards their relief, for example with presentation of importance of relief and with getting relatives informed about available forms of help in their area. I also concluded that people with dementia can perform easier tasks independently and need more help from relatives when performing more complex tasks. Another conclusion I made is that, relatives of people with dementia often decide instead of people with dementia, therefore we should put more attention towards the awareness of importance of autonomy of people with dementia when performing everyday tasks. Tools and applications that can help people with dementia with their autonomy in home environment should be pointed out. I also concluded that people with dementia have less options of decision-making in connection to everyday tasks, especially more complex ones. Again, the importance of autonomy in decision-making or at least participation of people with dementia in everyday decision-making should be pointed out. More attention should be put towards education of relatives of people of dementia with the purpose of inclusion of people with dementia in everyday decision-making. This could be achieved with different educational seminars. Importance of autonomy of people with dementia

and their inclusion in decision-making could also be pointed out with brochures. In addition to that I found out that people with dementia can choose among different physical, social, educational and other activities. Relatives encourage them to express their wishes. Relatives also suggest activities themselves, which often lead to deciding in their place. I concluded that people with dementia express modest wishes. They are encouraged to express their wishes and opinions by the relatives. People with dementia often find themselves in inferior position, because relatives make decisions based on what they think is good for people with dementia, due to problems that people with dementia have when expressing wishes and opinions. More attention should be put towards awareness of communication with people with dementia and importance of nonverbal communication in all phases of disease. People with dementia emphasised that their relatives abide with their wishes and opinions. In my opinion the main challenge for social work is in the support of relatives of people with dementia, because the only way to achieve quality care of people with dementia in their home environment is with adequate support and possibilities for relief of relatives.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Liljani Rihter in somentorici izr. prof. dr. Jani Mali za vso prejeto pomoč, predvsem pa vse podane nasvete in odzivnost v času pisanja mojega diplomskega dela.

Najlepša hvala tudi vsem udeleženskem v raziskavi.

Posebna zahvala tudi vsem, ki so mi pomagali poiskati sogovornike, s katerimi sem lahko opravila intervjue.

Še posebej hvala moji družini, fantu in njegovi družini ter prijateljicam za vso prejeto podporo.

KAZALO VSEBINE

1.	TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1	ZNAČILNOSTI IN OPREDELITEV DEMENCE	1
1.2	SPORAZUMEVANJE Z LJUDMI Z DEMENCO	5
1.3	OSKRBA LJUDI Z DEMENCO V DOMAČEM OKOLJU	7
1.4	POTREBE LJUDI Z DEMENCO IN NJIHOVIH SORODNIKOV	10
1.5	POMEN AVTONOMIJE LJUDI Z DEMENCO V KONTEKSTU SOCIALNEGA DELA	13
2	PROBLEM.....	17
3	METODOLOGIJA.....	19
3.1	VRSTA RAZISKAVE	19
3.2	SPREMENLJIVKE IN MERSKI INSTRUMENT	19
3.3	POPULACIJA IN VZORČENJE	19
3.4	ZBIRANJE PODATKOV	20
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	20
	– Podčrtovanje in izpis pomembnih delov besedila	21
	– Odprto kodiranje.....	21
	– Osno kodiranje.....	22
	– Odnosno kodiranje.....	23
4	REZULTATI.....	24
4.1	VSAKDANJIK LJUDI Z DEMENCO.....	24
4.2	SAMOSTOJNOST (VIDIK LJUDI Z DEMENCO).....	25
4.3	AVTONOMIJA LJUDI Z DEMENCO.....	26
4.4	VSAKDANJIK SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO	32
4.5	SAMOSTOJNOST (VIDIK SORODNIKOV).....	34
4.6	AVTONOMIJA LJUDI Z DEMENCO.....	36
5	RAZPRAVA	47
6	SKLEPI	53
7	PREDLOGI	55
8	LITERATURA.....	57
9	PRILOGE	60
9.1	SMERNICE ZA INTERVJU.....	60
9.1.1	Smernice za intervju z ljudmi z demenco	60
9.1.2	Smernice za intervju s sorodniki ljudi z demenco.....	61
9.2	ZAPIS INTERVJUJEV S POMEMBNIMI IZJAVAMI.....	62

9.2.1	Intervjuji z ljudmi z demenco.....	62
9.2.2	Intervjuji s sorodniki ljudi z demenco.....	67
9.3	ODPRTO KODIRANJE.....	79
9.3.1	Odprto kodiranje intervjujev z ljudmi z demenco.....	79
9.3.2	Odprto kodiranje intervjujev s sorodniki ljudi z demenco.....	95
9.4	OSNO KODIRANJE.....	132
9.4.1	Osno kodiranje intervjujev z ljudmi z demenco.....	132
9.4.2	Osno kodiranje intervjujev s sorodniki ljudi z demenco.....	137
9.5	ODNOSNO KODIRANJE.....	147

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 ZNAČILNOSTI IN OPREDELITEV DEMENCE

Kogoj (2007, str. 15) pravi, da je demenca opredeljena kot sindrom, ki je posledica možganske bolezni, običajno kronične ali napredujoče narave. Poudarja, da imajo ljudje z demenco težave z višjimi živčnimi dejavnostmi, kot so spomin, mišljenje, orientacija, razumevanje, računanje, sposobnosti učenja, sposobnost besednega izražanja in presoje. Bolezen se običajno pojavi po 60. letu starosti (Ljubelj in Verdinek, 2006, str. 13). Mali in Kejžar (2017, str. 180) opozarjata, da zaradi odsotnosti registra bolnikov z demenco lahko govorimo le o oceni števila starih ljudi z demenco. Dejstvo pa je, da število ljudi z demenco narašča. Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da je dandanes na svetu okoli petdeset milijonov ljudi z demenco (Svetovna zdravstvena organizacija, 2019). V Sloveniji pa ocenjujejo, da je ljudi z demenco več kot 32.000, za katere skrbi približno sto tisoč neformalnih oskrbovalcev (Krivec in Lukič Zlobec, 2019).

Demenca je posledica nevroloških, fizioloških in anatomskih poškodb možganov. Hkrati pa se simptomi demence kažejo na psihološki ravni, na primer pozabljanje in dezorientacija (Flaker, 2007, str. 11). Čeprav je demenca posledica možganskih okvar, je obravnava predvsem »socialna«. Posamezniku je treba zagotoviti ustrezno okolje, ki ga bo spodbujalo pri vseh funkcijah, ki jih še zmore, in ga bo obenem tudi podprlo pri opravljanju funkcij, ki jih ne zmore več (Rihter, 2007, str. 92). Milošević Arnold (2007a, str. 25) pravi, da bolj ko bolezen napreduje, bolj se stanje človeka z demenco slabša.

Poznamo več vrst demence, to so Alzheimerjeva bolezen, demenca z Lewyjevim telesci, vaskularna demenca, frontotemporalna demenca in reverzibilna demenca, ki jih bom v nadaljevanju povzela po Kogoj (2007, str. 19):

- Alzheimerjeva bolezen je najbolj pogosta oblika demence, saj jo ima približno polovica ljudi z demenco. Ljudje kot prve znake občutijo težave s spominom, lahko pa imajo obdobja, ko se proces napredovanja upočasni ali celo ustavi. V večini primerov bolezen traja osem do deset let.
- Bolezenski znaki demence z Lewyjevim telesci se prekrivajo s simptomi Alzheimerjeve bolezni in Parkinsonove bolezni. Ljudje z demenco doživljajo halucinacije, še posebej v zgodnji fazi bolezni.

- Vaskularna demenca nastane kot posledica majhnih infarktov v možganih. Bolezen le redko povzroči en velik infarkt, ampak gre običajno za več majhnih infarktov, ki se v svojem učinku seštevajo.
- Frontotemporalna demenca prizadene čelne in senčnične režnje v možganih. Pri ljudeh z demenco se kot prvi znaki pojavijo spremembe osebnosti, socialni upad, čustvena zbledelost in motnje govora. Značilno je, da se težave s spominom pojavijo kasneje.
- Reverzibilne demence so ozdravljive, to so na primer huda hipotiroza, normotenzivni hidrocefalus in druge.

Mali in Milošević Arnold (2007, str. 25–27) navajata Fiel (2003), ki opisuje potek demence v štirih stopnjah:

Za prvo stopnjo (težave z orientacijo) je značilno, da se ljudje z demenco še orientirajo v prostoru, času in kraju. Pogosto še živijo doma, v svojem gospodinjstvu in se zavedajo svoje izgube spomina. Ob enostavnih napotkih, primernem času in spodbudi, naloge opravijo brez težav. Kompleksne aktivnosti lahko opravljajo, če jih poznajo že od prej. Ljudje z demenco so še varni v svojem domu.

Za drugo stopnjo (časovna zmedenost) je značilno, da pri ljudeh z demenco prihaja do občasne dezorientacije v času in prostoru. Pri zahtevnejših nalogah potrebujejo navodila in usmerjanje, samostojno pa opravljajo naloge, ki so jim znane. Tudi pri skrbi za osebno higieno še ne potrebujejo pomoči. Če je tema za pogovor enostavna in znana, bodo v njem tudi sodelovali. V tej stopnji sorodniki že potrebujejo pomoč pri skrbi za človeka z demenco. Pojavljajo se težave s čustvovanjem in depresijo.

V tretji stopnji (ponavljajoči se gibi) se ljudje z demenco ne zavedajo več svojih omejitev in se ne zmorejo več orientirati v prostoru, času in na osebe. Enostavne naloge zmorejo narediti s spodbujanjem in pomočjo, medtem ko zapletenih nalog ne zmorejo brez pomoči drugih. Tudi tukaj se pojavljajo motnje čustvovanja in obnašanja, kot so depresivnost, jezljivost, tavanje, nočni nemir, sumničavost ... Potrebujejo nenehno pomoč sorodnikov, katerim postaja oskrba prenaporna in zato iščejo druge rešitve.

Za četrto stopnjo (životarjenje) je značilno, da ljudje z demenco običajno živijo izključno v domovih za stare ljudi in le redko reagirajo na zunanje dražljaje.

Pri razvrščanju ljudi v kategorije in v tem primeru v stopnje demence moramo biti pozorni, saj je vsak človek z demenco edinstven in demenco doživlja na lasten način. Vsak človek z demenco potrebuje edinstven pristop in oskrbo. Prav tako želim poudariti, da se moramo pri ljudeh z demenco osredotočiti na zmožnosti in sposobnosti, ne samo na pomanjkljivosti in nezmožnosti. Tudi bodoče socialne delavke moramo stremeti k temu, da v ljudeh iščemo pozitivne lastnosti tudi takrat, ko se nam to zdi nemogoče.

Demence ne moremo razumeti le skozi medicino, saj njene posledice prizadenejo človekovo osebnost in zmožnost za socialno funkcioniranje ter njegovo socialno mrežo. Zaradi teh razlogov je demenca izziv tudi za socialno delo, saj zahteva veliko sodelovanja z ljudmi z demenco in njihovimi podpornimi mrežami (Milošević Arnold, 2007a, str. 23). To stališče prevzema tudi »socialnodelovni model« razumevanja demence, ki v razmerja med ljudmi z demenco in njihovimi sorodniki vstopa tako, da upošteva perspektivo človeka z demenco, njegova razmerja s socialno mrežo ter socialne, kulturne in ekonomske procese, ki vplivajo nanj. Naloga socialnih delavk je, da iščejo in mobilizirajo vire ljudi z demenco, zaradi katerih lahko človek z demenco čim dlje živi samostojno v domačem okolju (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 39). Milošević Arnold (2007a, str. 29) navaja Kitwood (2005), ki poudarja, da mora biti v ospredju človek z demenco, ne bolezen niti neformalni ali formalni oskrbovalci. Če postavimo človeka z demenco v središče, ostanemo osredotočeni na njegove potrebe, zmožnosti, sposobnosti in želje. Le tako lahko s človekom z demenco spletemo partnerski odnos, krepimo njegovo moč, smo antidiskriminatorno usmerjeni, vključujemo njegov socialni kapital in razvijamo pomoč, ki temelji na njegovih potrebah (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 43).

Socialnodelovni model razumevanja demence sestavljajo izvedbena raven, raven medsebojnih odnosov, ekonomska raven in etična raven, ki jih bom v nadaljevanju povzela po Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 64–74):

Pri izvedbeni ravni je treba poudariti, da sta število in težavnost opravil in dejavnosti, ki jih lahko ljudje z demenco opravljajo v vsakodnevem življenju, odvisni od njihovega zdravstvenega stanja. Torej se aktivnosti in del, ki zahtevajo manjši napor, lotevajo v večji meri, v manjši meri pa aktivnosti in del, ki zahtevajo večji napor. Ker ne zmorejo toliko sami, potrebujejo v vsakodnevem življenju podporo in pomoč, ki jo običajno dobijo od otrok, predvsem hčerk in drugih sorodnic. Zelo pomembna pri neformalni in formalni obliki pomoči

je stalnost osebe, ki pomaga in daje podporo. Sorodniki predvsem poročajo, da jim primanjkuje znanja za ravnanje z ljudmi z demenco, pogosto pa tudi časa.

Pri ravni medsebojnih odnosov je treba poudariti, da imajo ljudje z demenco tako kot drugi ljudje močno potrebo po stikih z drugimi ljudmi. Pri tem lahko pogosto naletijo na ovire, saj imajo težave pri vzpostavljanju in vzdrževanju socialnih stikov. Razumeti moramo, da ljudem z demenco veliko pomenita pogovor in odnos, ki ga z njimi spletemo. V odnosu z njimi moramo biti vztrajni, potrpežljivi in prilagodljivi. Upoštevati moramo njihove zmožnosti in jih ustrezno vključiti v delo, opravila in pogovor. Pri sorodnikih ljudi z demenco pogosto prihaja do preobremenjenosti, kar pa vpliva na kvaliteto odnosa z ljudmi z demenco. V teh primerih pogosto pride do "pomoči za vsako ceno". Kljub številnim negativnim izkušnjam pa sorodniki pripovedujejo tudi o pozitivnih izkušnjah, kot so izboljšani odnos s človekom z demenco.

Ekonomska raven. Ljudje z demenco večinoma prejemajo pokojnino, državno, starostno, kmečko ali vdovsko. Prav tako lahko pridobijo dodatne materialne vire, kot so varstveni dodatek in dodatek za pomoč in postrežbo. S stopnjo demence se povečuje tudi materialna obremenitev. Poleg običajnih stroškov imajo še dodatne stroške, kot so stroški za nakup raznih pripomočkov, na primer negovalne postelje. Količina pomoči postane odvisna od finančne zmogljivosti plačevanja pomoči. Tako torej ni na prvem mestu potreba po pomoči, ampak zmožnost njenega plačevanja.

Pri etični ravni je treba poudariti, da poleg nezanimanja za mnenje prihaja do zlorab ljudi z demenco, na primer za izkoriščanje skrbniške funkcije za prilaščanje materialnih sredstev in podobno. Do zlorab človekovih pravic do dostojanstva in svobode pride tudi z dejanji zaklepanja v stanovanje, skrivanja čevljev in privezovanja na posteljo z namenom, da ne bi odtavali. Sorodniki morajo spoštovati želje ljudi z demenco in se jim prilagoditi, saj oni to storijo veliko težje.

Pomembno je, da ljudi z demenco ne izključujemo iz raziskovanja, saj nam le njihove zgodbe pomagajo razumeti potrebe ljudi z demenco zunaj institucionalnih okvirov. Tako lahko oblikujemo pristope in oskrbo, ki ljudem z demenco omogoča, da čim dlje ostanejo v domačem okolju. Ljudi z demenco moramo videti kot partnerje v delovnem odnosu, ki ga spletemo skupaj. Njihovih mnenj in želja ne smemo prezreti.

1.2 SPORAZUMEVANJE Z LJUDMI Z DEMENCO

S pomočjo sporazumevanja bolje razumemo uporabnikov življenjski svet, situacije in stiske. Socialna delavka je v vlogi raziskovalke, saj se uči, spoznava in odkriva uporabnikovo življenjsko situacijo (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 54). Socialno delo v središče svojega delovanja postavlja človeka z demenco, ne njegove bolezni (Mali in Žitek, 2016, str. 240).

Flaker idr. (2013, str. 40) pravijo, da si mora socialna delavka zaradi težjega besednega izražanja ljudi z demenco vzeti več časa za načrtovanje zelenih izidov. Sporazumevanje mora prilagoditi uporabniku, za kar potrebuje ustrezno znanje, spretnosti in sposobnosti. Dobro mora poznati življenjski svet človeka z demenco in si vzeti čas za postavljanje ciljev. Prav tako mora biti spretna pri uporabi besednega in nebesednega sporazumevanja ter opazovanja.

Mi smo odgovorni za to, da ustvarimo ozračje, v katerem se ljudje z demenco počutijo sprejete in varno, ter da upoštevamo to, da si človek z demenco zapomni čustva, ki jih doživlja ob stiku z nami (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 58). To omenja tudi Bryden (2005, str. 138), ki pravi, da z napredovanjem bolezni postaja vse bolj čustveno aktiven in se pri sporazumevanju lažje poveže z nasmehom in dotiki, manj pa z besedami. Pravi, da bolj kot sogovornikove besede potrebuje njihovo navzočnost in bližino. Ljudem z demenco več kot besede povedo občutki, čustva in čustveni odzivi (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 59).

Ljudje z demenco vedo, kaj si želijo, le tega ne morejo povedati z besedami na način, da bi mi razumeli. Gre za »nezmožnost besednega sporočanja« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 57). Ljudje z demenco pri sporazumevanju potrebujejo več časa, uporabljajo manjše število besed, pogosto besede opišejo, jih uporabijo v drugačnem, nenavadnem zaporedju (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 56, 57). Mali (2018, str. 214) pravi, da so zgodbe ljudi z demenco zaradi oteženega besednega sporočanja pogosto povezane s pripovedovanji njihovih sorodnikov. Pravi, da skupaj ustvarjajo zgodbe tako, da sorodniki dopolnjujejo njihove pripovedi ali jih rekonstruirajo, ko človek z demenco pove nejasno ali nepovezano, torej gre za soavtorstvo zgodb.

Pri razumevanju življenjskega sveta človeka z demenco nam je lahko v veliko pomoč nebesedno sporazumevanje (Mali in Kejžar, 2017, str. 184). Milošević Arnold (2007b, str. 132) pravi, da je besedno sporazumevanje podprto z nebesednim, to je mimiko obraza, očesnim stikom, držo in gibi. Prav tako pa si pri sporazumevanju s človekom z demenco lahko pomagamo z dotiki (stisk roke, objem), kadar ocenimo, da to sogovorniku ustreza (Flaker idr., 2013, str. 60).

Milošević Arnold (2007b, str. 136) navaja Innes in Capstick (2001), ki pravita, da je pred sporazumevanjem s človekom z demenco treba preveriti, ali so zanj izpolnjeni vsi pogoji. Treba je odpraviti ovire, ki bi preprečile pretok informacije, zato Milošević Arnold (2007b, str. 136) po Ines in Capstick (2001) svetuje:

- preverimo, ali nas oseba sliši in vidi,
- če ne moremo vzpostaviti stika, ker je oseba razdražena, pomislimo, da na ta način izraža svoje občutke (bolečina, mraz),
- poznati moramo človekovo kulturno ozadje,
- dajemo jasna in enostavna sporočila,
- pri sporazumevanju moramo biti fleksibilni, strpni, občutljivi in odločni,
- izogibamo se neposrednih vprašanj, saj ljudi z demenco z njimi zmedemo in
- primerna so podporna vprašanja, kot so: želite, da vam pomagam, greva na sprehod.

Za sporazumevanje z ljudmi z demenco si moramo vzeti čas in jim dobro prisluhniti. Ne smemo pozabiti na nebesedno sporazumevanje, ki pogosto lahko pove več kot besede. Ob stiku z ljudmi z demenco se prilagajamo mi, njihovi sogovorniki, saj se sami pogosto več ne zmorejo. To storimo na spoštljiv način, tako da se ljudje z demenco počutijo sprejete in enakovredne nam.

Pri sporazumevanju z ljudmi z demenco se je treba držati drugačnih pravil in upoštevati omejitve, ki nastanejo zaradi težav ljudi z demenco pri besednem izražanju. Pozorni moramo biti na to, da so lahko ovire za pretok informacij tudi pri nas samih (Milošević Arnold, 2007b, str. 132). Upoštevati moramo, da ne obstajajo splošno veljavna pravila, kako se sporazumevati z ljudmi z demenco, saj je vsak človek z demenco edinstven in demenco doživlja na svoj lasten način (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 56).

Sporazumevanje z vsakim človekom z demenco je edinstveno in ne mora potekati po vnaprej določenih pravilih. Ključnega pomena je nebesedno sporazumevanje, saj nam pove, kako se človek z demenco počuti, tudi takrat, ko tega ne more jasno in na nam razumljiv način izraziti. V socialnem delu moramo spodbujati pripovedovanje ljudi z demenco, saj sami najbolje vedo, kako se počutijo in kakšne oskrbe si želijo. Moramo najti načine, da lahko ljudje z demenco izrazijo svoja mnenja, želje, jih slišati in upoštevati. Prav tako pa vlogo stroke socialnega dela vidim v tem, da oskrbovalce usmeri v strpno in prilagojeno sporazumevanje, ki je ključno za dobro oskrbo človeka z demenco.

1.3 OSKRBA LJUDI Z DEMENCO V DOMAČEM OKOLJU

Mali (2007a, str. 43) pravi, da človek z demenco težko živi samostojno brez tuje pomoči in podpore in da največ starih ljudi, ki živijo v domačem okolju, uporablja neformalne oblike pomoči sorodnikov. Pravi, da skrb običajno prevzamejo partner, otroci, drugi sorodniki, sosede in prijatelji. Ramovš (2003, str. 11) navaja, da v družini običajno prevzamejo skrb za svoje starše ženske, ki so še zaposlene ali pa že upokojene. Prav tako pravi, da jih poleg skrbi za sorodnika z demenco bremenita redna zaposlitev in skrb za lastno družino, kar pogosto pripelje do hude izčrpanosti. Ljubej in Verdinek (2006, str. 13) pravita, da ženske za svoje delo niso »ustrezno poučene in plačane«. Pini idr. (2017, str. 68) pa poudarjajo, da bi ljudje z demenco brez neformalne pomoči oz. pomoči sorodnikov imeli manj kakovostno življenje in bi hitreje odšli v dom za stare ljudi.

Demenca ima zdravstvene, socialne in družbene razsežnosti, saj ne prizadene le ljudi z demenco, temveč tudi njihove sorodnike (UMAR, 2017, str. 19). To ugotavlja tudi Milošević Arnold, 2007a, str. 25), ki pravi, da je demenca težka življenjska preizkušnja za vse, ki so v to vpleteni, tudi za sorodnike, prijatelje, sosede in strokovnjake, s katerimi sodelujejo.

Milošević Arnold (2007a, str. 23) pravi, da po eni strani ljudje z demenco težko vzdržujejo stike s socialno mrežo in obstaja večje tveganje, da jih njihovo socialno okolje izključi. Po drugi strani pa poudarja, da doživljajo izključenost tudi sorodniki, ki zanje skrbijo, saj zaradi naporene skrbi težko najdejo čas in energijo za vzdrževanje socialnih stikov. Sorodniki ljudi z demenco menijo, da je skrb za človeka z demenco njihova dolžnost, za katero so pripravljene žrtvovati svoje družabno življenje (Alzheimer's Research UK, 2015, str. 25), Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 41) pa pravijo, da se sorodniki začnejo odpovedovati dejavnostim, ki jih sproščajo, saj ne najdejo časa zase, ter da o stiski pripovedujejo tudi ljudje z demenco, saj so odvisni od pomoči drugih.

Mali (2007a, str. 40) poudarja, da postanejo ljudje z demenco zaradi socialne izključenosti vse bolj odvisni od oskrbovalcev, ki se v svoji vlogi počutijo preobremenjeni, kar pogosto pripelje do konfliktov. Prav tako pravi, da ko postane oskrba človeka z demenco prezahtevna in preveč obremenjujoča, pogosto vključijo zunanje oskrbovalce. Prav tako Mali (2007a, str. 40) pravi, da morajo oskrbovalci paziti, da s svojo pomočjo ne zmanjšujejo obstoječih spodobnosti ljudi z demenco, saj se lahko hitro ujamejo v past in pretirano pomagajo sorodniku z demenco in tako povzročijo njihovo nemoč.

Oskrbovalci, tako neformalni kot formalni morajo paziti, da ne prevzamejo preveč pokroviteljske drže in da s svojo pomočjo ne povzročijo nemoči, ampak nasprotno, da s svojo pomočjo krepijo moč ljudi z demenco. Tukaj ima pomembno vlogo tudi socialno delo, saj z uporabniki sodeluje tako, da jih okrepi, ne nasprotno.

Čeprav v pripovedih sorodnikov ljudi z demenco prevladujejo negativni pogledi na oskrbo človeka z demenco v domačem okolju, ne smemo pozabiti na pozitivne izkušnje oskrbe. Te izkušnje, ki jih navajajo Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 42), so izboljšani medsebojni odnosi, sorodniki lahko odkrijejo smisel življenja, ljubezen, ob skrbi zanje osebnostno zrastejo, pridobijo občutek kompetentnosti in zadovoljstva. Prav tako avtorice povedo, da je spoznanje, da je skrb za človeka z demenco lahko tudi pozitivna, zelo pomembno za socialne delavke, saj lahko pomagajo sorodnikom prepoznati in videti pozitivne vidike oskrbe človeka z demenco doma. To spoznanje lahko krepí moč sorodnikov ljudi z demenco, ki jo potrebujejo za kakovostno oskrbo.

Sorodniki ljudi z demenco opisujejo, da jih za skrbstveno delo motivirajo »altruistični vzgibi«, kot so ljubezen, vdanost, empatija in občutek navezanosti na človeka z demenco. Prav tako opisujejo, da ob skrbi čutijo osebno zadovoljstvo (Mali, 2007b, str. 123). Lipar (2012) poudarja, da oskrbo izvajajo tudi iz razlogov, kot so občutek krivde, dolžnosti ali socialne in kulturne norme. Pravi, da se slednji tudi pogosteje srečujejo s preobremenjenostjo in izčrpanostjo, medtem ko oskrbovalci, ki v oskrbovanju vidijo pozitivne komponente, čutijo manjšo breme in so boljšega zdravja.

»Sorodniki niso homogena skupina. Med seboj se razlikujejo po spolu, starosti, zdravstvenem stanju, zakonskem stanu, zaposlitvenih obveznostih, ekonomskem statusu, družinski dinamiki, osebnostnih značilnostih, načinu spopadanja s težavami, odnosu, ki ga vzpostavijo s človekom z demenco, dolžini in intenzivnosti skrbi, stopnji odgovornosti za skrb in drugih« (Mali, 2007b, str. 127). To moramo upoštevati tudi takrat, ko z njimi sodelujemo v delovnem odnosu. Razumeti moramo, da so tudi sorodniki ljudi z demenco edinstveni in da vsak potrebuje edinstven pristop in podporo.

Pomembno vlogo pri oskrbi ljudi z demenco v domačem okolju ima tveganje. Družba je tista, ki predpostavlja, kdo sme več ali manj tvegati. Do mladih ljudi in tveganj nimamo nobenih predsodkov, medtem ko tveganje v starosti predstavlja nekaj nedopustnega. Tveganje je močno povezano tudi z avtonomijo ljudi z demenco. Do več tveganj ima človek z demenco dostop, bolj je avtonomen in svoboden.

Po tradicionalni razlagi tveganje predstavlja »sinonim za ravnanje, ki ima škodljive posledice, slab izid; je nekaj zlega, negativnega« (Mali in Milošević Arnold, 2007, str. 64). Mali in Milošević Arnold (2007, str. 64) prav tako poudarjata, da želimo stare ljudi zavarovati pred tveganji, saj velja prepričanje, da v starosti ni dopustno ali primerno tvegati. Pravita, da lahko takšno prepričanje spodbudi sorodnike ljudi z demenco, da odločajo namesto njih, torej v njihovem imenu, in da jih omejujejo pri svobodnih izbirah in gibanju. Prav tako pa menita, da s takšnimi ravnanji diskriminiramo in socialno izločamo ljudi z demenco.

V domačem okolju želijo sorodniki človeka z demenco zavarovati pred tveganji z zaklepanjem, privezovanjem, prekomernim dajanjem pomirjeval ali s stalnim, 24-urnim nadzorom (Mali in Milošević Arnold, 2007, str. 67). Želijo preprečiti tavanje, izgubljanje in s tem onemogočajo njihovo svobodno in varno gibanje (Rihter, 2007, str. 113). Človeku z demenco je treba priskočiti na pomoč, kadar to res potrebuje. Kadar to ni potrebno, moramo določena tveganja omogočiti, saj na ta način preizkušajo svoje sposobnosti (Mali in Milošević Arnold, 2007, str. 69).

Tudi Bryden, ki ima osebno izkušnjo življenja z demenco, med drugim pripoveduje o tem, da jo moti, kadar nadzor nad njenim življenjem prevzamejo drugi. Pripovedi o občutkih in doživljanju so zelo dragocene in jih moramo upoštevati ter na njih graditi znanje za ravnanje z ljudmi z demenco. Tako je zapisala Bryden (2005, str. 102) in opozorila, da drugi v odnosu z njo pogosto prevzamejo pokroviteljsko držo ter da ljudje v njeni okolici ne razumejo težav, s katerimi se vsakodnevno srečuje. Pravi, da želi biti slišana in razumljena.

Bryden (2005, str. 143, 144) poudarja, da naj z ljudmi z demenco ravnamo tako kot z ljudmi, ki nimajo demence, in da naj o njih ne govorimo, kot da niso navzoči. Pravi, da moramo ljudi z demenco spoštovati. Poudarja tudi, da naj se osredotočimo na njihove zmožnosti, ne na pomanjkljivosti. Pomembno je, da jih vključujemo v življenje, da opravljajo aktivnosti, ki jih veselijo, predvsem z namenom, da se počutijo cenjeni člani družbe.

V vlogi socialne delavke moramo biti pozorni na občutke in doživljanje sorodnikov ljudi z demenco. Moramo jih podpreti, kadar se počutijo negotove in preobremenjene. Podpremo jih lahko s pozitivnimi izkušnjami drugih oskrbovalcev in jim hkrati damo občutek, da z njihovim doživljanjem ni nič narobe. Pri oskrbi ljudi z demenco tveganj ne smemo izpustiti, saj jim to daje občutek, da so avtonomni in vredni posamezniki. Na pomoč jim je treba priskočiti, kadar jo potrebujejo, ne tako, da jim odvzamemo moč odločanja. Pri oblikovanju primerne oskrbe za

Ljudi z demenco pa je ključno mnenje ljudi z demenco. Videti jih moremo kot sodelavce in eksperte iz lastnih izkušenj.

1.4 POTREBE LJUDI Z DEMENCO IN NJIHOVIH SORODNIKOV

V nadaljevanju bom opisala temeljne psihološke potrebe, ki jih navaja Mali (2007b, str. 119–121) po Kitwood (2005):

Vsi ljudje imamo potrebo po povezovanju z drugimi ljudmi, zato ni neobičajno, da imajo to potrebo tudi ljudje z demenco. Ljudje v njihovi okolici moramo biti pozorni, da pri ljudeh z demenco prepoznamo potrebo po stikih, saj se pogosto kaže na nam neobičajen način, denimo z oklepanjem ali zasledovanjem sorodnika. Tudi sorodniki imajo potrebo po stikih in druženju z drugimi ljudmi, česar ne smemo spregledati.

Pomembna potreba, ki je ne smemo spregledati, je potreba po tolažbi. Ljudje z demenco lahko potrebo po tolažbi izražajo tako, da s sorodniki iščejo tesen telesni stik in bližino. Tudi sorodniki ljudi z demenco imajo potrebo po bližini, saj se pogosto zaradi naporne skrbi za človeka z demenco počutijo nerazumljeni.

Prav tako ne smemo spregledati, da imajo ljudje z demenco kljub bolezni potrebo po oblikovanju osebne identitete. Sorodniki ljudi z demenco lahko pomembno prispevajo k ohranjanju in zavedanju osebne identitete ljudi z demenco, a morajo pri tem biti spretni in iznajdljivi. Pomagajo si lahko s fotografijami in osebnimi predmeti človeka z demenco, kar lahko ima tudi pozitivne učinke na identiteto sorodnikov.

Ljudje z demenco so pogosto odmaknjeni od običajnega dogajanja in zaradi bolezni naletijo na izključevanje in predsodke okolice. Zato je popolnoma razumljivo, da imajo potrebo po vključevanju. To potrebo imajo tudi njihovi sorodniki, ki zaradi prevzemanja skrbi pogosto naletijo na ravno nasprotno odzive okolice.

Poleg zgoraj naštetih potreb imajo ljudje z demenco tudi potrebo po zaposlitvi, saj si želijo biti aktivno udeleženi v svojem življenju. Pomembno je, da sorodniki ljudi z demenco to potrebo prepoznajo in jih vključijo, glede na njihove zmožnosti in sposobnosti, ter pazijo, da s svojo pomočjo ne prispevajo k zatrtju izražene potrebe.

Vse potrebe združuje potreba po ljubezni, ki je predpogoj za obstoj drugih opisanih potreb.

Vse navedene potrebe je pomembno upoštevati pri delu z ljudmi z demenco. Če jih pogledamo podrobno, vidimo, da se potrebe ljudi z demenco ne razlikujejo od potreb drugih ljudi, ki te

bolezni nimajo. Treba jih je razumeti, saj se določene potrebe kažejo na poseben, neobičajen način. Sorodnikom in strokovnjakom je lahko to razumevanje v pomoč, saj lahko specifično vedenje ljudi z demenco povežejo z nezadovoljeno potrebo in se usmerijo v krepitev, zadovoljitev potrebe, ki jo človek z demenco izraža.

Flaker idr. (2008, str. 4) navajajo naslednje potrebe ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo: bivati v skupnosti, stanovanje, delo in denar, vsakdanje življenje, nelagodje v interakciji, stiki in družabnost, institucionalna kariera in neumeščенost ter pripadnost.

Flaker idr. (2008, str. 31) poudarjajo, da za ljudi z dolgotrajnimi stiskami oz. za ljudi z demenco življenje zunaj ustanov pomeni predvsem zasebnost. Ne marajo nadzora drugih nad njihovim življenjem. Prav tako življenje zunaj institucije pomeni več možnosti za stike z ljudmi, ki so jim pomembni, te stike pa laže nadzorujejo oz. izbirajo, s kom se bodo družili in s kom ne, kar je znotraj institucije skoraj nemogoče. Pomanjkanje podpore v domačem okolju, negotovost v gibanju, osamljenost in občutki zapostavljenosti starih ljudi so lahko razlogi za odhod v dom za stare ljudi (Flaker idr., 2008, str. 34). Odhod v dom za stare je običajno pobuda drugih, na primer znancev, otrok, nečakov in nečakinj ter strokovnjakov (Flaker idr., 2008, str. 35).

»Stanovanje je ena od temeljnih potreb, kot jih je oblikovala naša civilizacija« (Flaker idr., 2008, str. 111). Ljudje z dolgotrajnimi stiskami pogosto doživljajo stiske, povezane s stanovanjem in »kje biti«. (Flaker idr., 2008, str. 116). Flaker idr. (2008, str. 113–16) pravijo, da pomanjkanje ali izguba stanovanja lahko povzroči še dodatne stiske, med njimi tudi socialne in duševne. Tako lahko preselitev v dom za stare ljudi za ljudi z demenco pomeni veliko spremembo, ki negativno vpliva na občutek orientacije. Prav tako omenjajo, da ljudje z dolgotrajnimi stiskami pogosto živijo v nevzdržnih razmerah.

»Delati je ena izmed osnovnih človeških potreb« (Flaker idr., 2008, str. 142). Lahko rečemo, da je delo »potreba sama po sebi«, pomeni biti dejaven, delovati in delati, poleg tega pa nam delo omogoča sredstva za preživetje (Flaker idr., 2008, str. 143). Flaker idr. (2008, str. 144) pravijo, da lahko dejavnosti ljudi z demenco povežejo z ljudmi v okolici. Prav tako poudarjajo, da lahko sodelovanje ljudi z demenco pri različnih dejavnostih zabriše njihove pomanjkljivosti in bolezen, ki je bila prej morda videna kot glavna prвина njihove identitete. Dejavnosti so še toliko bolj pomembne za ljudi z demenco, saj jih določeni lahko še dolgo opravljajo. Kljub pešanju besednega sporazumevanja se lahko izražajo s pomočjo ustvarjanja. Mi smo v vlogi, da jih vključimo in dopustimo, da se nebesedno izražajo.

Flaker idr. (2008, str. 175, 176) prav tako pravijo, da lahko ljudje z demenco pri razpolaganju z lastnim denarjem naletijo na omejitve zavoda na primer doma za stare ljudi ali skrbnika. Opozarjajo, da imajo ljudje z demenco zaradi svoje bolezni omejene možnosti razpolaganja z denarjem in da bolj ko je njihova bolezen napredovana, teže upravljajo svoj denar in bolj potrebujejo pomoč pooblaščenca. Omenjajo, da lahko pride do različnih interesov in razhajanj mnenj, kako denar porabiti in za kakšne potrebe. Skrbniki oz. pooblaščenca lahko svojo funkcijo izkoristijo v svoj prid in tako izdajo zaupanje človeka z demenco. Težava nastopi tudi zaradi tega, ker so dohodki uporabnikov dolgotrajne oskrbe nizki in pogosto ne zadostujejo za dostojno življenje (Flaker idr., 2008, str. 188).

Za ljudi, ki se ne srečujejo z dolgotrajnimi stiskami, je lahko odhod na stranišče, zajtrkovanje in oblačenje nekaj čisto preprostega in samoumevnega, medtem ko za ljudi z demenco to predstavlja velik izziv, pri katerem potrebujejo pomoč formalnih ali neformalnih oskrbovalcev. Pri poteku svojega dneva potrebujejo razne tehnične pripomočke in prilagojeno okolje, ki jim omogoča njegov nemoten potek (Flaker idr., 2008, str. 195). V dnevni rutini ima pomembno vlogo tudi jemanje zdravil (Flaker idr., 2008, str. 196). Kadar ljudje z demenco opravljajo spretnosti vsakdanjega življenja, »poskrbijo zase« in s tem pripomorejo k ohranjanju fizičnega zdravja in tudi identitete (Flaker idr., 2008, str. 208).

»Potreba po stikih in druženju je ena temeljnih človekovih potreb« (Flaker idr., 2008, str. 258). Ljudje potrebujemo stike z drugimi ljudmi. Stiki s sorodniki ali drugimi oskrbovalci so lahko »asimetrični«, kar pomeni, da ljudje z demenco dobivajo več, kot dajejo. Takšni stiki lahko vodijo v pokroviteljska in neenakopravna razmerja (Flaker idr., 2008, str. 261). Ljudje z demenco večkrat pripovedujejo, da se počutijo osamljeni in da jim druženje s prijatelji, znanci in sorodniki pomeni zelo veliko (Flaker idr., 2008, str. 281). Pahor, Domajnko in Hlebec (2009, str. 222) pravijo, da stiki in druženje z ljudmi, ki so človeku z demenco pomembni, prispevajo k razvoju občutka, da so »sprejeti in cenjeni«, kar lahko med drugim pozitivno prispeva k zdravju človeka z demenco.

Ljudje z demenco so pogosto stigmatizirani zaradi težav, povezanih z boleznijo. »Stigma tako postane orodje in okvir pojasnjevanja« (Flaker idr., 2008, str. 236). Pojasnjevanje lahko služi tudi kot »blažilec nelagodja«, saj si lahko vedenje človeka z demenco razlagamo kot nevljudno in nesramno, če njegovega vedenja ne prepisemo nalepki demence (Flaker idr., 2008, str. 238). Flaker idr. (2008, str. 71) prav tako pravijo, da se ljudje z demenco bojijo, da jih bodo zaradi bolezni obsojali in da bodo izgubili prijatelje ter ljudi, ki so jim pomembni. Zaradi teh strahov

se močno trudijo, da bi prekrili svojo nalepko. Bryden (2005, str. 143) pravi, da si ne želi, da jo kličejo »dementna«, saj je še vedno človek, ločena od bolezni. Po drugi strani pa Flaker idr. (2008, str. 93, 94) poudarjajo, da lahko nalepka demence drugim »olajša, da sprejmejo prekršek«, kar pripovedujejo tudi nekateri sorodniki, ki jim je izobraževanje o oskrbi človeka z demenco pomagalo pri lažjem sprejemanju bolezni.

Ljudje z dolgotrajnimi stiskami pogosto prihajajo v stik z različnimi ustanovami in institucijami. Ljudje z demenco tako pogosto gredo v dom za stare ljudi. »Želijo si, da bi imeli večjo izbiro, da bi bili bolj informirani o zdravljenju in obravnavi, v stikih s službami si želijo več vpliva in varstvo ne le pravic, ampak tudi interesov« (Flaker idr., 2008, str. 311). Ljudje z dolgotrajnimi stiskami imajo prav tako potrebo po umeščenosti in pripadnosti, ki jo zaradi svoje stigme težko zadovoljujejo (Flaker idr., 2008, str. 346). Ljudje z demenco so po navadi odvisni od oskrbovalcev. »Družina je lahko tako podpora in tudi ovira« (Flaker idr., 2008, str. 346). Najprej pa je treba poskrbeti za razbremenitev sorodnika, ki prevzema skrb za človeka z demenco, saj le tako lahko prispeva k moči, neodvisnosti in samostojnosti uporabnika (Flaker idr., 2008, str. 350).

Ker ljudje z demenco svoje potrebe težje izražajo, moramo najti načine, kako jih vključiti v sodelovanje. Nikakor jih se smemo izključiti, saj so njihove izkušnje najpomembnejše za oblikovanje novih dobrih praks. Kadar se postavimo v vlogo nevedočega in poskušamo vsakega posameznika razumeti, lahko oblikujemo najbolj kakovostne storitve, ki ustrezajo potrebam ljudi z demenco. Ne smemo pozabiti na potrebe sorodnikov, saj le če imajo zadovoljene potrebe, lahko kakovostno skrbijo za sorodnika z demenco. Sorodnikom ljudi z demenco moramo pomagati pri razbremenitvi in jih okrepiti, da bodo zmogli.

1.5 POMEN AVTONOMIJE LJUDI Z DEMENCO V KONTEKSTU SOCIALNEGA DELA

Beseda avtonomija (autos-nomos) izvira iz grškega jezika, kar pomeni »odločanje o samem sebi« ali »samouresničevanje« (Alzheimer Europe, 2009). »Potreba po avtonomiji zajema zadovoljitev lastnih potreb, zagovarjanje lastnih interesov, osebnostni razvoj v skladu z lastnimi potenciali in željami, pomeni biti neodvisen – svoboden v odgovornosti zase, biti zadovoljen s seboj in svojo aktivnostjo« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 86).

»Avtonomijo lahko opredelimo kot nadzor posameznika nad sprejemanjem odločitev. Nekateri avtorji so avtonomijo razdelili na naslednje vidike: samoodločanje (kako se ljudje odločajo in v skladu s tem delujejo), svoboda izbire (možnost izbire med različnimi dobrimi alternativami),

izpolnitev želja (rezultat odločitev) in neodvisnost (samostojno delovanje, kar prav tako pomeni delovanje s podporo)« (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str. 59).

»Neodvisno življenje je pogosto napačno razumljeno kot odsotnost podpore drugega« (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str. 60). Ljudje z demenco morajo imeti možnost živeti tako kot drugi ljudje, ki te bolezni nimajo. Zato je pomembno, da imajo možnost odločati o svojem življenju in vsakodnevnih aktivnostih (Flaker idr., 2008, str. 350, 351).

Flaker idr. (2008 str. 362) pravijo, da ko počnemo pomembne stvari skupaj in se zabavamo, smo lahko hkrati avtonomni in hkrati čutimo pripadnost. Pravijo, da so lahko ljudje z demenco avtonomni tudi takrat, ko jim v vsakodnevem življenju pomagajo sorodniki. To ne pomeni, da človek z demenco dela vse sam in je prepuščen sam sebi, ampak da ga v vsakodnevih izbirah podpirajo njemu pomembne osebe.

Flaker idr. (2008, str. 97) prav tako pravijo, da mora odločanje potekati v dialogu, to pomeni, da v odločanje vključimo tudi ljudi z demenco. Zaradi narave bolezni je to lahko velik izziv. Poudarjajo, da morajo oskrbovalci paziti, da ljudi z demenco ne izključujejo iz vsakodnevnih odločitev, ker se težje besedno izražajo. Zato je pomembno, da ljudje, ki so v tesnem stiku z ljudmi z demenco, najdejo načine in tehnike ter prepoznajo želje ljudi, ki se težje besedno izražajo. S tem prispevajo k pomembnemu nadzoru ljudi z demenco nad svojim življenjem. Oskrbovalci si lahko pomagajo z nebesednim sporazumevanjem in tako razberejo, kaj si človek z demenco zares želi.

Vsak človek lahko izrazi svoje mnenje, če ga k temu spodbudimo, mu prisluhnemo in se prilagodimo njegovim zmožnostim sporazumevanja. Nekateri ljudje z demenco bodo lahko jasno povedali, kaj si želijo, medtem ko bomo pri drugih bolj pozorni na nebesedno sporazumevanje in tako razbrali njihovo mnenje in želje.

Vprašanja nadzora nad življenjem, samostojnosti in avtonomije starih ljudi se zdijo nepomembna zaradi negativnega gledanja na starost v družbi (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str. 70). Okolica oz. družba ima prepričanje, kdo zmore biti avtonomen in kdo tega več ne zmore, kar lahko ljudi z demenco ovira pri sprejemanju avtonomnih odločitev, saj se od njih tega sploh ne pričakuje (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str. 67). Socialno delo si prizadeva najti nove oblike pomoči, ki ljudem z demenco omogočajo samostojno življenje znotraj njihove skupnosti in jih vključiti kot aktivne soustvarjalce pomoči (Mali, 2018, str. 211–213).

Pokroviteljsko držo, kateri se moramo pri delu z ljudmi z demenco izogniti, lahko presežemo z modelom »odločanja s podporo«. Odločanje s podporo da možnost ljudem, da se o svojem življenju odločajo, kar lahko pozitivno prispeva k njihovi pogodbeni moči. Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018, str. 71) pravijo, da morajo vsi ljudje imeti dostop do odločanja, tudi ljudje z fizičnimi, zdravstvenimi in intelektualnimi ovirami. Prav tako opozarjajo, da morajo ljudje z demenco sami oz. s podporo sorodnikov odločati o vsakdanjem življenju in vsem, kar jih zadeva, torej tudi o financah, bivanju in odnosih.

Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018, str. 82,83) pravijo, da človek z demenco ne želi biti konflikten, zato se pogosto zgodi, da zaupa odgovornost odločanja o svojem življenju sorodnikom. Prav tako poudarjajo, da ne želi obremenjevati bližnjih, ampak jim zaupa, da bodo zanj izbrali najboljšo možnost. Oskrbovalci ljudi z demenco pogosto odločajo namesto njih, saj je to zanje lažje in tudi hitreje. Bolje bi bilo, da bi človeka z demenco podprli, da bi se zmozel odločiti sam. Ena izmed pravic ljudi z demenco je, da mora človek z demenco imeti besedo pri tem, kako ga bodo sorodniki podpirali in zanj skrbeli, saj si tudi sami želijo imeti čim dlje pravico do lastnega mnenja in besede (Alzheimer's Disease International, 2008).

Pri delu z ljudmi z demenco in njihovimi sorodniki nam je lahko v pomoč usmerjenost na krepitev moči. To ljudem z demenco pomaga, da prevzamejo odgovornost za lastno življenje, da se bolj cenijo in spoznajo, da so eksperti iz izkušenj, torej da so njihove izkušnje zelo dragocene (Mali in Žitek, 2016, str. 243). Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2011, str. 12) navajajo Saleebey (1997), ki pravi, da v vlogi socialne delavke pomagaš »odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove ovir in nesreč«. Tudi Videmšek (2008, str. 214) pravi, da je cilj »individualne krepitev moči«, da začne posameznik znova zaupati vase in da okrepi moč, ki jo nosi v sebi.

Prav tako se moramo naučiti poslušati, kaj uporabniki zares sporočajo, in jim biti bolj v podporo. Moramo se izogniti temu, da delamo namesto uporabnikov (Flaker, idr., 2008, str. 325). Če želimo ljudi z demenco vključiti kot aktivne soustvarjalce pomoči, se morajo oskrbovalci in strokovnjaki odpovedati pokroviteljskemu odnosu do ljudi z demenco, ki je pogosto preveč zaščitniški (Mali, 2018, str. 213).

Vsi ljudje imamo potrebo po avtonomiji. Želimo imeti nadzor nad sprejemanjem odločitev, želimo si svobodne izbire in neodvisnega življenja, ljudje z demenco niso nobena izjema.

Specifika nastane zaradi tega, ker ljudje z demenco težje izrazijo svoje potrebe in želje ter se lahko zgodi, da jih zaradi tega izključimo iz odločanja. Na to moramo biti zelo pozorni in ljudi z demenco podpreti, da lahko povedo, kako si želijo živeti. Moramo slediti stališču, da lahko vsi ljudje izražajo svoje mnenje, in se upreti obstoječim predsodkom, da ljudje z demenco zaradi svoje bolezni tega ne zmorejo. Skupaj s sorodniki ljudi z demenco moramo najti načine, kako jih vključiti v vsakodnevno življenje, da bodo pri tem ohranjali občutek avtonomije in samostojnosti. Pri delu z ljudmi z demenco in njihovimi sorodniki sta ključna sodelovanje in dialog.

2 PROBLEM

S temo demenca sem se srečala v drugem letniku, saj sem prakso opravljala v domu za stare ljudi. Prepoznala sem, da me to področje še posebej zanima, in se na fakulteti z izbiro modula Socialno delo s starimi ljudmi usmerila na to edinstveno področje. Ker me je to področje še posebej pritegnilo, sem se tudi v tretjem in četrtem letniku odločila, da želim prakso opravljati z ljudmi z demenco in njihovimi sorodniki. Že v domu za stare ljudi sem opazala, da imajo stanovalci omejene možnosti biti avtonomni in samostojni. Ko sem prihajala v stik s sorodniki ljudi z demenco, sem iz njihovih pripovedi zaznala, da pogosto odločajo namesto človeka z demenco in da s svojo pomočjo ne stremijo k spodbujanju samostojnosti, ki je ena ključnih stvari, ki prispeva k ohranjanju dostojanstva in pozitivne samopodobe ljudi z demenco. Pogosto sem slišala, da opravljajo namesto njih stvari, ki jih ljudje z demenco še zmorejo, saj je tako zanje hitreje in tudi lažje. Tako me je začelo zanimati, na kakšen način sorodniki, ki so v vlogi neformalnih oskrbovalcev, vključujejo ljudi z demenco v opravila in ali prispevajo k ohranitvi samostojnosti oz. k zagotavljanju avtonomije. Poleg mnenja sorodnikov želim raziskati mnenje ljudi z demenco, saj so naši nepogrešljivi sodelavci.

Z raziskavo želim po eni strani ugotoviti vidik in mnenje sorodnikov, ki skrbijo za človeka z demenco doma. Predvsem želim ugotoviti, kako poteka njihov vsakdan, na kakšen način sorodniki ljudi z demenco pomagajo oz. spodbujajo ljudi z demenco k samostojnosti, kakšna je njihova vloga pri pomoči sorodniku z demenco pri vsakodnevnih opravilih, kako zagotovijo vključenost sorodnika z demenco pri izbiri, kaj želi početi, in na kakšen način upoštevajo želje in mnenje sorodnika z demenco. Po drugi strani pa me zanimata vidik in mnenje ljudi z demenco, ki doma prejemajo neformalno pomoč sorodnikov. Tudi pri njih me zanima, kako poteka njihov običajen dan, pri katerih opravilih so samostojni in pri katerih potrebujejo podporo in pomoč ter kako jim pri tem pomagajo sorodniki. Prav tako želim ugotoviti, kako se odločajo o vsakodnevnih opravilih oz. kako sodelujejo pri odločitvah, ki jih zadevajo. Poleg tega pa me zanima, kakšna je njihova vloga pri odločanju, kaj bodo počeli, in kako jim pri tem pomagajo sorodniki ter kako lahko izrazijo svoje želje in mnenje ter kako so upoštevane.

Raziskovalna vprašanja, ki mi bodo pomagala pri spoznavanju samostojnosti in avtonomije ljudi z demenco v domačem okolju, so:

1. Kako izgleda vsakdan sorodnikov, ki skrbijo za ljudi z demenco?
2. Kako izgleda vsakdan ljudi z demenco, ki potrebujejo podporo, pomoč sorodnika?

3. Katere dejavnosti ljudje z demenco še opravljajo samostojno, pri katerih potrebujejo podporo, pomoč sorodnikov in na kakšen način jih podprejo, če je treba?
4. Kako sorodniki ljudi z demenco vključujejo v vsakodnevne aktivnosti?
5. Kako poteka sprejemanje odločitev o osnovnih vsakodnevni opravih in o instrumentalnih vsakodnevni opravih. In kakšno stopnjo nadzora nad svojim življenjem imajo ljudje z demenco?
6. Med katerimi dejavnostmi lahko izbirajo ljudje z demenco?
7. O čem ljudje z demenco izražajo svoje mnenje, česa si ljudje z demenco želijo in kako sorodniki upoštevajo njihovo mnenje, želje?

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je izkustvena oz. empirična, saj sem z njo in pomočjo spraševanja zbrala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 84). Novo neposredno izkustveno gradivo na temo avtonomija in spodbujanje samostojnosti v domačem okolju sem zbrala z intervjuvanjem ljudi z demenco in sorodnikov ljudi z demenco, ki prevzemajo skrb za sorodnika z demenco doma. Poleg tega pa je kvalitativna, saj osnovno gradivo sestavljajo besedni opisi ljudi z demenco in sorodnikov ljudi z demenco, ki zanje prevzamejo skrb v domačem okolju. Kvalitativna je tudi zaradi tega, ker so besedni opisi obdelani in analizirani na kvalitativen način s pomočjo kodiranja (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 85).

3.2 SPREMENLJIVKE IN MERSKI INSTRUMENT

Merski instrument predstavljajo smernice za delno standardiziran intervju. Smernice za intervju sem izdelala, preden sem se odpravila na teren. Služile so mi kot pomoč pri izvedbi intervjujev, saj sem vprašanja prilagajala, glede na sogovornika in situacijo. Prav tako sem po potrebi postavljala podvprašanja. Prvi del smernic je namenjen intervjuvanju ljudi z demenco, drugi del pa intervjuvanju neformalnih oskrbovalcev oz. sorodnikov ljudi z demenco. Smernice za intervju z ljudmi z demenco in s sorodniki ljudi z demenco sem razdelila na šest sklopov, to so: potek dneva, samostojnost, nadzor nad življenjem (osnovna vsakodnevna opravila, instrumentalna vsakodnevna opravila), možnost izbire ter želje in mnenje. Pred začetkom intervjuja sem povprašala tudi po splošnih podatkih, to so za ljudi z demenco: spol, starost in kraj prebivanja ter za sorodnike ljudi z demenco: spol, starost, kraj prebivanja in razmerje s človekom z demenco.

Smernice za intervju z ljudmi z demenco sem priložila v prilogi številka 9.1.1. Smernice za intervju s sorodniki ljudi z demenco pa so v prilogi številka 9.1.2.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacijo sestavljajo ljudje z demenco, ki majo začetno stopnjo demence, in neformalni oskrbovalci oz. sorodniki ljudi z demenco, ki v času zbiranja podatkov (od 20. do 28. aprila 2020) živijo v Sloveniji ter v največji meri prevzemajo skrb za človeka z demenco doma.

Vzorec, v katerega sem vključila ljudi z demenco in sorodnike ljudi z demenco, je neslučajnostni in priložnostni. Neslučajnostni vzorec ne temelji na načelu, da mora imeti vsaka enota populacije pri izboru enako možnost, da pride v vzorec (Mesec, Rape Žiberna in Rihter,

2009, str. 153). Znotraj neslučajnostnega vzorca sem izbrala priložnostni vzorec, za katerega je značilno, da izberemo ljudi, ki so nam najbolj dostopni (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 153). Pogoji za vstop v moj vzorec je bil, da imajo ljudje z demenco začetno stopnjo demence, torej da še razumejo pomen vprašanj in zmorejo besedno odgovoriti. Sorodniki pa morajo zanje skrbeti v domačem okolju oz. doma. V vzorec sem vključila tri ljudi z demenco in štiri sorodnike ljudi z demenco, ki zanje prevzemajo skrb v domačem okolju. Vzorec ljudi z demenco so sestavljale tri ženske, vzorec sorodnikov ljudi z demenco pa tri ženske in en moški. Vsega skupaj sem opravila sedem intervjujev. Sorodniki ljudi z demenco so bili predvsem zakonci, le v enem primeru je šlo za hčerko, ki prevzema skrb za svojo mater. Dva primera sta bila takšna, da sem govorila s človekom z demenco in prav z njegovim sorodnikom (hčerka, zakonec). Preostali trije intervjuji pa med seboj niso povezani. Vsi intervjuvanci, tako ljudje z demenco kot sorodniki ljudi z demenco, so upokojeni. Povprečna starost ljudi z demenco je 88 let, povprečna starost sorodnikov ljudi z demenco pa 72 let. Intervjuvanci so iz občine Slovenske Konjice (zakonca), Domžale (hči in mati), Ptuj, Celje in Cerknica.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranje podatkov je potekalo od 20. do 28. aprila 2020. V raziskavi sem kot metodo zbiranja podatkov uporabila spraševanje, in sicer delno standardiziran intervju. Z ljudmi z demenco in sorodniki ljudi z demenco, ki so bili pripravljene sodelovati v raziskavi, sem v stik stopila s pomočjo znancev in prijateljev. Z njimi sem se predhodno pogovorila po telefonu in jim predstavila temo raziskovanja ter se dogovorila za čas in kraj srečanja oz. dan in čas telefonskega pogovora. Predhodno sem sogovornike vprašala za dovoljenje za snemanje, v kar so vsi privolili, in jih seznanila z varstvom podatkov. Intervjuje z ljudmi z demenco sem opravila osebno. Intervjuje s sorodniki ljudi z demenco pa sem zaradi izrednih razmer epidemije opravila po telefonu in v enem primeru s pomočjo video klica. Vsak intervju s sorodniki ljudi z demenco je trajal od 30 do 45 minut. Intervjuji z ljudmi z demenco so bili zaradi težav pri sporazumevanju nekoliko krajši, zato so večinoma trajali od 10 do 15 minut. Pri intervjuvanju sem se držala vnaprej pripravljenih smernic za intervju, ki so razdeljene na več sklopov. Poleg tega pa sem se na pripovedi intervjuvancev osebno odzivala, tako besedno kot nebesedno. V dveh intervjujih sta bila prisotna tudi sorodnika intervjuvanca z demenco, ki pa se nista vključevala v pogovor, ko sem govorila s sorodnikoma z demenco.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Podatke sem obdelala in analizirala s pomočjo kvalitativne analize (Mesec, 2007). To pomeni, da sem dobljene podatke obdelala in analizirala na besedni način, brez uporabe merskih

postopkov. V nadaljevanju bom prikazala tudi primere podčrtovanja pomembnih delov besedila, odprtega in osnega kodiranja na temi vsakdanjik ljudi z demenco in vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco pri kategoriji stiki.

– Podčrtovanje in izpis pomembnih delov besedila

Po vsakem pogovoru sem intervjuje pretipkala na računalnik. Nato sem podčrtala pomembne izjave in tako določila enote kodiranja. Podčrtane izjave sem označila s črkami intervjuja od A do F ter vsaki črki intervjuja zraven pripisala zaporedno številko.

Primer podčrtovanja pomembnih delov besedila

Intervju s človekom z demenco

Največ sem v stiku z možem (A9). Tu in tam pa se vidimo tudi s sosedi (A10). Tudi otroci pridejo (A11).

Intervju s sorodnikom človeka z demenco

Največ sem v stiku s svojo mamo (D17), bratom in sestro (D18). Hvala bogu se imamo radi in se spoštujemo. Zelo sem jima hvaležna, da pomagata mami, da ni vse breme na meni (D19). Imam pa tudi dva sina (D20) in eno vnukinjo, s katerimi se pogosto srečam (D21).

Zapis intervjujev z ljudmi z demenco s podčrtanimi pomembnimi izjavami je v prilogi številka 9.2.1. Zapis intervjujev s sorodniki ljudi z demenco s podčrtanimi pomembnimi izjavami pa je v prilogi številka 9.2.2.

– Odprto kodiranje

S pomočjo tabele sem naredila odprto kodiranje, kjer sem vsaki izjavi pripisala pojem in jo nato umestila po potrebi v podkategorijo, kategorijo in tudi temo.

Primer odprtega kodiranja

Intervju s človekom z demenco

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A9	Največ sem v stiku z možem.	Mož		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
A10	Tu in tam pa se vidimo tudi s sosedi.	Sosedje		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
A11	Tudi otroci pridejo.	Otroci		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco

Intervju s sorodnikom človeka z demenco

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
D17	Največ sem v stiku s svojo mamo.	Človek z demenco		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D18	Bratom in sestro	Sorojenci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D20	Imam pa tudi dva sina	Otroci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D21	in eno vnukinjo, s katerimi se pogosto srečam.	Vnuki		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco

Prikaz celotnega odprtega kodiranja intervjujev z ljudmi z demenco je v prilogi številka 9.3.1. Prikaz celotnega odprtega kodiranja intervjujev s sorodniki ljudi z demenco pa je v prilogi številka 9.3.2.

– Osno kodiranje

Po ureditvi tabele sem naredila osno kodiranje in tako iz vseh intervjujev združila izjave pod določeno podkategorijo, kategorijo in temo. Prav tako sem pri pojmi, za katere sem ugotovila, da jih lahko dodatno združim, oblikovala skupine. Na ta način sem zagotovila boljše preglednost vseh izjav in laže oblikovala rezultate.

Primer osnega kodiranja

Intervju s človekom z demenco

Vsakdanjik ljudi z demenco

Stiki

- Neformalni oskrbovalci
 - Sin (C16)
 - Mož (A9)
 - Hčerka (B6)
- Drugi
 - Sestra, s katero sta v rednem stiku tudi po telefonu (C17)
 - Sosedje (C18), (A10)
 - Otroci (A11), (B7)

Intervju s sorodnikom človeka z demenco

Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco

Stiki

- Otroci (Č8), (D20), (E19), (F24)
- Človek z demenco (D17)
- Sorojenci (D18), (E22)
- Sorojenci človeka z demenco (F28)
- Vnuki (D21), (E20), (F26)
- Snaha (E21), (F25)
- Prijatelji
 - Sorodnik se sreča s prijatelji, ko gre človek z demenco k družini. (F27)
 - Stik s prijatelji (slišijo po telefonu, gredo na kavo) (F29)
 - Obisk prijateljev, ne glede na lokacijo. (F30)

Oсно kodiranje intervjujev z ljudmi z demenco sem priložila v prilogi številka 9.4.1. Osno kodiranje intervjujev s sorodniki ljudi z demenco pa v prilogi številka 9.4.2.

- **Odnosno kodiranje**

Oblikovala sem tudi odnosno kodiranje, s katerim sem s pomočjo sheme prikazala povezavo med temami, kategorijami in podkategorijami.

Prikaz odnosnega kodiranja je v prilogi številka 9.5.

4 REZULTATI

Na začetku bom predstavila rezultate, pridobljene z analizo intervjujev z ljudmi z demenco, nato pa se bom osredotočila na rezultate, pridobljene z analizo intervjujev s sorodniki ljudi z demenco. Rezultate bom predstavila po posameznih temah, ki sem jih določila pri obdelavi in analizi podatkov, znotraj tem pa po posameznih kategorijah in podkategorijah. Teme so vsakdanjik ljudi z demenco in vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco, samostojnost (vidik ljudi z demenco) in samostojnost (vidik sorodnikov) ter avtonomija ljudi z demenco.

4.1 VSAKDANJIK LJUDI Z DEMENCO

Temo vsakdanjik ljudi z demenco sem razdelila na dve glavni kategoriji, to sta potek dneva ljudi z demenco in stiki ljudi z demenco.

- **Potek dneva ljudi z demenco**

Pri kategoriji potek dneva ljudi z demenco me je zanimalo, kako poteka njihov običajen dan in s čim se ukvarjajo.

Ljudje z demenco so povedali, da se njihov običajen dan prične zjutraj, ko se prebudijo. Večina se prebudi ob sedmi uri zjutraj. Nato sledi odhod na stranišče in urejanje, kamor spada tudi umivanje zob. Nato večina ljudi z demenco pozajtrkuje. Posamezniki so poročali, da se zjutraj počutijo zelo dobro, predvsem zaradi zajtrka, ob katerem uživajo (*še posebej, če kaj dobrega pojem, kaj sladkega, najraje pojem puding, B4*). Drugi so poročali, da si zjutraj pripravijo obleke in da se lotijo branja časopisa. Nekateri se dopoldne odpravijo na sprehod s sorodnikom, ki zanje prevzema skrb v domačem okolju. Nato sledi kosilo. Po kosilu nekateri poskrbijo za svojo ustno higieno. Nekateri so pripovedovali, da si po kosilu privoščijo počitek. Drugi pa svoj čas namenijo obdelavi vrta, pisanju dnevnika in računanju. Nekateri so povedali, da hodijo izključno s pomočjo hodulje, ki je zanje pomemben pripomoček. Proti večeru pa posamezniki pogledajo poročila in povečerjajo. Po večerji sledi skrb za ustno higieno. Posamezniki pred spanjem kaj pogledajo na televiziji in se okoli desete ure zvečer odpravijo spat.

- **Stiki ljudi z demenco**

Pri kategoriji stiki ljudi z demenco me je zanimalo, s kom so ljudje z demenco običajno v stiku, torej kdo sestavlja njihovo socialno mrežo.

Ljudje z demenco so največ v stiku s sorodniki, ki zanje v največji meri prevzemajo skrb. To so predvsem njihovi otroci (*Največ sem v stiku s sinom, C16*). Posamezniki pa so povedali, da

zanje prevzema skrb zakonec. Večina je povedala, da so poleg otrok, ki zanje prevzemajo skrb, v rednem stiku z drugimi otroki in s sosedi. Posamezniki pa so povedali, da so v stiku tudi s svojimi sorojenci, predvsem po telefonu.

4.2 SAMOSTOJNOST (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

Temo samostojnost (vidik ljudi z demenco) sem razdelila na več kategorij, to so samostojnost ljudi z demenco pri opravilih, pomoč človeku z demenco pri opravilih in vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja opravil.

- **Samostojnost ljudi z demenco pri opravilih**

Pri kategoriji samostojnost pri opravilih me je zanimalo, pri katerih opravilih so ljudje z demenco samostojni.

Iz pripovedi ljudi z demenco je razvidno, da so pogosteje poročali o samostojnosti pri osnovnih vsakodnevnih opravilih, manj pogosto pa o samostojnosti pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih.

Večina ljudi z demenco, ki so sodelovali v raziskavi, je samostojna pri umivanju zob. Posamezniki so povedali, da so samostojni pri jutranjem umivanju obraza, umivanju in pri odhodu na stranišče. Nekateri so povedali, da so samostojni pri oblačenju, za kar potrebujejo več časa. Drugi pa so izpostavili, da so samostojni pri hranjenju in gibanju s pomočjo hodulje.

Nekateri ljudje z demenco pravijo, da so samostojni pri brisanju posode. Samostojnost se prav tako kaže pri zlaganju oblačil in pri nekaterih gospodinjskih delih, kot je likanje, ter pri nekaterih opravilih na vrtu (*Čebulček sem čist vse sama posadila, A7*).

- **Pomoč človeku z demenco pri opravilih**

Pri kategoriji pomoč človeku z demenco pri opravilih me je zanimalo, pri katerih opravilih potrebujejo ljudje z demenco pomoč in podporo sorodnika in na kakšen način sorodniki pomagajo človeku z demenco pri opravilih.

Na splošno so nekateri ljudje z demenco izpostavili, da sorodniki podcenjujejo njihovo pomoč pri opravilih (*On pravi, da vse sam naredi, ampak tudi jaz pomagam, A6*). Posamezniki so povedali, da sorodniki prevzamejo opravila, ki jih sami več ne zmorejo. Drugi pa so izpostavili, da sorodniki prispevajo k njihovemu dobremu počutju.

Iz pripovedi ljudi z demenco je razvidno, da so manj pogosto poročali o pomoči pri osnovnih vsakodnevnih opravilih, bolj pogosto pa o pomoči pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih.

Nekateri ljudje z demenco so izpostavili, da potrebujejo več pomoči pri skrbi za osebno higieno, predvsem pri kopanju. Prav tako so povedali, da potrebujejo pomoč pri prevozu in hoji (*Če grem kam iz hiše, mi pomaga sin, da me zapelje ali me prime pod roko, C22*). Posamezniki so povedali, da jim sorodniki pomagajo tudi z masažami, saj prispevajo k večji gibljivosti. Prav tako pa so povedali, da jih sorodniki spodbujajo k telovadbi.

Pri težjih, torej instrumentalnih vsakodnevnih opravilih potrebujejo ljudje z demenco nekoliko več pomoči. Posamezniki so povedali, da potrebujejo pomoč pri gospodinjskih delih, kot je čiščenje. Omenili so, da jim sorodniki pri gospodinjskih delih pomagajo, tako da sami prevzamejo gospodinjska dela in skrb za hišo. Prav tako so posamezniki izpostavili, da jim pomagajo pri pranju perila, tako da namesto njih operejo perilo in jih v to opravilo ne vključujejo. Nekateri potrebujejo pomoč tudi pri kuhanju. Posamezniki so povedali, da jim sorodniki pri pripravi hrane pomagajo, tako da prevzamejo pripravo obrokov, kot je zajtrk in kosilo (*Mož ima čez kuhanje, jaz nimam tu nič, A15*). Nekateri so tudi izpostavili, da potrebujejo pomoč sorodnika pri nakupovanju in dostavi hrane. Posamezniki pa potrebujejo pomoč sorodnika tudi zunaj hiše, torej na vrtu. Sorodniki jim pri opravilih na vrtu pomagajo, tako da vrtna opravila prevzamejo nase in jih v ta opravila ne vključujejo. Nekateri pa so izpostavili, da jih sorodniki v opravila na vrtu vključijo v večji meri (*On mi je dajal sadike v roko, jaz sem jih potlačila v zemljo, A8*).

- **Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja opravil**

Pri analizi pogovorov z ljudmi z demenco sem zaznala še eno kategorijo, in to je vpliv zdravstvenega stanja za možnost izvajanja opravil.

Vsi ljudje z demenco, ki so sodelovali v raziskavi, so poročali, da imajo težave z gibljivostjo in gibanjem, kar vpliva na njihovo zmožnost opravljanja vsakodnevnih opravil (*Nisem več tako gibljiva, zato potrebujem več pomoči pri umivanju, C33*).

4.3 AVTONOMIJA LJUDI Z DEMENCO NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

Kategorijo nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco), ki spada pod temo avtonomija ljudi z demenco, sem razdelila na dve večji podkategoriji, to sta osnovna vsakodnevna opravila in

instrumentalna vsakodnevna opravila, znotraj katerih sem ugotavljala, kakšen nadzor oz. avtonomnost imajo ljudje z demenco pri posameznih vsakodnevni opravilih.

Osnovna vsakodnevna opravila

- **Oblačenje**

Pri podkategoriji oblačenje sem želela ugotoviti, kako ljudje z demenco izbirajo svoja oblačila in kdo odloča o tem, kaj bodo oblekli.

Ljudje z demenco so pri tej podkategoriji poročali o manjši avtonomnosti. Posamezniki so povedali, da jim pri izboru oblačil pomagajo sorodniki. Izpostavili so, da jim pomagajo, tako da namesto njih izberejo oblačila (*Zbereta mi kaj lepega, B21*). Nekateri so prav tako povedali, da imajo manjše možnosti izbirati oblačila, predvsem zaradi slabšega vida. Drugi pa so izpostavili, da jim sorodniki pomagajo tudi pri oblačenju.

Prav tako so pripovedovali o srednji avtonomnosti. Izpostavili so, da jim sorodniki pomagajo, tako da jim pripravijo nekaj kosov oblačil, med katerimi sami izberejo, kaj bodo oblekli (*Mož mi pripravi nekaj bluz, jaz pa se za eno odločim, tiso, ki se najbolj ujema z barvo hlač, A18*).

Nekateri pa so pripovedovali, da imajo večjo avtonomnost pri izboru oblačil, saj se samostojno odločajo, kaj želijo obleči (*Zberem si, kaj mi tisti dan odgovarja, C29*).

- **Osebna higiena**

Pri podkategoriji osebna higiena sem želela izvedeti, kako ljudje z demenco poskrbijo za osebno higieno in kdo odloča o skrbi za osebno higieno.

Ljudje z demenco so pripovedovali o manjši avtonomnosti pri skrbi za osebno higieno. Nekateri posamezniki so izpostavili, da jim pri umivanju pomagajo sorodniki. Omenili so, da jim pomoč določenega sorodnika pri umivanju bolj ustreza kot pomoč drugega sorodnika (*Najraje sem, da me umiva hčerka, pri sinu mi ni tako prijetno, B24*). Drugi posamezniki pa so povedali, da potrebujejo pomoč pri kopanju (*Pri kopanju pa mi pomaga sin enkrat na teden, on me skopa, C32*).

Prav tako pa so pripovedovali o večji avtonomnosti, saj so posamezniki izpostavili, da so pri skrbi za osebno higieno samostojni. Povedali so, da so samostojni pri umivanju zob in da se zmorejo dnevno umiti s krpico. Nekateri pa so izpostavili, da so samostojni pri odhodu na stranišče.

- **Hranjenje**

Pri podkategoriji hranjenje sem želela izvedeti, kako pri ljudeh z demenco poteka hranjenje in ali pri hranjenju potrebujejo pomoč ali spodbudo.

Posamezniki so pripovedovali o manjši avtonomnosti pri hranjenju, saj jim sorodniki pri hranjenju pomagajo, tako da jih »nahranijo«.

Prav tako so nekateri posamezniki poročali o primerih srednje avtonomnosti. Izpostavili so predvsem, da jih sorodniki spodbujajo k pitju.

Večina ljudi z demenco pa je povedala, da imajo možnost biti samostojni pri hranjenju, kar lahko uvrstim med primere večje avtonomnosti pri hranjenju.

- **Gibanje**

Pri podkategoriji gibanje me je zanimalo, kako se ljudje z demenco gibljejo.

Posamezniki so poročali o primerih srednje avtonomnosti pri gibanju. Povedali so, da jih h gibanju spodbujajo sorodniki.

Večina ljudi z demenco je poročala o večji avtonomnosti pri gibanju, saj so izpostavili, da se gibljejo samostojno (*Jaz se nasploh zelo rada in veliko gibljem, to še zmorem, A21*) in s pomočjo hodulje (*Brez moje hodulje bi bila zelo nepremična, s hoduljo pa mi dobro gre, B27*). Posamezniki so povedali, da gredo vsakodnevno na sprehod in da se gibljejo tudi ob opravilih, kot je vrtnarjenje.

Instrumentalna vsakodnevna opravila

- **Gospodinjska dela**

Pri podkategoriji gospodinjska dela sem želela ugotoviti, kako ljudje z demenco opravljajo gospodinjska dela.

Predvsem so poročali o manjši avtonomnosti pri gospodinjskih delih. Večina je povedala, da gospodinjska dela prevzamejo njihovi sorodniki. Posamezniki so povedali, da sorodniki zanje operejo perilo in jim očistijo hišo (*Tudi čiščenje mu gre dobro od rok. Sploh ne rabi moje pomoči, A26*). Nekateri drugi pa so izpostavili, da imajo težave pri opravljanju gospodinjskih del predvsem zaradi slabšega vida.

Posamezniki so tudi poročali o večji avtonomnosti pri gospodinjskih delih, saj so izpostavili, da so samostojni pri likanju (*Likanje pa je edino. Samo jaz likam. Likat pa še znam, A27*).

- **Izbira in priprava hrane**

Pri podkategoriji izbira in priprava hrane sem želela izvedeti, kako se ljudje z demenco odločajo, kaj bodo kuhali in jedli in kako poteka priprava hrane.

Ljudje z demenco so v večji meri pripovedovali o manjši avtonomnosti pri izbiri in pripravi hrane. Nekateri posamezniki so povedali, da jih sorodniki ne vključujejo v odločanje, kaj bodo jedli. Drugi pa so povedali, da sorodniki najbolje vedo, kakšno hrano imajo radi, in jo tudi pripravijo. Posamezniki so povedali, da običajno nimajo posebnih želja, kaj želijo jesti (*Vedno mu rečem, da mi je vseeno, kaj bo skuhal, C44*). Večina je povedala, da sorodniki prevzamejo pripravo hrane. Nekateri so povedali, da se ne pritožujejo, ko jim je hrana manj okusna. Prav tako so posamezniki povedali, da jim hrano občasno dostavijo iz doma za stare ljudi ali pa jim jo pripeljejo otroci. Prav tako so posamezniki povedali, da jim sorodniki pripravijo hrano, ki jo imajo radi, predvsem sladko hrano (*Najraje pa imam tako ali tako sladke stvari, ki mi jih pogosto pripravita, B35*).

Prav tako pa so pripovedovali o srednji avtonomnosti pri izbiri in pripravi hrane. Posamezniki so izpostavili, da jih sorodniki vprašajo, kaj si želijo jesti. Poročali so, da se sorodniki nanje jezijo, kadar pri pomoči pri kuhanju naredijo kaj narobe, zato redko pomagajo pri pripravi hrane. Drugi pa so izpostavili, da pri kuhanju ne sodelujejo, saj tudi pred boleznijo niso (*Že prej nisem rada kuhala. Zdaj pa še bolj ne. Nimam interesa, C41*).

- **Nakupovanje**

Pri podkategoriji nakupovanje sem želela izvedeti, kako poteka nakupovanje in kako ljudje z demenco sodelujejo pri odločanju o nakupih.

Nekateri so poročali o manjši avtonomnosti pri nakupovanju. Povedali so, da nakupe prevzamejo sorodniki (*To uredi vse sin, ko nakupuje zase, še nakupi zame, B36*).

Ljudje z demenco so tudi poročali o srednji avtonomnosti pri nakupovanju. Posamezniki so povedali, da jih sorodniki vprašajo, če kaj potrebujejo, ko gredo po nakupih. Nekateri so izpostavili, da nimajo posebnih želj, ko jih sorodniki vprašajo, če kaj potrebujejo iz trgovine. Drugi pa so povedali, da sorodnikom sami naročijo, kaj potrebujejo iz trgovine. Nekateri jim predvsem naročijo, naj kupijo sadje, ki ga imajo zelo radi.

- **Razpolaganje z denarjem**

Pri podkategoriji razpolaganje z denarjem sem želela izvedeti, kako ljudje z demenco razpolagajo s svojim denarjem.

Večina ljudi z demenco je poročala o manjši avtonomnosti pri razpolaganju z denarjem. Povedali so, da upravljanje denarja prevzamejo njihovi sorodniki, saj sami z denarjem več ne razpolagajo (*Te odgovornosti več nimam, B37*). Prav tako so posamezniki izpostavili, da sorodniki poskrbijo za njihova plačila, denimo v trgovini.

Nekateri pa so poročali o srednji avtonomnosti pri razpolaganju z denarjem. Povedali so, da imajo nekaj gotovine vedno pri sebi (*Vedno imam v denarnici nekaj denarja, če bi ga potrebovala, C51*).

MOŽNOST IZBIRE (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

Kategorijo možnost izbire (vidik ljudi z demenco), ki spada pod temo avtonomija ljudi z demenco, sem razdelila na več podkategorij. To so: odločanje človeka z demenco o dnevni aktivnosti, razpoložljive aktivnosti, sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevni aktivnosti in lastna izbira.

- **Odločanje človeka z demenco o dnevni aktivnosti**

Pri podkategoriji odločanje človeka z demenco o dnevni aktivnosti sem želela izvedeti, kako se ljudje z demenco odločajo, kaj bodo čez dan počeli.

Večina ljudi z demenco je poudarila, da se o dnevni aktivnosti odločajo samostojno (*Počnem, kar mi paše, B38*). Nekateri posamezniki so povedali, da se o dnevni aktivnosti odločajo s pomočjo rutine (*Imam svojo rutino. To sem že navajena od prej in tako je tudi ostalo. Razdelim si po urah, C52*).

- **Razpoložljive aktivnosti**

Pri podkategoriji razpoložljive aktivnosti sem želela izvedeti, med katerimi aktivnostmi lahko izbirajo ljudje z demenco.

Večina ljudi z demenco je povedala, da imajo na voljo sprehod. Posamezniki pa so poročali o naslednjih aktivnostih: branje časopisa, obisk sestre, obisk cerkve, odhod na pokopališče, telovadba in bolj specifično telovadba na sobnem kolesu, gledanje televizije, urejanje vrta, petje in pogovori z družino.

- **Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti**

Pri tej podkategoriji sem želela ugotoviti, kako sorodniki pomagajo ljudem z demenco pri izbiri dnevnih aktivnosti.

Nekateri posamezniki so izpostavili, da jim sorodniki občasno predlagajo aktivnosti, ki jih lahko počnejo. Vsi ljudje z demenco, ki so bili vključeni v raziskavo, so izpostavili, da jih sorodniki spodbujajo h gibanju (*Mož mi vedno ponavlja, kako dobro je, da se gibljem, A43*).

- **Lastna izbira**

Pri analizi pogovorov z ljudmi z demenco sem še zaznala podkategorijo lastna izbira, ki pokaže, katere aktivnosti so lastna izbira ljudi z demenco.

Posamezniki so izpostavili, da se radi zadržujejo v lastnem domu (*Najraje sem doma, C63*). Nekateri ljudje z demenco si radi pogledajo kakšno oddajo na televiziji. Drugi posamezniki so poročali, da svoj čas radi preživljajo zunaj. Povedali so, da se odpravijo na vrt in zanj z užitkom skrbijo. Drugi so izpostavili, da jim je všeč sedenje na terasi. Nekateri so tudi povedali, da se radi odpravijo na sprehod ali da s sorodniki radi prepevajo.

ŽELJE IN MNENJE (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

Kategorijo želje in mnenje, ki spada pod temo avtonomija ljudi z demenco, sem razdelila na več podkategorij; to so: možnost izražanja želja, možnost izražanja mnenja in upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco.

- **Možnost izražanja želja**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako lahko ljudje z demenco izražajo svoje želje.

Večina ljudi z demenco je izpostavila, da izražajo svoje želje (*Če si kaj želim, kar povem, C64*). Posamezniki so povedali, da izražajo želje po pomoči v gospodinjstvu in pri opravih zunaj hiše. Iz pripovedi ljudi z demenco je bilo razvidno, da so njihove želje skromne, tako posamezniki izražajo željo po nakupu sadja (*Nimam zahtevnih želj. Na primer rečem mu, kupi mi jagode, A46*). Drugi pa svojih želj ne izražajo, saj pravijo, da po tem nimajo potrebe (*Nimam potrebe po tem, saj se doma dobro počutim, B46*).

- **Možnost izražanja mnenja**

Pri tej kategoriji sem želela ugotoviti, kako lahko ljudje z demenco izražajo svoje mnenje.

Vsi ljudje z demenco, ki so sodelovali v raziskavi, so povedali, da izražajo svoje mnenje in da pri izražanju svojega mnenja nimajo težav (*S tem nimam težav. Sem direktna, C66*).

- **Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki upoštevajo želje in mnenje ljudi z demenco.

Večina ljudi z demenco je povedala, da sorodniki upoštevajo njihove želje (*Vedno mi priskoči na pomoč, ko ga za kaj prosim, C67*). Posamezniki so izpostavili primer, da sorodniki upoštevajo njihove želje pri nakupu sadja. Nekateri drugi pa so povedali, da sorodniki poleg njihovih želj upoštevajo tudi njihovo mnenje.

4.4 VSAKDANJIK SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

Tudi temo vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco sem razdelila na dve glavni kategoriji. To sta potek dneva sorodnikov ljudi z demenco in stiki sorodnikov ljudi z demenco.

- **Potek dneva sorodnikov ljudi z demenco**

Pri kategoriji potek dneva sorodnikov ljudi z demenco me je zanimalo, kako poteka običajen dan sorodnikov ljudi z demenco, ki zanje prevzemajo skrb v domačem okolju (v nadaljevanju sorodniki). Prav tako me je zanimalo, s čim se ukvarjajo.

Večina sorodnikov je povedala, da se njihov običajen dan prične z bujenjem okoli sedme ure zjutraj. Nato poskrbijo za svojo jutranjo toaleta. Posamezniki so povedali, da človeku z demenco zjutraj pripravijo zdravila. Nato sledi priprava zajtrka. Nekateri pripravijo zajtrk samo človeku z demenco. Drugi pa so poročali, da v pripravo zajtrka vključijo tudi človeka z demenco. Človeka z demenco vključijo tako, da pripravi krožnike in prinese hrano iz hladilnika. Nato večina sorodnikov pozajtrkuje. Nekateri posamezniki dopoldanski čas namenijo jutranji meditaciji in telovadbi. Večina je povedala, da se radi odpravijo na sprehod. Posamezniki so povedali, da človeka z demenco na sprehod vsakodnevno spremlja znanka. Večina del dneva nameni tudi gospodinjskim delom. Nato sledi kuhanje kosila zase in za človeka z demenco. Nekateri posamezniki so poročali, da v pripravo kosila vključijo tudi človeka z demenco (*Se trudim, da ga tudi pri tem čim več vključim, E12*). Prav tako so posamezniki izpostavili, da človek z demenco ne uporablja več štedilnika, predvsem zaradi varnosti (*Ne uporablja pa več štedilnika, saj se bojim, da bi ga pozabil ugasnit, F5*). Po pripravi obroka se odpravijo h kosilu.

Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, prevzema opravila tudi na vrtu (*Imam veliko dela na vrtu, ki mi je v veliko veselje, D5*). Nekateri posamezniki se po kosilu odpravijo k človeku z demenco, saj ne živijo skupaj. S seboj mu prinesejo kosilo in večerjo. Pri njem so do večera, nato pa se odpravijo domov. Nekateri sorodniki so tudi poročali, da se v običajnem dnevu odpravijo v trgovino ali pa se skupaj s človekom z demenco kam odpeljejo. Prav tako so omenili, da jih čez dan obiščejo otroci in vnuki. Polovica sorodnikov svoj čas nameni tudi branju knjig. Prav tako so povedali, da si v popoldanskem času privoščijo počitek (*Po kosilu greva malo počivat, F14*). Nekateri posamezniki prav tako kaj pogledajo na televiziji. Posamezniki so povedali, da zvečer sledi večerja in nato večerni počitek človeka z demenco (*Ob osmih, pol devetih pa se odpravi spat, F20*). Nekateri posamezniki so povedali, da po odhodu človeka z demenco k počitku še kaj preberejo, saj takrat najdejo več časa zase.

Večina sorodnikov je pripovedovala tudi o naporni skrbi za človeka z demenco, kar zanje predstavlja precejšnjo obremenitev. Nekateri posamezniki so zaradi naporene skrbi za človeka z demenco začeli opuščati svoja zanimanja (*Hodila sem tudi na predavanja prek Univerze za tretje življenjsko obdobje, zdaj tega nič več ne morem, E17*). Nekateri pa so poleg obremenitev pripovedovali tudi o načinih razbremenitve. Razbremenijo se predvsem tako, da skrb za človeka z demenco prevzeme nekdo drug, denimo otroci, znanka ali kdo drug. V tem času pa se sorodniki odpravijo na kakšen izlet (*Tudi, ko želim na izlet z društvom upokojujencev, mora sin vzeti dopust in zanj prevzeti skrb, E18*). Nekateri sorodniki pa se razbremenijo tudi tako, da si skrb za človeka z demenco porazdelijo s sorojenci ali da gredo na morje (*Pogosto pa grem tudi na morje, v Izolo, kjer imam majhno stanovanje. Tam neizmerno uživam, D16*).

Nekateri sorodniki so poudarili, da je opravljanje vsakodnevnih opravil odvisno predvsem od njihovega fizičnega zdravja (*Ne zmoreva veliko, ker nama zdravje vedno bolj nagaja, Č4*). Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je povedala, da je skrb za človeka z demenco njihova glavna naloga. Prav tako je polovica sorodnikov povedala, da se trudijo človeka z demenco čez dan čim bolj zaposliti. Nekateri posamezniki pa morajo biti nenehno prisotni in v bližini človeka z demenco (*Moža ne morem pustiti samega, potrebuje nenehno bližino in družbo, F22*). Drugi sorodniki so omenili, da njihov vsakdan sestavlja tudi spodbujanje človeka z demenco k pogovorom, saj opažajo, da ima pri sporazumevanju vedno več težav (*Ampak ima tudi pri tem vedno več težav, težko se izraža, E9*), sorodniki pa več težav pri vzdrževanju pogovorov.

- **Stiki sorodnikov ljudi z demenco**

Pri kategoriji stiki sorodnikov ljudi z demenco me je zanimalo, s kom so sorodniki ljudi z demenco običajno v stiku, torej kdo sestavlja njihovo socialno mrežo.

Vsi sorodniki, ki so sodelovali v raziskavi, so povedali, da so v stiku s svojimi otroki. Posamezniki so povedali, da imajo najpogostejše stike s človekom z demenco. Polovica je povedala, da so v stiku s svojimi sorojenci (*Moja sestra, tako da tudi ona večkrat pride na obisk, E22*), nekateri pa s sorojenci človeka z demenco. Večina je povedala, da imajo stike tudi z vnuki. Prav tako so poročali o stikih s snaho. Posamezniki so pripovedovali o srečanjih s prijatelji. S prijatelji se srečajo, ko gre človek z demenco na obisk k družini (*Včasih ga tudi odpeljem k njim, saj živijo v Ljubljani. V tem času pa se jaz lahko dobim s prijateljicami, F27*). Prav tako so povedali, da se s prijatelji slišijo po telefonu ali gredo skupaj na kavo ter da jih obiščejo, ne glede kje stanujejo (*Ni nama problem, se odpeljati na drug konec Slovenije, F30*).

4.5 SAMOSTOJNOST (VIDIK SORODNIKOV)

Temo samostojnost (vidik sorodnikov) sem razdelila na več kategorij. To so: pomoč človeku z demenco pri opravilih, vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila in vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost pomoči pri izvajanju opravil.

- **Pomoč človeku z demenco pri opravilih**

Pri tej kategoriji sem želela ugotoviti, pri katerih opravilih zagotavljajo sorodniki pomoč in podporo ljudem z demenco in na kakšen način jim pomagajo oz. jih spodbujajo k opravihom.

Nekateri sorodniki so na splošno povedali, da je zanje pomoč človeku z demenco že rutina. Vedo, kdaj potrebujejo več, kdaj pa manj podpore. Sorodniki so tudi poročali o manjši možnosti sodelovanja ljudi z demenco pri opravilih. Polovica sorodnikov je povedala, da prevzamejo opravila človeka z demenco, torej namesto njih opravijo nekatera opravila (*Jaz prevzamem tista dela, ki jih je včasih opravljala ona, Č14*). Posamezniki so izpostavili, da jim je lažje opravila prevzeti nase. Sorodniki so na splošno tudi pripovedovali o vključevanju ljudi z demenco v opravila. Polovica sorodnikov je povedala, da spodbujajo človeka z demenco k vsakodnevnim opravihom, tako da jih vanje čim več vključujejo (*Tudi nevrolog mi je rekel, da ga morem čim več vključiti v vsakodnevna opravila, tega se poskušam držati, E26*). Prav tako so izpostavili, da so pri opravihom prisotni in človeka z demenco k njim spodbujajo (*Bistvo pri vseh opravihom potrebuje našo prisotnost, težko rečem, da še lahko kaj naredi samostojno brez naše prisotnosti in spodbude, D26*). Prav tako so povedali, da človeka z demenco vključujejo v opravila, tako da mu rečejo, naj naredi določena opravila (*Jo pošljem skuhati krompir, Č17*). Nekateri sorodniki pa človeka z demenco spodbudijo k opravihom s pripovedovanjem zgodb o

nesamostojnem prijatelju (*Primer prijatelja, ki ne zmore več ničesar, torej je čisto odvisen od svoje žene, potem me tudi posluša, E32*). Drugi pa človeka z demenco vključujejo v opravila, tako da mu ponavljajo, kaj in kako se kaj naredi. Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je omenila, da ljudje z demenco niso vedno pripravljeni sodelovati pri opravilih, v katera jih vključujejo. Posamezniki so povedali, da je njihovo sodelovanje pri opravilih odvisno predvsem od njihovega razpoloženja. Polovica sorodnikov je izpostavila, da človeka z demenco ne silijo k sodelovanju pri opravilih, kadar si tega ne želi. Prav tako so nekateri posamezniki izpostavili, da človeka z demenco pri opravilih ne preganjajo, torej mu pustijo dovolj časa, da opravilo opravi samostojno. Drugi pa so poudarili, da so zadovoljni s prispevkom človeka z demenco pri opravilih. Posamezniki so izpostavili, da imajo ljudje z demenco kljub spodbudi težave pri samostojnosti. Drugi pa so omenili, da imajo težave pri vključevanju in spodbujanju človeka z demenco k samostojnosti, predvsem zaradi težav človeka z demenco z vidom oz. slepoto (*Trudim se, da bi jo vključevala in da bi bila bolj samostojna, ampak je zelo velik hendikep slepota, D37*).

Sorodniki so poročali, da zagotavljajo pomoč človeku z demenco pri osnovnih vsakodnevni opravilih. Polovica sorodnikov je povedala, da človeku z demenco pomagajo pri pripravi oblačil. Prav tako so nekateri posamezniki povedali, da potrebuje človek z demenco pomoč pri oblačenju. Posamezniki so izpostavili, da jim pri oblačenju pomagajo z usmerjanjem in navodili (*Če ga ne usmerjam in mu ne povem, kako se kaj naredi, si narobe obleče, F36*). Nekateri sorodniki so pripovedovali, da človeka z demenco spodbujajo k samostojnemu odhodu na stranišče. Polovica sorodnikov je povedala, da jim zagotavljajo pomoč tudi pri umivanju. Posamezniki so izpostavili, da človeku z demenco pomagajo pri umivanju, tako da ga umijejo sami (*Na primer umijem ga jaz, ker sam več ne zmore, E31*). Nekateri so še izpostavili, da človeka z demenco spodbujajo h gibanju in mu pomagajo pri hoji brez hodulje (*Ko nima hodulje, rabi največ pomoči, D22*). Drugi pa so poročali o pomoči pri vstajanju iz postelje in pri odhodu k počitku, saj jim dajo tableto za spanje.

Nekateri sorodniki so izpostavili, da potrebujejo pomoč pri instrumentalnih vsakodnevni opravilih, denimo pomoč snažilke pri gospodinjskih delih in otrok pri nekaterih hišnih opravilih. Drugi so izpostavili, da človeku z demenco pomagajo pri pripravi hrane oz. da kuhanje prevzamejo sami (*Odkar je žena zbolela, sem jaz prevzel pripravo hrane, Č9*). Posamezniki so povedali, da človeka z demenco vključujejo v opravila, denimo v pripravo mize in v pripravo kosila, tako da ga spodbudijo k lupljenju krompirja in rezanju čebule. Prav tako jih vključijo pri pospravljanju mize po obroku in pomivanje posode ter pri nekaterih opravilih

zunaj hiše, ki jih je človek z demenco včasih z veseljem opravljaj (Pomaga mi pri izbiri zelenjave, kam bova kaj nasadila, sajenje, E36). Posamezniki so povedali, da jim pri dostavi hrane pomagajo otroci (Hčera iz Zreč nama tudi večkrat pripelje pripravljeno hrano, Č33), ki jim jo nato tudi postrežejo. Prav tako so omenili, da zagotavljajo pomoč pri prevozu, denimo k zdravniku ali k družini, tako da prevzamejo vožnjo z avtomobilom.

Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila

Pri analizi pogovorov s sorodniki ljudi z demenco sem opazila, da na zmožnost izvajanja opravil močno vplivata tudi zdravstveno stanje in bolezen demenca.

Sorodniki so poročali o težavah pri izvajanju opravil zaradi bolezni demence. Nekateri sorodniki so izpostavili, da prevzemajo vedno več opravil, saj človek z demenco ne zmore več toliko. Prav tako so govorili o težavah pri samostojnem izvajanju opravil (*Tako je bila dobra kuharica, zdaj pa tega več enostavno ne zna, Č32*). Nekateri sorodniki so poročali o halucinacijah in vplivu halucinacij na potek dneva (*Ko je to obdobje, ni telovadbe, ni petja, nič ne more, počakamo, da halucinacije popustijo, D33*). Drugi pa so izpostavili, da pri človeku z demenco opažajo vedno več težav pri razpolaganju z denarjem (*Začeli smo opažati, da ne pozna več vrednosti denarja, E69*). Nekateri posamezniki pa so poročali tudi o težavah pri izvajanju opravil zaradi zdravstvenega stanja. Izpostavili so, da imajo sorodniki z demenco težave pri stabilni hoji in težave z vidom, kar onemogoča gledanje televizije in branje knjig.

- **Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost pomoči pri izvajanju opravil**

Sorodniki so poročali tudi o lastnem zdravstvenem stanju, ki vpliva na zmožnost pomoči človeku z demenco pri opravilih.

Nekateri sorodniki so povedali, da so slabšega zdravja (*Tudi sam ne morem toliko ... moje zdravje tudi ni najboljše, Č11*). Prav tako so izpostavili, da je pomembna fizična gibljivost človeka z demenco, saj mu tako laže pomagajo (*Če žena ne bi bila tako gibljiva, ne bi zmožel skrbeti za njo in za hišo, Č12*). Nekateri drugi pa so izpostavili, da delo opravljajo brez večjih težav, saj so dobrega zdravja.

4.6 AVTONOMIJA LJUDI Z DEMENCO NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (VIDIK SORODNIKOV)

Kategorijo nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov), ki spada pod temo avtonomija ljudi z demenco, sem razdelila na dve večji podkategoriji, to sta osnovna vsakodnevna opravila in

instrumentalna vsakodnevna opravila, znotraj katerih sem ugotavljala, kakšen nadzor oz. avtonomnost imajo ljudje z demenco pri posameznih vsakodnevni opravilih.

Osnovna vsakodnevna opravila

- **Oblačenje**

Pri tej podkategoriji sem želela ugotoviti, kako sorodniki sodelujejo pri izbiri oblačil za človeka z demenco.

Sorodniki so pripovedovali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri oblačenju. Posamezniki so povedali, da človeku z demenco pripravijo oblačila. Polovica sorodnikov je tudi izpostavila, da človeku z demenco pripravijo oblačila, glede na vreme (*Zjutraj ali po tuširanju pa mu po navadi kar pripravim vremenu primerna oblačila, E40*). Posamezniki so omenili, da človeku z demenco pripravijo oblačila predvsem, ko sam ne izrazi želje po določenem kosu oblačila, in da ima človek z demenco težave pri izboru oblačil zaradi težav z vidom.

Sorodniki so prav tako pripovedovali o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri oblačenju. Večina sorodnikov je povedala, da človeku z demenco pomagajo pri izbiri oblačil, glede na letni čas. V primeru, da človek z demenco ne izbere letnemu času primerne oblačila, mu sorodniki pri izbiri primerne oblačila spet pomagajo. Posamezniki so povedali, da človeka z demenco občasno vprašajo, kaj si želi obleči. Drugi pa so izpostavili, da človeku z demenco pripravijo nekaj kosov oblačil, med katerimi se lahko sam odloči.

Nekateri sorodniki so pripovedovali tudi o večji avtonomnosti ljudi z demenco pri oblačenju. Polovica sorodnikov je povedala, da človek z demenco samostojno pove, kaj želi obleči (*Potem mi pove, da si želi obleči recimo rdeči pulover, D39*). Posamezniki so poudarili, da človek z demenco le občasno izrazi, kaj si želi obleči. Nekateri drugi sorodniki pa so povedali, da človeka z demenco povprašajo, kaj si želi obleči, in da spoštujejo njegove želje, ko izrazi, kaj želi obleči (*To tudi upoštevam. Skozi čas sem se naučila, da mu ne nasprotujem, F49*).

- **Osebna higiena**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki sodelujejo pri skrbi za osebno higieno človeka z demenco.

Pri tej podkategoriji so sorodniki pogosteje poročali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri skrbi za osebno higieno. Polovica je izpostavila, da človeka z demenco umijejo sami (*Pri umivanju potrebuje več pomoči, saj se sam ne umije tako temeljito, zato ga umijem kar sama,*

E45). Prav tako je polovica sorodnikov poročala, da se ljudje z demenco upirajo pomoči pri umivanju (*Ima kdaj slab dan in se močno upira, na primer, da se ne želi umiti, F54*). Nekateri drugi so povedali, da človeku z demenco tudi umijejo lase in ga obrijejo. Posamezniki so omenili, da človek z demenco sam izraža željo po pomoči pri skrbi za osebno higieno, tukaj pa so poudarili pomembnost zaupne osebe (*Bratu in tudi sestri ne dovoli, da bi ji pomagala pri osebni higieni. Meni nekako najbolj zaupa, D43*). Posamezniki so tudi izpostavili, da človeka z demenco ne silijo k umivanju, če si tega ne želi. Prav tako so omenili, da človeka z demenco spodbudijo k skrbi za osebno higieno s tehniko naštevanja razlogov za skrb za osebno higieno (*Na primer, spomnim ga, da danes dobi obiske in to je dovolj dober razlog, da se pusti umiti, F56*).

Posamezniki so pripovedovali tudi o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri skrbi za osebno higieno. Povedali so, da so pri skrbi za osebno higieno prisotni in jih po potrebi usmerjajo. Polovica sorodnikov je povedala, da so prisotni in človeka z demenco usmerjajo pri umivanju zob. Posamezniki pa so povedali, da so prisotni in človeka z demenco usmerjajo tudi pri britju.

Nekateri posamezniki so pripovedovali o večji avtonomnosti ljudi z demenco pri skrbi za osebno higieno, saj s tem nimajo težav.

- **Hranjenje**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako so sorodniki vključeni pri hranjenju človeka z demenco.

Posamezniki so pripovedovali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri hranjenju, saj človeka z demenco raje »nahranijo« sami, čeprav še zmore sam, saj ne želijo, da se umažejo oblačila (*Trudi se jesti sama, ampak je potem vsa umazana in jo moram vsak drug dan preobleči. Zato ji raje jaz nesem žlico v usta, D45*).

Nekateri posamezniki so pripovedovali tudi o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri hranjenju. Povedali so, da so pri hranjenju vključeni, tako da človeka z demenco usmerijo k uporabi pribora (*Včasih ga samo opomnim, naj vzame nož, da mu bo lažje na primer, ko jeva zrezek, E49*).

Večina sorodnikov pa je pripovedovala o večji avtonomnosti ljudi z demenco pri hranjenju, saj se hranijo popolnoma samostojno. Prav tako so izpostavili, da si človek z demenco pri hranjenju

umaže oblačila, kar pa ni noben problem (*Malo se popacka, ampak to ni problem, saj se vse opere in obriše, F58*).

- **Gibanje**

Pri tej podkategoriji sem želela ugotoviti, kako sorodniki sodelujejo pri gibanju človeka z demenco.

Posamezniki so povedali, da človeka z demenco namestijo na invalidski voziček in ga zapeljejo ven (*Ko pa je lepo vreme, pa jo presedem na invalidski voziček in jo zapeljem ven, D48*).

Sorodniki so poročali tudi o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri gibanju. Posamezniki so povedali, da človeka z demenco pri hoji s hoduljo spremljajo in mu po potrebi pomagajo. Prav tako so nekateri posamezniki omenili, da so pozorni, da se človek z demenco kam ne odpravi samostojno (*Večkrat se želi sam odpraviti iz hiše, zato še moram bolj paziti in gledati, kje je, E51*).

Večina je pripovedovala o samostojnem gibanju ljudi z demenco, nekateri drugi pa so izpostavili, da se človek z demenco giblje samostojno s pomočjo hodulje.

- **Sodelovanje ljudi z demenco**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako ljudje z demenco sami sodelujejo pri osnovnih vsakodnevni opravilih.

Nekateri posamezniki so izpostavili, da človek z demenco težko sodeluje pri opravilih, saj ima težave z vidom. Drugi pa so poudarili, da je sodelovanje človeka z demenco pri opravilih odvisno predvsem od težavnosti opravil (*Predvsem pri lažjih opravilih lahko več sama, Č25*). Nekateri posamezniki so povedali, da človek z demenco sodeluje, kolikor lahko in zmore. Nekateri sorodniki so izpostavili, da se trudijo človeka z demenco čim bolj vključiti v opravila. Drugi pa so izpostavili, da dajo človeku z demenco na razpolago dovolj časa, da lahko opravilo opravi samostojno, denimo pri oblačenju (*Ko se na primer sleče, mu pustim dovolj časa, da se on počasi obleče, F60*). Posamezniki pa so povedali, da človek z demenco opravilo opravi sam, potrebuje le sorodnikovo usmerjanje.

Instrumentalna vsakodnevna opravila

- **Gospodinjska dela**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki sodelujejo s človekom z demenco pri gospodinjskih delih oz. mu pri tem pomagajo.

Pri tej podkategoriji so sorodniki predvsem poročali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri gospodinjskih delih. Posamezniki so povedali, da človeka z demenco ne vključujejo v opravila, kot so priprava, pranje in obešanje perila predvsem zaradi tega, ker sami laže naredijo. Prav tako so posamezniki povedali, da sami prevzamejo večino gospodinjskih del. Nekateri so prav tako poročali, da si skrb za gospodinjska dela za človeka z demenco porazdelijo s sorojenci (*Z bratom si kar dobro razdeliva gospodinjska dela, tako da on opere perilo, jaz pa ga zlikam, D51*). Nekateri so povedali, da človek z demenco ne opravlja več gospodinjskih del predvsem zaradi težav z vidom. Drugi pa so izpostavili, da človek z demenco ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (*On je bil v službi in ni nikoli razmišljal o pranju, likanju in sesanju. Nikoli ni pomival posode, F62*).

Nekateri pa so pripovedovali o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri gospodinjskih delih. Posamezniki so povedali, da človeku z demenco pripravijo sesalec in ga usmerijo, kje mora posesati. Prav tako so izpostavili, da se ne pritožujejo v primeru, da človek z demenco ne posesa zelo natančno. Povedali so, da človek z demenco ni vedno pripravljen prevzeti sesanja, v tem primeru jih k sesanju ne silijo (*Takrat ga ne silim, rečem mu, da ni problema, da bom danes posesala jaz, jutri pa bo spet on, E57*).

Nekateri posamezniki pa so pripovedovali o večji avtonomnosti ljudi z demenco, saj so povedali, da so ljudje z demenco samostojni pri likanju.

- **Izbira in priprava hrane**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki sodelujejo pri izbiri in pripravi hrane za človeka z demenco.

Sorodniki so v največji meri pripovedovali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri izbiri in pripravi hrane. Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je povedala, da sami odločajo, kaj bodo jedli s človekom z demenco. Večina sorodnikov je izpostavila, da vedo, katera hrana človeku z demenco ustreza, in jo tudi pripravijo (*Poznamo pa tudi njene prehranske navade in nam to pomaga, da zberemo kosilo, za katero vemo, da ji bo všeč, D58*). Posamezniki so tudi povedali, da človek z demenco ne izraža želja, kaj želi jesti (*Vedno mi reče, da mu je vseeno kaj bova jedla, E63*). Polovica sorodnikov je poročala, da sami prevzamejo kuhanje za človeka z demenco. Razlogi za to pa so npr. težave človeka z demenco z vidom in varnost (*Če bi kuhala*

ona bi bilo zelo nevarno, Č30) ali pa ne želijo, da se umažejo njegova oblačila. Nekateri posamezniki so povedali, da človek z demenco ne sodeluje pri pripravi obrokov, saj že pred boleznijo ni. Sorodniki so poročali tudi o težavah pri pripravi strogo zdrave hrane, zato so se bolj usmerili v pripravo hrane, ki jo ima človek z demenco rad.

Sorodniki so prav tako poročali o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri izbiri in pripravi hrane. Večina sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je povedala, da ljudje z demenco občasno izrazijo, kaj si želijo jesti. Posamezniki so povedali, da človeku z demenco izpolnijo željo tudi, ko si zaželi manj zdravo hrano (*Če si želi dunajski zrezek, čevapčiče, si naj jih tudi privošči, F69*). Posamezniki vključijo človeka z demenco pri pripravi hrane, tako da ga prosijo za pomoč, denimo pri lupljenju krompirja ali pri pripravi mize. Prav tako so posamezniki povedali, da ga pri pripravi pogrinjkov vključijo, tako da mu nastavijo krožnike, podloge in pribor, človek z demenco pa samostojno pripravi mizo. Tukaj so izpostavili, da se ne pritožujejo, če miza ni v redu pripravljena, in da cenijo prispevek in pomoč človeka z demenco.

- **Nakupovanje**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako so sorodniki vključeni pri nakupovanju za človeka z demenco.

Sorodniki so poročali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri nakupovanju. Večina je povedala, da sami prevzamejo nakupe za človeka z demenco. Povedali so, da vedo, kaj človek z demenco potrebuje, in se samostojno odpravijo po nakupih.

Sorodniki so prav tako poročali o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri nakupovanju. Posamezniki so povedali, da človek z demenco sam pove, kaj si želi iz trgovine (*Včasih mi naroči, kaj naj kupim, kadar kaj takšnega potrebuje, Č35*).

Sorodniki pa so relativno pogosto poročali o večji avtonomnosti ljudi z demenco pri nakupovanju. Posamezniki so povedali, da nakupe opravijo skupaj s človekom z demenco (*Običajno greva v živilsko trgovino skupaj, F70*). Povedali so, da si človek z demenco pri nakupovanju živil sam izbere, kaj želi kupiti (*Stvari, ki jih imava za zajtrk, na primer kosmiče, svež kruh, sir in te stvari nabere on, F71*), in da jih pri tem ne omejujejo. Prav tako so posamezniki poročali, da človeka z demenco pri nakupovanju oblačil spremljajo otroci.

- **Razpolaganje z denarjem**

Pri tej podkategoriji sem želela ugotoviti, kako sorodniki sodelujejo pri razpolaganju človeka z demenco z denarjem.

V največji meri so sorodniki poročali o manjši avtonomnosti ljudi z demenco pri razpolaganju z denarjem. Vsi sorodniki, ki so sodelovali v raziskavi, so izpostavili, da sami razpolagajo z denarjem človeka z demenco (*Njeno pokojnino ima brat, da vse nabavlja, da plačuje položnice in plača kakšna popravila v hiši, D64*). Posamezniki so izpostavili, da ima človek z demenco manjšo možnost upravljanja z denarjem predvsem zaradi strahu sorodnikov pred založitvijo. Posamezniki so poročali, da so pooblaščen na bančnem računu sorodnika z demenco ter da ima človek z demenco v denarnici neveljavno bančno kartico, da je pomirjen. Posamezniki so tudi povedali, da človek z demenco prejema dodatek za pomoč in postrežbo, ki si ga sorodniki med seboj razdelijo (*Mi trije, torej moj brat in sestra pa si razdelimo dodatek za pomoč in postrežbo, ki ga običajno porabimo za nakup darila za mamo, D65*).

Nekateri so govorili o srednji avtonomnosti ljudi z demenco pri razpolaganju z denarjem. Posamezniki so povedali, da dajo človeku z demenco denar na razpolago, ko ga potrebuje, denimo za obisk frizerja. Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, pa je povedala, da ima človek z demenco pri sebi vedno nekaj denarja (*Prav tako ima v denarnici tudi nekaj denarja, da nima potrebe, da bi šel na banko ali bankomat, E72*).

Posamezniki pa so pripovedovali tudi o večji avtonomnosti ljudi z demenco pri razpolaganju z denarjem. Povedali so, da človek z demenco z denarjem, ki ga ima pri sebi, samostojno razpolaga (*Tako da lahko na primer vnuka povabi na pijačo, prijatelje na kavo in tako naprej, F75*). Posamezniki so tudi omenili, da jim je zelo pomembno, da človek z demenco ohranja občutek zmožnosti razpolaganja z denarjem.

- **Sodelovanje ljudi z demenco**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako ljudje z demenco sami sodelujejo pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih.

Posamezniki so omenili, da imajo nekateri ljudje z demenco manjšo možnost sodelovanja pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih zaradi težav z vidom. Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je povedala, da se trudijo človeka z demenco vključiti v instrumentalna vsakodnevna opravila (*Ga vključim v opravila, torej da ne prevzamem celotnega gospodinjstva in teh opravil sama, ampak da si še vedno porazdeliva delo, E73*). Posamezniki so omenili, da zanje pomoč človeka z demenco pri opravilih pomeni tudi možnost razbremenitve. Nekateri so

povedali, da se trudijo človeka z demenco vključiti, tako »da se počuti normalen, da se ne počuti, da je z njim nekaj narobe«. Nekateri drugi pa so izpostavili, da je pri vključevanju v opravila zelo pomembno poznavanje sorodnika z demenco (*Na srečo jo tako dobro poznam, saj sva se vedno veliko pogovarjali. Sedaj mi to pride prav, D68*).

MOŽNOST IZBIRE (VIDIK SORODNIKOV)

Kategorijo možnost izbire (vidik sorodnikov), ki spada pod temo avtonomija ljudi z demenco, sem razdelila na več podkategorij, to so sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti, sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih in razpoložljive aktivnosti.

- **Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki sodelujejo pri izbiri dnevnih aktivnosti za človeka z demenco.

Posamezniki so povedali, da človek z demenco sam izrazi željo po nekaterih aktivnostih, denimo po gledanju televizije, počitku, sprehodu ali pa se odloči, da gresta z znanko na izlet (*Včasih si tudi želi, da gresta z znanko z vlakom v Ljubljano, to sploh ni noben problem, F80*) ali v slaščičarno. Večina sorodnikov je izpostavila, da človeka z demenco vprašajo, kaj želi početi. K nekaterim aktivnostim pa jih morajo bolj spodbujati, denimo k sprehodu, telovadbi in tudi k pogovoru (*Najraje se pogovarjava, pri tem tudi vidim največ smisla, zato ga tudi v to spodbudim, E76*). Nekateri sorodniki so prav tako povedali, da človeku z demenco predlagajo aktivnosti, ki jih lahko počnejo. Posamezniki so izpostavili, da se lahko človek z demenco o predlaganih aktivnostih samostojno odloča (*Naštejem mu, kaj vse lahko počneva, on pa se odloči, E75*). Predlagajo mu aktivnosti, kot so telovadba, obisk prijateljev, razgibavanje rok s krožnimi gibi in masažo z masažnim orodjem. Posamezniki so tudi povedali, da človek z demenco občasno izraža odpor do nekaterih aktivnosti, denimo do masaže z masažnim orodjem. Izpostavili so, da človeku z demenco sami predlagajo aktivnosti, ki jih lahko počne, predvsem zaradi varnosti. Nekateri pa so povedali, da sami predlagajo aktivnosti tudi zaradi tega, ker človek z demenco ne pokaže zanimanja za aktivnosti oz. pove, da mu je vseeno.

- **Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki sodelujejo pri odločanju o dnevnih aktivnostih za človeka z demenco.

Posamezniki so izpostavili, da človeku z demenco rečejo, kaj lahko počne, in ga k tem aktivnostim spodbudijo (*Ji rečem, da greva na vrt ali na sprehod, saj pri tem rabi več moje spodbude, Č41*). Drugi so povedali, da vztrajajo pri aktivnostih, za katere so mnenja, da so zanje dobre, denimo vztrajajo pri masaži z masažnim orodjem. Nekateri so izpostavili, da človeka z demenco pogosto odvrtačajo od aktivnosti, ki jih želijo početi, saj jih skrbi za njihovo varnost (*Recimo, če želi kaj skuhati, jo prepričam, da bom to storil sam, ji dam kaj za brat, tako da jo zamotim, Č50*). Nekateri človeka z demenco odvrtačajo tudi od aktivnosti, kot je počitek (*Jaz pa se trudim, da ostane čez dan čim več buden, da nima problemov s spanjem ponoči, E87*). Posamezniki so povedali, da izbirajo aktivnosti za človeka z demenco, glede na njegovo razpoloženje. Nekateri sorodniki so povedali, da sami ocenijo, katere aktivnosti so za človeka z demenco primerne, saj sami težko besedno povedo. Prav zaradi težav pri sporazumevanju so posamezniki poročali, da človeka z demenco pogosto ne vprašajo, kaj želi početi. Pri izboru aktivnosti so pozorni tudi na njegove nebesedne izraze. Nekateri so povedali, da se s človekom z demenco skupno in sprotno odločajo o aktivnosti, ki jih bodo počeli. Posamezniki so izpostavili, da človek z demenco pove, ko česa ne želi početi, in da ga ne silijo v aktivnosti, ki jih ne želi. Povedali so, da jim je pomembno, da človek z demenco počne stvari, ki ga veselijo, in ki so varne.

- **Razpoložljive aktivnosti**

Pri podkategoriji razpoložljive aktivnosti sem želela izvedeti, kakšne dejavnosti oz. aktivnosti imajo ljudje z demenco na razpolago.

Večina sorodnikov je povedala, da imajo ljudje z demenco na voljo sprehod. Posamezniki pa so poročali o naslednjih aktivnostih ljudi z demenco: urejanje vrta, kartanje, telovadba, masaža, petje, pogovor, gledanje fotografij na računalniku, pripovedovanje zgodb ob gledanju fotografij in druženje z otroki in znanci.

ŽELJE IN MNENJE (VIDIK SORODNIKOV)

Kategorijo želje in mnenje, ki spada pod temo avtonomija ljudi z demenco, sem razdelila na več podkategorij, to so vključevanje človeka z demenco v izražanje želja, vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja in upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco.

- **Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki vključujejo ljudi z demenco v izražanje želja.

Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je povedala, da ljudje z demenco svoje želje izrazijo sami. Posamezniki so povedali, da izražajo želje o tem, kaj želijo gledati na televiziji. Prav tako so posamezniki povedali, da izražajo željo po odhodu v trgovino, saj si želijo nove čevlje, ter željo po izletu na morje. Nekateri so poročali o skromnosti želja ljudi z demenco, npr. ker ne želijo obremenjevati sorodnikov. Drugi pa so povedali primer, da človek z demenco izraža skromno željo po kozarcu vode (*Na primer mi reče ali si mogoče pri pipi in bi mi lahko natočila kozarec vode, D86*). Nekateri posamezniki so povedali, da človek z demenco občasno izraža željo, predvsem po njemu ljubih aktivnostih (*Na primer pove, katere točke želi obiskati na sprehodu, E95*). Nekateri sorodniki so tudi povedali, da človeka z demenco povprašajo po njegovih željah (*Poskušam ga na različne načine vprašati, da mi pove njegove želje, E88*). Nekateri so izpostavili, da človeka z demenco vprašajo, kaj želi jesti in kaj želi početi. Prav tako so povedali, da človek z demenco svoje želje s težavo pove, saj ima težave pri sporazumevanju, zaradi česar pogosto naletijo na odgovor: »Vseeno mi je.« Posamezniki pa so izpostavili, da se srečujejo s težavami, kadar se določenih želja ne da uresničiti (*Problem ga je ustavit pri tem, kar se ne da. Na primer zdaj, ko veljajo omejitve gibanja med občinami, F90*). V takšnih primerih se sorodniki s človekom z demenco ne prepirajo, ampak mu pokažejo, da želje ni možno uresničiti (*Enostavno sva se usedla v avto in se odpeljala do restavracije. Sam je videl, da je zaprta, in se pomiril, F91*). Nekateri sorodniki pa so povedali, da človeka z demenco ne sprašujejo po njegovih željah, saj sami najbolj vedo, kaj je zanj dobro.

- **Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki vključujejo ljudi z demenco v izražanje mnenja.

Večina sorodnikov je povedala, da imajo ljudje z demenco težave pri besednem izražanju mnenja (*Pogosto nima svojega mnenja, to opažam tako, da mi ne zna povedati, Č54*). Drugi pa so poročali, da imajo ljudje z demenco nasploh težave z izražanjem mnenja (*Nikoli se ne pritožuje, menim, da je to navajena že od prej, če ji kaj ne bi bilo v redu, bi tudi s težavo povedala, D87*). V povezavi s tem so posamezniki povedali, da sklepajo, kaj je za človeka z demenco dobro, saj sami težko besedno povedo. Prav tako nekateri predvidevajo, da človeku z demenco ustreza, da sklepajo, kaj je zanje najboljše. Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v

raziskavi, pa je povedala, da človeka z demenco povprašajo po njegovem mnenju. Posamezniki so tudi poudarili, da ne odločajo namesto človeka z demenco in da ga spoštujejo.

- **Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco**

Pri tej podkategoriji sem želela izvedeti, kako sorodniki upoštevajo želje in mnenje ljudi z demenco.

Posamezniki so povedali, da upoštevajo želje in mnenje človeka z demenco. Polovica sorodnikov, ki je sodelovala v raziskavi, je izpostavila, da človeku z demenco izpolnijo želje. Posamezniki so navedli primer, da upoštevajo želje človeka z demenco pri izbiri televizijskega programa in mu pri tem pomagajo. Posamezniki so tudi poudarili, da spoštujejo mnenje človeka z demenco in da so veseli, da še zmore izražati svoje želje in mnenje (*Vesela sem, da je tako, kot je, in da še zmore povedati, kaj si želi in misli, F98*).

5 RAZPRAVA

Ljudje z demenco, s katerimi sem opravila intervjuje, imajo ustaljen potek dneva. Jutra pričnejo z zajtrkom, nato imajo običajno dopoldanske aktivnosti, kot je sprehod. Okoli dvanajste ure pojedjo kosilo, nakar sledijo popoldanske aktivnosti, kot so delo na vrtu in gledanje televizije. Zvečer pojedjo večerjo in se okoli desete ure zvečer odpravijo k večernemu počitku. Na tem mestu se mi zdi pomembno izpostaviti pomembnost rutine, torej poteka dneva po določenih urah oz. časovnih intervalih. Flaker idr. (2008, str. 191) poudarjajo pomembnost vsakodnevnih rutin, ki dajejo občutek življenjskega ritma in občutek pripadnosti. Ljudem z demenco pa prav tako dajo občutek varnosti (Milošević Arnold, 2007b, str.132). Tudi sorodniki, ki prevzemajo skrb za ljudi z demenco v domačem okolju, imajo običajen potek dneva, ki vključuje nekoliko več opravil, predvsem več opravil, povezanih s skrbjo za gospodinjstvo. Njihov dan pa vključuje tudi prostočasne dejavnosti, denimo sprehod in branje knjig. Nekateri so poudarili, da je skrb za človeka z demenco njihova glavna naloga. Podatki iz raziskave so pokazali, da doživljajo skrb za sorodnika z demenco kot obremenitev, saj so poudarili, da je skrb za človeka z demenco naporna naloga. Kot problem sem zaznala, da so nekateri sorodniki zaradi naporene skrbi za človeka z demenco začeli opuščati dejavnosti in aktivnosti, ki jih veselijo. Pomembno je razumevanje, da ima demenca takšne razsežnosti, da ne prizadene samo ljudi z demenco, ampak tudi ljudi, ki jih obdajajo, predvsem pa njihove sorodniki, ki zanje prevzemajo skrb (UMAR, 2017, str. 19). Tudi Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 41) pravijo, da sorodniki zaradi naporene skrbi ne najdejo časa zase in začnejo opuščati dejavnosti, ki prispevajo k razbremenitvi in sprostitvi. Pozitivno je, da so nekateri sorodniki poleg negativnih plati oskrbovanja ljudi z demenco poudarili tudi skrb zase oz. načine razbremenitve. Razbremenijo se predvsem tako, da skrb za človeka z demenco prevzame nekdo drug, denimo otroci ali sorojenci. Tako ni vse breme na enem sorodniku. Flaker idr. (2008, str. 350) poudarjajo, da je treba poskrbeti za razbremenitev sorodnika, ki prevzema skrb za človeka z demenco, saj le tako lahko prispeva k moči, neodvisnosti in samostojnosti uporabnika.

Podatki iz raziskave so pokazali, da so ljudje z demenco najpogosteje v stiku s svojimi neformalnimi oskrbovalci. Skrb za človeka z demenco v večini primerov prevzemajo njihovi otroci, v enem primeru pa zakonec človeka z demenco. Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 53) pravijo, da je skrb za človeka z demenco običajno odgovornost ene osebe, običajno zakonca, če zakonca ni, pa so za oskrbo običajno odgovorne hčerke, šele nato sinovi. Ljudje z demenco pa so prav tako poudarili pomembnost stikov z drugimi otroki, sosedi in sorojenci. Pahor, Domajnko in Hlebec (2009, str. 222) pravijo, da stiki in druženje z ljudmi, ki so človeku z

demenco pomembni, prispevajo k razvoju občutka, da so »sprejeti in cenjeni«. Sorodniki so najpogosteje v stiku s svojimi otroki in vnuki. Stike imajo tudi s sorojenci in snaho. Pozitivno je, da je raziskava pokazala, da imajo sorodniki stike tudi z nedružinskimi člani, torej prijatelji. Kljub naporni skrbi za človeka z demenco najdejo čas in energijo za vzdrževanje socialnih stikov, kar pa preprečuje tudi njihovo izključenost iz socialnega okolja (Milošević Arnold, 2007a, str. 23).

Podatki iz raziskave so pokazali, da so ljudje z demenco bolj samostojni pri osnovnih vsakodnevnih opravilih, kot so oblačenje, skrb za osebno higieno, hranjenje in gibanje. Nekoliko manj pa so samostojni pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih, kot so gospodinjska dela, izbira in priprava hrane, nakupovanje in razpolaganje z denarjem. Osnovna vsakodnevna opravila so manj zahtevna, zato jih ljudje z demenco običajno še zmorejo samostojno opravljati. Instrumentalna vsakodnevna opravila za ljudi z demenco pomenijo večji izziv, saj so bolj kompleksna in pri njihovem izvajanju potrebujejo več pomoči in podpore sorodnikov. Pri pomoči človeku z demenco pri opravilih sem zaznala skrb zbujujoče podatke, saj so ljudje z demenco izpostavili, da jim sorodniki pomagajo predvsem tako, da namesto njih prevzamejo opravila. Le posamezniki so poudarili, da jih sorodniki spodbujajo k opravljanju, kot sta telovadba in delo na vrtu. Mali, Flaker, Urek, in Rafaelič (2018, str. 70) poudarjajo, da lahko prepričanja, na primer o krhkosti in ranljivosti starih ljudi, vodijo v pretirano ugajanje in prevzemanje opravil, kot sem zaznala tudi v raziskavi. Spodbujanje samostojnosti pri ljudeh z demenco je pomembno z vidika ohranjanja obstoječih sposobnosti, in kot pravi Rant (2012, str. 34), je v starosti samostojnost še toliko bolj poudarjena, saj je starim ljudem izredno pomembno, da lahko poskrbijo zase in za svoje potrebe. Prav tako je treba paziti, da neodvisnosti, ki je ključen in sestavni del avtonomije, ne razumemo kot samostojno delovanje brez podpore drugih (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str. 59). Flaker idr. (2008 str. 362) pravijo, da so lahko ljudje z demenco avtonomni tudi takrat, ko jim v vsakodnevnem življenju pomagajo sorodniki. Tudi sorodniki ljudi z demenco so poročali o prevzemanju opravil namesto ljudi z demenco, tako pri osnovnih vsakodnevnih opravilih, denimo pri oblačenju, umivanju in gibanju, kot pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih, denimo pri gospodinjskih delih, pripravi in dostavi hrane ter prevozu. Sogovornik je poudaril, da je opravila lažje prevzeti nase. Mali (2007a, str. 40) pravi, da morajo oskrbovalci paziti, da s svojo pomočjo ne zmanjšujejo obstoječih sposobnosti ljudi z demenco, saj se lahko hitro ujamejo v past in pretirano pomagajo sorodniku z demenco in tako povzročijo njihovo nemoč. Pozitivno je, da so sorodniki poročali tudi o vključevanju in spodbudi ljudi z demenco k osnovnim in instrumentalnim vsakodnevnim

opravilom, kar pozitivno prispeva k njihovi samostojnosti. Predvsem so poročali o usmerjanju ljudi z demenco pri oblačenju in spodbudi pri samostojnem odhodu na stranišče ter gibanju. Pri bolj kompleksnih opravilih so poročali o vključevanju ljudi z demenco pri pripravi obroka in pogrinjka. K opravilom jih spodbujajo predvsem s prisotnostjo, usmerjanjem in navodili. Ko se pojavi nezainteresiranost človeka z demenco, jih ne silijo k opravilom, kar je zelo pomembno za odnose med človekom z demenco in sorodnikom, saj lahko tako preprečijo konflikte.

Treba je poudariti, da na zmožnost opravljanja opravil in na samostojnost ljudi z demenco močno vpliva njihovo zdravstveno stanje. V raziskavi so ljudje z demenco predvsem poročali o težavah pri gibljivosti in gibanju. Sorodniki so poleg zdravstvenih težav ljudi z demenco, kot so težave z gibanjem in gibljivostjo ter vidom, omenjali tudi težave, povezane s samo diagnozo demenca. Sorodniki morajo zaradi narave bolezni in s tem povezanih težav s samostojnostjo, denimo težav z razpolaganjem z denarjem, prevzeti več opravil nase. Poleg tega na zmožnost opravljanja opravil vplivajo halucinacije, ki jih je izpostavila sogovornica. Nekateri so poudarili tudi težave z lastnim zdravjem, kar vpliva na zmožnost pomoči človeku z demenco pri opravilih.

Pri nadzoru nad življenjem, ki je pomemben vidik avtonomije, sem raziskovala možnost odločanja ljudi z demenco o vprašanjih, ki jih v vsakodnevnem življenju zadevajo. Osredotočila sem se predvsem na avtonomnost odločanja o osnovnih in instrumentalnih vsakodnevnih opravilih. Podatki iz raziskave so pokazali, da imajo ljudje z demenco pri osnovnih vsakodnevnih opravilih večji nadzor oz. avtonomnost odločanja, saj so pri teh opravilih bolj samostojni in ne potrebujejo toliko pomoči sorodnika. Tako so ljudje z demenco pogosteje pripovedovali o avtonomnosti pri odločanju o skrbi za osebno higieno, o hranjenju in gibanju. Pri kategoriji oblačenje pa ni bilo jasno razvidno, ali gre za večjo, srednjo ali manjšo avtonomnost odločanja ljudi z demenco, saj so po eni strani izpostavili, da jim sorodniki izberejo oblačila in jim pomagajo pri oblačenju, po drugi strani pa so prav tako omenili, da se lahko odločijo med več bluzami, ki jih pripravi sorodnik, ter da se lahko, kaj bodo oblekli, odločajo sami. Boljši vpogled bi dobila v primeru, da bi opravila več intervjujev z ljudmi z demenco, vendar to ni bilo mogoče zaradi kriznih razmer povezanih z epidemijo covid-19. Poudariti je treba, da niso omenjali zgolj večje avtonomnosti odločanja pri naštetih opravilih, saj so na večini področij osnovnih vsakodnevnih opravil pripovedovali tudi o srednji in manjši avtonomnosti odločanja. Kot pozitivno sem zaznala, da niso omenili manjše avtonomnosti odločanja o gibanju, kar pomeni, da imajo pri tej kategoriji visoko stopnjo nadzora. Vzorec, da imajo ljudje z demenco večji nadzor oz. avtonomnost odločanja pri osnovnih vsakodnevnih

opravilih, se pri intervjujih s sorodniki ni ponovil v celoti. Podatki so pokazali, da imajo ljudje z demenco pri osnovnih vsakodnevnih opravilih večjo avtonomnost odločanja o hranjenju in gibanju, saj so pri teh dveh opravilih najbolj samostojni. Manjša avtonomnost odločanja se kaže pri skrbi za osebno higieno, saj sorodniki pogosto sami poskrbijo za osebno higieno človeka z demenco. Pri kategoriji oblačenje so podatki, podobno kot pri ljudeh z demenco, pokazali, da so sorodniki v enaki meri pripovedovali o manjši, srednji in večji avtonomnosti odločanja. Nekateri sorodniki pripravijo oblačila človeku z demenco. Nekateri jim v največji meri pomagajo pri izboru, glede na letni čas in vreme, drugi so izpostavili, da človeka z demenco vprašajo, kaj želi obleči, ali pa to izrazi sam.

Pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih so podatki pokazali ravno obratno kot pri osnovnih vsakodnevnih opravilih. Pri odločanju o teh opravilih imajo ljudje z demenco manjšo avtonomnost, saj potrebujejo pri opravljanju gospodinjskih del, izbiri in pripravi hrane ter razpolaganju z denarjem več pomoči sorodnika. Prav tako so ljudje z demenco poročali o srednji avtonomnosti pri odločanju o teh opravilih, vendar v precej manjši meri. Pri kategoriji nakupovanje so ljudje z demenco enakovredno poročali o manjši in srednji avtonomnosti odločanja. Kot problem sem zaznala, da je zgolj en posameznik pripovedoval o večji avtonomnosti pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih, in sicer pri gospodinjskih delih. Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018, str. 70) pravijo, da se moramo truditi preseči pokroviteljske odnose in slediti razumevanju, da lahko vsak človek, ne glede na diagnozo, starost ali funkcionalne sposobnosti, izrazi svoje mnenje in želje. Prav tako poudarjajo, da avtonomije ne smemo pogojevati s temi značilnostmi. Podatki intervjujev s sorodniki ljudi z demenco so prav tako pokazali vzorec, o katerem so poročali ljudje z demenco. Sorodniki so v največji meri poročali o manjši avtonomnosti odločanja o gospodinjskih delih, izbiri in pripravi hrane, nakupovanju in razpolaganju z denarjem. Torej o vseh vsakodnevnih instrumentalnih opravilih, ki sem jih raziskovala. Sorodniki so tako v največji meri poročali, da prevzamejo gospodinjska dela namesto človeka z demenco, da odločajo, kaj bodo jedli, saj vedo, kakšna hrana človeku ustreza, in jo tudi sami pripravijo. Tukaj so izpostavili tudi, da človeka z demenco ne vključujejo v pripravo hrane zaradi varnosti. Sogovornica je poudarila, da sorodnika z demenco ne vključuje v pripravo hrane, ker ne želi, da se umažejo oblačila. Poleg tega so v največji meri poročali, da prevzamejo njegove nakupe ter da razpolagajo z denarjem človeka z demenco. Ljudje z demenco morajo imeti možnost živeti tako kot drugi ljudje, ki te bolezni nimajo. Zato je pomembno, da imajo možnost odločati o svojem življenju in vsakodnevnih aktivnostih (Flaker idr., 2008, str. 350, 351). Pozitivno je, da se je pri vseh štirih opravilih kazala

tudi srednja avtonomnost odločanja. Tako je sogovornica izpostavila, da človeka z demenco vključi v sesanje in ga pri tem usmerja. Prav tako se je delna avtonomnost kazala pri izbiri in pripravi hrane, saj v nekaterih primerih ljudi z demenco vključijo v izbiro in pripravo hrane. Pri nakupovanju lahko človek z demenco sam pove, kaj želi iz trgovine. Pri razpolaganju z denarjem so nekateri sorodniki povedali, da imajo ljudje z demenco pri sebi vedno nekaj denarja. Pozitivno je, da so sorodniki v primerjavi z ljudmi z demenco pripovedovali tudi o večji avtonomnosti odločanja o gospodinjskih delih, nakupovanju in razpolaganju z denarjem. Skrb pa zbujajo dejstva, da so podatki pokazali, da niso omenili večje avtonomnosti odločanja o izbiri in pripravi hrane.

Možnost izbire je tudi eden izmed pomembnih vidikov avtonomije. Pozitivno je, da imajo ljudje z demenco možnost samostojnega odločanja o dnevnih aktivnostih. O dnevnih aktivnostih se odločajo s pomočjo rutine. Grebenc in Šabić (2013, str. 104) pravita, da »dnevne rutine živimo kot predpisane scenarije, ki so nastali kot tipizirani odgovori ali kot recepti na vprašanja življenja«. Ljudje z demenco imajo v domačem okolju na izbiro predvsem fizične aktivnosti, kot so sprehod, telovadba in urejanje vrta. Prav tako imajo na voljo družabne dejavnosti, kot so obisk sorojencev, druženje in pogovori z družino in prijatelji, prepevanje s sorodniki, kartanje in gledanje fotografij. Poleg tega so poročali tudi o izobraževalnih dejavnostih, kamor lahko štejemo branje časopisa. Omenjali so tudi druge dejavnosti, kot so obisk cerkve, pokopališča, gledanje televizije in masaža. Kar nekaj teh dejavnosti je njihova lastna izbira, ne le razpoložljiva aktivnost, predvsem preživljanje časa zunaj hiše. Prav tako so ljudje z demenco poročali, da jim sorodniki pri izbiri aktivnosti pomagajo s spodbudami in predlogi za določene aktivnosti, predvsem gibanje. Sorodniki so izpostavili, da človek z demenco tudi samostojno pove, kaj želi početi, predvsem pri lažjih aktivnostih, denimo pri gledanju televizije in počitku ter pri aktivnostih, ki ga veselijo, denimo pri sprehodu in vožnji z vlakom. Pozitivno je, da človeka z demenco tudi vprašajo, kaj želi početi, in tako zagotovijo njegovo vključenost pri izbiri aktivnosti. K nekaterim aktivnostim jih tudi spodbudijo, najpogosteje k sprehodu. Prav tako jim pogosto predlagajo aktivnosti, predvsem fizične in družabne. Sorodniki aktivnosti predlagajo tudi zaradi varnosti in zaradi tega, ker človek z demenco sam ne izrazi želje, kaj bi želel početi. Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018, str. 82, 83) pravijo, da človek z demenco ne želi biti konflikten, zato se pogosto zgodi, da zaupa odgovornost odločanja o svojem življenju sorodnikom. Prav tako poudarjajo, da ne želi obremenjevati bližnjih, ampak jim zaupa, da bodo zanj izbrali najboljšo možnost. Pri odločanju o aktivnostih sorodniki sodelujejo tako, da nekateri človeka z demenco usmerijo k aktivnostim, pri čemer so pozorni na njegovo

razpoloženje in nebesedne izraze. Prav tako vztrajajo pri aktivnostih, za katere so mnenja, da so za človeka z demenco dobre. Od določenih aktivnosti pa jih odvrtaajo, predvsem zaradi njihove varnosti. Kot problem sem zaznala, da se nekateri sorodniki sami odločajo, katere aktivnosti so za človeka z demenco dobre, predvsem zaradi težav človeka z demenco s sporazumevanjem. Slednje je tudi razlog, da sorodniki človeka z demenco ne vprašajo, kaj želi početi. Flaker idr. (2013, str. 40) pravijo, da se mora socialna delavka prilagoditi človeku z demenco in si vzeti dovolj časa za sodelovanje. Pravijo, da mora biti poleg besednega sporazumevanja pozorna tudi na nebesedno. Flaker idr. (2008, str. 97) prav tako pravijo, da morajo oskrbovalci paziti, da ljudi z demenco ne izključujejo iz vsakodnevnih odločitev, ker se teže besedno izražajo. Po drugi strani pa je pozitivno, da se nekateri sorodniki s človekom z demenco skupno odločajo o aktivnostih in jih vanje ne silijo, saj jim je pomembno, da človek z demenco počne to, kar mu je všeč.

Kot pomemben vidik avtonomije sem prav tako zaznala možnost izražanja želja in mnenja ter upoštevanje tega s strani sorodnikov. Zelo pozitivno je, da večina ljudi z demenco izraža svoje želje, kar so izpostavili tudi sorodniki. Njihove želje so predvsem zelo skromne, ker ne želijo obremenjevati oskrbovalcev. Prav tako izražajo želje po njim ljubih aktivnostih. Sorodniki človeka z demenco tudi spodbujajo k izražanju želja, tako da ga povprašajo, kaj si želi, denimo početi ali jesti. Sorodniki so opozorili tudi na težave človeka z demenco pri izražanju želja zaradi težav s sporazumevanjem. Zaradi tega verjetno nekateri rečejo, da jim je vseeno, ko jih sorodniki vprašajo po željah. Mali, Mešl in Rihter (2011, str. 48) pravijo, da je napačno mišljenje, da ljudje z demenco ne morejo izražati želj in mnenja. Le mi, njihovi sogovorniki se moramo prilagoditi, da je to možno. Ljudje z demenco vedo, kaj si želijo, le tega ne morejo povedati z besedami na način, da bi mi razumeli. Gre za »nezmožnost besednega sporočanja« (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 57). Skrb zbujajo, da nekateri sorodniki po željah ne sprašujejo, saj vedo, kaj je zanje najboljše. Zelo pozitivno je, da so ljudje z demenco povedali, da nimajo težav z izražanjem svojega mnenja in da jih sorodniki spodbujajo k izražanju tega tako, da jih po njem vprašajo, ne odločajo pa namesto njih. Po drugi strani so sorodniki podobno kot pri željah izpostavili težave ljudi z demenco pri izražanju mnenja, predvsem zaradi težav s sporazumevanjem, kar vodi v odločanje in presojanje sorodnikov, kaj je zanje dobro. Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018, str. 71) pravijo, da morajo vsi ljudje imeti dostop do odločanja, tudi ljudje z fizičnimi, zdravstvenimi in intelektualnimi ovirami. Torej tudi ljudje z demenco morajo imeti priložnost odločati o svojem življenju. Zelo pomembno je, da sorodniki upoštevajo njihove želje in mnenje, kar so pokazali tudi podatki v raziskavi.

6 SKLEPI

- V poteku dneva ljudi z demenco so izrednega pomena rutine, saj jim dajejo občutek nadzora in varnosti. Sorodniki v svojem vsakdanu doživljajo številne obremenitve, predvsem zaradi naporne skrbi za človeka z demenco. Poleg tega opuščajo dejavnosti, ki jih veselijo. Pomembno je poudariti, da ne doživljajo zgolj obremenitev, saj so poročali tudi o načinih razbremenitve. Razbremenijo se predvsem tako, da skrb za človeka z demenco prevzame kdo drug.
- Ljudje z demenco so najpogosteje v stiku s svojimi neformalnimi oskrbovalci. To so predvsem otroci in zakonci. V stiku so še z drugimi otroki in sosedi ter sorojenci. Sorodniki ljudi z demenco so v najpogostejšem stiku s svojimi otroki in vnuki. Zanje so pomembni tudi stiki s sorojenci in snaho. Stike vzdržujejo tudi s svojimi prijatelji.
- Večja samostojnost ljudi z demenco je pri osnovnih vsakodnevnih opravilih, manjša pa pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih, pri katerih potrebujejo tudi več pomoči sorodnikov. Sorodniki najpogosteje človeku z demenco pomagajo tako, da opravijo opravila namesto njih, čeprav jih ljudje z demenco še zmorejo samostojno opraviti. Tudi sorodniki so poročali o prevzemu opravil nase in manjšem vključevanju ljudi z demenco v osnovna in instrumentalna vsakodnevna opravila. Tukaj ne smemo pozabiti, da jih v opravila tudi vključujejo in k njim spodbujajo, predvsem s prisotnostjo, usmerjanjem in navodili, kar ima pozitiven vpliv na samostojnost ljudi z demenco.
- Zdravstveno stanje močno vpliva na zmožnost opravljanja opravil ljudi z demenco. Največ težav imajo z gibljivostjo in gibanjem ter vidom. Poleg zdravstvenih težav imajo tudi težave, ki so povezane s samo diagnozo demence, kar vodi do tega, da sorodniki prevzemajo vedno več opravil ljudi z demenco. Sorodniki pa imajo tudi težave pri pomoči človeku z demenco, saj so poročali o lastnih zdravstvenih težavah.
- Ljudje z demenco imajo večji nadzor pri opravilih, pri katerih so bolj samostojni. Tukaj gre za osnovna vsakodnevna opravila (oblačenje, osebna higiena, hranjenje in gibanje), manjši nadzor pa pri opravilih, pri katerih so manj samostojni. To so instrumentalna vsakodnevna opravila (gospodinjska dela, izbira in priprava hrane, nakupovanje in razpolaganje z denarjem). Pri slednjih se hitro znajdejo v podrejenem položaju, saj sorodniki prevzamejo večino odločitev o kompleksnejših, instrumentalnih vsakodnevnih opravilih.
- Ljudje z demenco lahko samostojno odločajo o fizičnih, družabnih, izobraževalnih in drugih aktivnostih, saj sami povedo, kaj želijo početi. O tem, kaj želijo početi, jih

vprašajo tudi sorodniki. Sorodniki jim pomagajo s predlogi in spodbudo predvsem h kompleksnejšim aktivnostim. Predloge podajo sorodniki tudi zaradi zagotavljanja varnosti pri aktivnostih in ker človek z demenco ne zmore izraziti, kaj želi početi, predvsem zaradi težav pri sporazumevanju. To pa vodi v odločanje namesto človeka z demenco.

- Ljudje z demenco sami izražajo želje, ki so sicer zelo skromne. Sorodniki jih po njih tudi vprašajo. Ljudje z demenco imajo težave pri izražanju želja zaradi težav pri sporazumevanju, kar vodi v to, da nekateri sorodniki po njihovih željah ne sprašujejo, ampak sklepajo, kaj je zanje najbolje. Ljudje z demenco so poudarili, da nimajo težav pri izražanju mnenja, k temu jih spodbudijo tudi sorodniki, tako da jih po njem vprašajo. Po drugi strani so sorodniki poudarili težave ljudi z demenco pri izražanju mnenja, kar je spet povezano s težavami s sporazumevanjem, kar da sorodnikom moč odločanja v njihovem imenu. Izpostavili so, da se s strani sorodnikov čutijo upoštevani, saj jim izpolnijo želje in upoštevajo njihovo mnenje. Tudi sorodniki so poudarili, da upoštevajo želje in mnenje ljudi z demenco.

7 PREDLOGI

- Glede številnih obremenitev, ki jih doživljajo sorodniki ljudi z demenco v svojem vsakdanu zaradi naporene skrbi za človeka z demenco, bi morali center za socialno delo in organizacije, ki ozaveščajo in izobražujejo o demenci, denimo Spominčica, organizirati posebno predavanje oz. Alzheimer cafe na temo pomena razbremenitve in skrbi zase, saj sorodniki ljudi z demenco pogosto zanemarjajo svoje potrebe.
- Prav tako bi se v povezavi z obremenitvami sorodnikov ljudi z demenco morale več ozaveščati o razpoložljivih pomočeh, ki so na voljo v okolju sorodnikov, saj jih sorodniki ljudi z demenco niso omenjali in obstaja možnost, da jih ne poznajo. Denimo ozaveščanje o razpoložljivosti pomoči na domu, dnevnem varstvu in ozaveščanje o skupinah za samopomoč, ki so na voljo v okolju sorodnikov. Takšno ozaveščanje bi lahko potekalo tudi prek medijev, ki so sorodnikom blizu, denimo časopis, poročila na televiziji in po pošti.
- Glede prevzemanja osnovnih in instrumentalnih vsakodnevnih opravil namesto ljudi z demenco bi morali center za socialno delo in organizacije, kot je Spominčica, več ozaveščati o pomembnosti ohranjanja samostojnosti ljudi z demenco in pomembnosti spodbujanja k opravi, pri katerih ljudje z demenco še zmorejo sodelovati. Več pozornosti bi morali nameniti neustreznosti prevzemanja opravil namesto ljudi z demenco. Tukaj bi lahko izvedli različne delavnice in predstavili pripomočke ter aplikacije, ki lahko ljudem z demenco pomagajo pri ohranjanju samostojnosti v vsakdanjem življenju, na primer koledar opravljanja gospodinjskih del, telefonski opomniki, če ljudje z demenco uporabljajo telefon, nakupovalni seznam, kuharske knjige z lažjimi navodili in podobno. Prav tako bi lahko predstavili različne spretnosti, ki pomagajo sorodnikom pri vključevanju ljudi z demenco v opravila, na primer podajanje enostavnih navodil, označevanje omar s predmeti, ki so v njih, in podobno.
- Prav tako bi morali center za socialno delo in organizacije, ki delujejo na področju demence, več pozornosti nameniti ozaveščanju o pomembnosti samostojnega odločanja oz. odločanja s podporo o vseh vprašanjih, ki zadevajo ljudi z demenco, in ozaveščanje o neustreznosti odločanja namesto ljudi z demenco. Center za socialno delo in organizacije, ki so dejavne na področju demence, bi lahko organizirali delavnice o načinih vključevanja ljudi z demenco v izražanje svojega mnenja, na primer s prikazom fotografij, med katerima se lahko človek z demenco odloči, in podobno.

- Organizacije, kot je Spominčica, bi morale izdati posebno brošuro o pomembnosti ohranjanja in spodbujanja samostojnosti ljudi z demenco ter o pomembnosti samostojnega odločanja in odločanja s podporo o vseh vidikih njihovega življenja ter jo tudi objaviti na spletnih straneh ali jo posredovati po pošti.
- V okviru modula Socialno delo s starimi ljudmi, ki se izvaja na Fakulteti za socialno delo, bi morali več pozornosti nameniti temi avtonomija ljudi z demenco v domačem okolju. Tako bodo bodoče socialne delavke in delavci lažje strokovno podprli sorodnike, ki prevzemajo skrb za ljudi z demenco v domačem okolju.
- Glede težav ljudi z demenco z besednim izražanjem aktivnosti, ki jih želijo početi, želja in mnenja, bi morali center za socialno delo in organizacije, ki delujejo na področju demence, javnost ozaveščati o sporazumevanju z ljudmi z demenco, predvsem pa več pozornosti nameniti nebesednemu sporazumevanju in opozoriti na različne načine sporazumevanja, ki so mogoči, če se njihovi sogovorniki prilagodimo. V tem sklopu bi lahko organizirali tudi delavnice s primeri sporazumevanja z ljudmi z demenco po različnih fazah bolezni in o uporabi različnih pripomočkov in aplikacij.

8 LITERATURA

1. Alzheimer's Disease International. (2008). *Global Alzheimer's Disease Charter*. Pridobljeno 18. 3. 2020 s <https://www.alz.co.uk/sites/default/files/pdfs/alzheimers-charter-english.pdf>
2. Alzheimer's Research UK. (2015). *Dementia in the Family - The impact on carers*. Cambridge: Alzheimer's Research UK. Pridobljeno 1. 5. 2020 s <https://www.alzheimersresearchuk.org/wp-content/uploads/2019/09/Dementia-in-the-Family-The-impact-on-carers1.pdf>
3. Alzheimer Europe. (2009). *Respect for autonomy*. Pridobljeno 25. 3. 2020 s [https://www.alzheimer-europe.org/Ethics/Definitions-and-approaches/The-four-common-bioethical-principles/Respect-for-autonomy/\(language\)/eng-GB](https://www.alzheimer-europe.org/Ethics/Definitions-and-approaches/The-four-common-bioethical-principles/Respect-for-autonomy/(language)/eng-GB)
4. Bryden, C. (2005). *Dancing with Dementia: My Story of Living Positively with Dementia*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley.
5. Čaćinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2011). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
6. Flaker, V. (2007). Družbena konstrukcija demence. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 11–14). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
7. Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., & Urek, M. (2008). *Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
8. Flaker, V., Mali, J., Rafaelič, A., Ratajč, S., Balantič, K., & Udovič, N. (2013). *Osebnostno načrtovanje in izvajanje storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
9. Grebenc, V., & Šabič, A. (2013). *Ljubljanske zgodbe: biografije navadnih ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. Kogoj, A. (2007). Značilnosti in razumevanje demence. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 15–22). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Krivec, D., & Lukič Zlobec, Š. (2019). Izzivi na področju Alzheimerjeve bolezni v Sloveniji: vidiki obolelih, svojcev, strokovnjakov. V M. Lovrečič, B. Lovrečič, M. Jelenc, & M. Vrdelja, *Spregovorimo o demenci: Stanje in izzivi na področju Alzheimerjeve bolezni v Sloveniji* (str. 9). Ljubljana: Javno zdravje. Pridobljeno 25. 4. 2020 s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/lovrecic_m_et_al._jz_2020-2.pdf
12. Lipar, T. (2012). Družinski oskrbovalci starejših ljudi z demenco. *Kakovostna starost – revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*, 15(2). Pridobljeno 5. 11. 2019 s <http://www.inst-antontrstenjaka.si/tisk/kakovostna-starost/clanek.html?ID=1225>

13. Ljubej, S., & Verdinek, N. (2006). Doživljanje svojcev oseb z demenco. *Kakovostna starost*, 9 (3), 12–18. Pridobljeno 24. 4. 2020 s <http://www.instantrstenjaka.si/slike/530-1.pdf>
14. Mali, J. (2007a). Socialno delo z osebami z demenco. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 37–50). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
15. Mali, J. (2007b). Potrebe svojcev oseb z demenco. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 117–130). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
16. Mali, J. (2018). A case for a narrative approach to research into social work perspectives on dementia. *Socialno delo*, 57(3), 209-224. Pridobljeno 27. 3. 2019 s <https://www.revija-socialnodelo.si/mma/ACase-2018-3.pdf/2019053014445380/>
17. Mali, J., & Milošević Arnold, V. (2007). Tveganja pri demenci. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 63–71). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
18. Mali, J., Mešl, N., & Rihter, L. (2011). *Socialno delo z osebami z demenco*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
19. Mali, J., & Žitek, N. (2016). Narativni pristopi v procesu poučevanja za socialno delo: zgodbe sorodnikov ljudi z demenco kot didaktični pripomoček - Narrative approaches in the process of teaching in social work : stories of relatives of people with dementia as didactic instrument. V K., Aškerc, S., Cvetek, V., Florjančič, M., Klemenčič, B., Marentič – Požanik, & S. Ruter (ur.), *Izboljševanje kakovosti poučevanja in učenja v visokošolskem izobraževanju : od teorije k praksi, od prakse k teoriji = Improving the quality of teaching and learning in higher education : from theory to practice, from practice to theory* (str. 239–246). Ljubljana: Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. Pridobljeno 5.11.2019 s http://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2014/02/Monografija_projekt-EHEA_splet.pdf
20. Mali, J., & Kejžar, A. (2017). Celotna oskrba stanovalcev z demenco. *Socialno delo*, 56(3), 179–196. Pridobljeno 23. 3. 2020 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Celostna_URN_NBN_SI_DOC-ISVYMLM_1_.pdf/2018112613324008/
21. Mali, J., Flaker, V., Urek, M., & Rafaelič, A. (2018). *Inovacije v dolgotrajni oskrbi – primer domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
22. Mesec, B. (1997 druga izdaja iz leta 2007). *Metodologija raziskovanje v socialnem delu 2*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

23. Mesec, B., Rape Žiberna, T., & Rihter, L. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
24. Milošević Arnold, V. (2007a). *Socialnodelovni pogled na demenco*. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 23–36). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
25. Milošević Arnold, V. (2007b). *Komunikacija z osebami z demenco*. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 131–141). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
26. Pahor, M., Domajnko, B., & Hlebec, V. (2009). *Spleti zdravja in bolezni: socialna omrežja starejših kot dejavnik zdravja*. V V. Hlebec (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb* (str. 222–236). Maribor: Aristej.
27. Pini, S., Ingleson, E., Megson, M., Clare, L., Wright, P. & Oyebode, J. R. (2017). A Needs-led Framework for Understanding the Impact of Caring for a Family Member With Dementia. *The Gerontologist*, 58 (2), 68–77. Pridobljeno 1. 5. 2020 s <https://academic.oup.com/gerontologist/article/58/2/e68/4403965>
28. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
29. Rant, M. (2012). *Samostojnost in pomoč starim ljudem pri vsakodnevnih opravilih*. *Kakovostna starost – revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*, 15(3), 33–42. Pridobljeno 29. 3. 2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:COL-O971QI91/c453524e-b667-45ec-ae4f-9c032b6a4623/PDF>
30. Rihter, L. (2007). *Dejavniki, pomembni za sožitje z osebo z demenco*. V J. Mali, & V. Milošević Arnold (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo* (str. 91 – 115). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
31. Svetovna zdravstvena organizacija. (2019). *Dementia*. Pridobljeno 28. 3. 2020 s <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia>
32. [Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj – UMAR \(2017\). *Strategija dolgožive družbe*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno 29. 4. 2020 s \[https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/Strategija_dolgozive_druzbe/Strategija_dolgozive_druzbe.pdf\]\(https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/Strategija_dolgozive_druzbe/Strategija_dolgozive_druzbe.pdf\)](#)
33. Videmšek, P. (2008). *Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela*. *Socialno delo*, 47 (3/6), 209–217. Pridobljeno 27. 4. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1BXBCRWU>

9 PRILOGE

9.1 SMERNICE ZA INTERVJU

9.1.1 Smernice za intervju z ljudmi z demenco

POTEK DNEVA LJUDI Z DEMENCO

- Opišite, kako običajno poteka vaš dan. S čim se ukvarjate?
- S kom ste običajno v stiku?

SAMOSTOJNOST

- Pri katerih opravilih ste samostojni? (Tukaj imam v mislih predvsem opravila, kot so kopanje, tuširanje, umivanje zob, las, hranjenje, gibanje po stanovanju, čiščenje, pranje perila, likanje, priprava hrane, nakupovanje, razpolaganje z denarjem itd.).
- Pri katerih izmed teh opravil potrebujete pomoč?
- Kako vam pri teh opravilih pomagajo?

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- Kako zjutraj izberete, kaj boste oblekli? Kdo odloči o tem, kaj boste oblekli?
- Kako poskrbite za osebno higieno na primer kopanje, tuširanje, umivanje zob, las, striženje... Kdo odloča o skrbi za osebno higieno?
- Kako poteka hranjenje? Ali potrebujete pri tem pomoč ali spodbudo?
- Kako se gibljete po stanovanju? Kako vstajate iz postelja ali stola?

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- Kako opravljate gospodinjska dela, kot so čiščenje, pranje perila, likanje? Kako sodelujete pri teh opravilih?
- Kako poteka priprava hrane in kako se odločate, kaj boste jedli, kuhali.
- Kako poteka nakupovanje na primer hrane? Kako sodelujete pri odločitvi, kaj boste kupili?
- Kako razpolagate s svojim denarjem? (Na primer dvig gotovine za nakup hrane, plačevanje položnic, nakup stvari, ki si jih želite itd.). Kako sodelujete pri teh odločitvah?

MOŽNOST IZBIRE

- Kako se odločate, kaj boste čez dan počeli?
- Med kakšnimi dejavnosti lahko izbirate? (Tukaj imam v mislih na primer družabne igre, druženje s sosedi, obiski drugih sorodnikov, prijateljev, obiski gledališča, ustvarjanje, izleti, telovadba itd.).
- Kako vam pri izbiri dejavnosti pomagajo sorodniki?

ŽELJE IN MNENJA

- Kako lahko izrazite svoje želje?
- Kako lahko poveste svoje mnenje?
- Kako sorodniki upoštevajo vaše mnenje in želje? Kaj upoštevajo in česa ne?

9.1.2 Smernice za intervju s sorodniki ljudi z demenco

POTEK DNEVA SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

- Opišite, kako poteka vaš običajen dan.
- S čim se ukvarjate?
- S kom ste običajno v stiku?

SAMOSTOJNOST

- Pri katerih opravilih zagotavljate pomoč in podporo sorodniku z demenco?
- Na kakšen način mu pomagate oz. ga podpirate? Opišite primer.
- Kako pomagate ali spodbujate sorodnika z demenco k samostojnosti? Opišite primer.

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- Kako sodelujete pri izbiri oblačil sorodnika z demenco?
- Kako sodelujete pri osebni higieni na primer pri kopanju, tuširanju, umivanju zob, las, striženju, britju...?
- Kako ste vključeni pri hranjenju?
- Kako sodelujete pri gibanju sorodnika z demenco na primer po stanovanju, pri vstajanju sorodnika s postelje ali stola?
- Koliko človek z demenco pri teh opravilih sam sodeluje?

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- Kako sodelujete pri gospodinjstvih delih, kot so čiščenje, pranje perila, likanje za človeka z demenco?
- Kako sodelujete pri pripravi hrane za človeka z demenco? Kako se s sorodnikom z demenco odločate, kaj boste jedli oz. kuhali?
- Kako ste vključeni pri nakupovanju na primer hrane za človeka z demenco? Kako se odločate o tem, kaj boste kupili?
- Kako sodelujete pri razpolaganju denarja sorodnika z demenco?
- Koliko človek z demenco pri teh opravilih sama sodeluje?

MOŽNOST IZBIRE

- Kako sodelujete pri izbiri dnevnih aktivnosti za človeka z demenco?
- Kako se odločate, kaj bo človek z demenco čez dan počel?
- Kakšne dejavnosti ima sorodnik z demenco na razpolago?
- Kako zagotovite vključenost sorodnika pri izbiri, kaj želi početi?

ŽELJE IN MNENJA

- Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje želje?
- Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje mnenje?
- Na kakšen način upoštevate mnenje in želje sorodnika. Opišite primer.

9.2 ZAPIS INTERVJUJEV S POMEMBNI IZJAVAMI

9.2.1 Intervjuji z ljudmi z demenco

Intervju A - 82 let, ženska, Slovenske Konjice

POTEK DNEVA LJUDI Z DEMENCO

- **Opišite, kako običajno poteka vaš dan. S čim se ukvarjate?**

Zjutraj vstanem ob 7:00 (A1). Grem na stranišče (A2), potem greva k zajtrku (A3). Za zajtrk imam običajno košček salame in sir. Rada pojem tudi kaj sladkega recimo palačinke, ki mi jih prinese hči (A4). Čez dan pa z možem delava na vrtu (A5). On pravi, da vse sam naredi, ampak tudi jaz pomagam (A6). Čebulček sem čist vse sama posadila (A7). Danes sva posadila porove sadike. On mi je dajal sadike v roko, jaz sem jih potlačila v zemljo (A8). Potem pa jih je on zalil. Kadar se na kaj spomnim se ne spomnim na svoji dve hčeri ampak na svojo mamo, svoj stari dom.

- **S kom ste običajno v stiku?**

Največ sem v stiku z možem (A9). Tu in tam pa se vidimo tudi s sosedi (A10). Tudi otroci pridejo (A11).

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih ste samostojni? (Tukaj imam v mislih predvsem opravila, kot so kopanje, tuširanje, umivanje zob, las, hranjenje, gibanje po stanovanju, čiščenje, pranje perila, likanje, priprava hrane, nakupovanje, razpolaganje z denarjem itd.)**

Sama se lahko umijem (A12), in grem na stranišče (A13). Tudi likam (A14). To je pa vse.

- **Pri katerih izmed teh opravil potrebujete pomoč?**

Mož ima čez kuhanje, jaz nimam tu nič (A15). Poleg tega pa sam skrbi za hišo (A16). Zelo je delaven.

- **Kako vam pri teh opravilih pomagajo?**

Vse naredi, kar ne zmorem (A17). Brez njega ne bi zmogla.

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako zjutraj izberete, kaj boste oblekli? Kdo odloči o tem, kaj boste oblekli?**

Imam dvoje hlače, ene sive in ene rjave. Mož mi pripravi nekaj bluz jaz pa se za eno odločim, tiso, ki se najbolj ujema z barvo hlač (A18).

Kako poskrbite za osebno higieno na primer kopanje, tuširanje, umivanje zob, las, striženje... Kdo odloča o skrbi za osebno higieno?

Osebno higieno še lahko sama vzdržujem (A19).

- **Kako poteka hranjenje? Ali potrebujete pri tem pomoč ali spodbudo?**

Ne, to še lahko vse sama (A20).

- **Kako se gibljete po stanovanju? Kako vstajate iz postelja ali stola?**

Jaz se nasploh zelo rada in veliko gibljam, to še zmorem (A21). Včasih ne dolgo nazaj sem po zelenici delala prevale. Preval naprej, preval nazaj. Danes niti slučajno ne zmorem več tega (A22). Ampak grem na dolg sprehod. Vsak dan (A23). Tudi ko pomagam na vrtu se razgibljam (A24).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKDANJA OPRAVILA)

- **Kako opravljate gospodinjska dela, kot so čiščenje, pranje perila, likanje? Kako sodelujete pri teh opravilih?**

Perilo pere stroj. To je hvala bogu. Včasih smo prali drugače. Danes pa za pranje poskrbi mož (A25). Tudi čiščenje mu gre dobro od rok. Sploh ne rabi moje pomoči (A26). Likanje pa je edino. Samo jaz likam. Likat pa še znam (A27). Možu zlikam kakšno srajco.

- **Kako poteka priprava hrane in kako se odločate, kaj boste jedli, kuhali.**

Mož se odloči kaj bova jedla (A28). Tukaj pa nimam jaz nič pri tem (A29). Včasih mu kaj pomagam ampak zelo redko (A30). Ko pomagam se pogosto jezi, če kaj ne naredim kot je treba (A31).

- **Kako poteka nakupovanje na primer hrane? Kako sodelujete pri odločitvi, kaj boste kupili?**

Večkrat mu naročim kaj kupiti (A32). Po navadi mu rečem naj kupi sadje, saj ga imam zelo rada (A33).

- **Kako razpolagate s svojim denarjem? (Na primer dvig gotovine za nakup hrane, plačevanje položnic, nakup stvari, ki si jih želite itd.). Kako sodelujete pri teh odločitvah?**

To je moževa naloga (A34). Grem na banko in potem on gospodari s tem denarjem (A35).

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako se odločate, kaj boste čez dan počeli?**

Počnem kar mi v tistem trenutku odgovarja (A36). Moja najljubša dejavnost je sprehod (A37) in urejanje vrta (A38). Rada pogledam tudi kakšno oddajo na televiziji (A39).

- **Med kakšnimi dejavnosti lahko izbirate? (Tukaj imam v mislih na primer družabne igre, druženje s sosedi, obiski drugih sorodnikov, prijateljev, obiski gledališča, ustvarjanje, izleti, telovadba itd.).**

Ja včasih sem rada kartala zdaj pa ne več. Ni mi več tako zabavno kot včasih. Na voljo imam predvsem gledanje televizije (A40), urejanje vrta (A41), sprehod (A42), to pa je vse.

- **Kako vam pri izbiri dejavnosti pomagajo sorodniki?**

Mož mi vedno ponavlja kako dobro je, da se gibljem (A43).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako lahko izrazite svoje želje?**

Če imam kakšno željo jo povem možu (A44) on mi seveda želje uresniči (A45), saj nimam zahtevnih želj. Na primer rečem mu kupi mi jagode (A46) in jih dobim (A47).

- **Kako lahko poveste svoje mnenje?**

Možu povem kaj si mislim, že od nekdaj me posluša (A48).

- **Kako sorodniki upoštevajo vaše mnenje in želje? Kaj upoštevajo in česa ne?**

Vedno me upošteva (A49).

Intervju B – 97 let, ženska, Domžale

POTEK DNEVA LJUDI Z DEMENCO

- **Opišite, kako običajno poteka vaš dan. S čim se ukvarjate?**

Jaz se nič dobro ne počutim danes. Prvič me noge, podplati bolijo. In cela postava me nekako boli. Ne vem kako to. Zaradi tega ker me bolijo noge ne morem nikamor hodit (B1). S hoduljo hodim (B2). Zjutraj se dobro počutim (B3), še posebej, če kaj dobrega pojem, kaj sladkega. Najraje pojem puding (B4). Moja hčerka dobro ve katera hrana mi paše in mi jo tudi pripravi (B5).

- **S kom ste običajno v stiku?**

Največ s hčerko (B6). Tudi s sinom in drugo hčerko (B7).

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih ste samostojni? (Tukaj imam v mislih predvsem opravila, kot so kopanje, tuširanje, umivanje zob, las, hranjenje, gibanje po stanovanju, čiščenje, pranje perila, likanje, priprava hrane, nakupovanje, razpolaganje z denarjem itd.)**

Pri vsem tem mi pomaga hčerka in sin, predvsem pri kopanju (B8) in čiščenju (B9). Pa tudi nakupovanju (B10). Kuhanju (B11). Pri gibanju pa poskušam sama s pomočjo hodulje (B12). Tudi zobe si umijem sama (B13) in zjutraj umijem obraz (B14). Jem še lahko sama (B15).

- **Pri katerih izmed teh opravil potrebujete pomoč?**

Oba sta zlata.

- **Kako vam pri teh opravilih pomagajo?**

Ne vem kaj bi brez moje hčerke, tako je pridna. Pomaga mi, da se dobro počutim (B16). To zagotovi z masažo, tako sem bolj gibljiva (B17). Poleg tega pa me spodbuja k telovadbi (B18).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako zjutraj izberete, kaj boste oblekli? Kdo odloči o tem, kaj boste oblekli?**

Ker ne vidim mi je težko kaj izbirati (B19). Pri tem mi pomagata hčerka in sin (B20). Zbereta mi kaj lepega (B21). Pomagata mi tudi pri oblačenju (B22).

- **Kako poskrbite za osebno higieno na primer kopanje, tuširanje, umivanje zob, las, striženje... Kdo odloča o skrbi za osebno higieno?**

Na stranišče še grem sama (B23). Najraje sem, da me umiva hčerka, pri sinu mi ni tako prijetno (B24).

- **Kako poteka hranjenje? Ali potrebujete pri tem pomoč ali spodbudo?**

Ko jem s hčerko mi ona pri tem pomaga (B25) tako, da me nahrani (B26).

- **Kako se gibljete po stanovanju? Kako vstajate iz postelja ali stola?**

Brez moje hodulje bi bila zelo nepremična, s hoduljo pa mi dobro gre (B27). Sprehajam se po kuhinji (B28).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKDANJA OPRAVILA)

- **Kako opravljate gospodinjska dela, kot so čiščenje, pranje perila, likanje? Kako sodelujete pri teh opravilih?**

Pri tem imata glavno besedo moja hčerka in sin (B29). Včasih sem še to lahko vse sama postorila. Danes pa zaradi oči ne gre (B30).

- **Kako poteka priprava hrane in kako se odločate, kaj boste jedli, kuhali.**

Hrano dobim včasih iz doma starejših (B31). Včasih mi jo prinese hčerka (B32) ali pa skuha sin (B33). Ona dobro vešta kaj imam rada zato kar izbereta in mi prineseta (B34). Najraje pa imam tako ali tako sladke stvari, ki mi jih pogosto pripravita (B35).

- **Kako poteka nakupovanje na primer hrane? Kako sodelujete pri odločitvi, kaj boste kupili?**

To uredi vse sin, ko nakupuje zase še nakupi zame (B36).

- **Kako razpolagate s svojim denarjem? (Na primer dvig gotovine za nakup hrane, plačevanje položnic, nakup stvari, ki si jih želite itd.). Kako sodelujete pri teh odločitvah?**

Te odgovornosti več nimam (B37).

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako se odločate, kaj boste čez dan počeli?**

Počnem kar mi paše (B38). Če bi rada dlje počivala ni problema (B39). Popoldne pa mam bolj aktivno, takrat pride hčerka in telovadiva ob mizi (B40).

- **Med kakšnimi dejavnosti lahko izbirate? (Tukaj imam v mislih na primer družabne igre, druženje s sosedi, obiski drugih sorodnikov, prijateljev, obiski gledališča, ustvarjanje, izleti, telovadba itd.).**

Telovadba (B41), petje (B42) in pogovori z mojo družino (B43).

- **Kako vam pri izbiri dejavnosti pomagajo sorodniki?**

Včasih mi predlaga ona (B44). Hčerka me večkrat prepriča, da greva telovadit. Z njo najraje pojem (B45).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako lahko izrazite svoje želje?**

Nimam potrebe po tem, saj se doma dobro počutim (B46).

- **Kako lahko poveste svoje mnenje?**

Brez problema povem kar mi leži na duši (B47).

- **Kako sorodniki upoštevajo vaše mnenje in želje? Kaj upoštevajo in česa ne?**

Vedno me upoštevajo (B48).

Intervju C - 86 let, ženska, Ptuj

POTEK DNEVA LJUDI Z DEMENCO

- **Opišite, kako običajno poteka vaš dan. S čim se ukvarjate?**

Zjutraj se ob 7:00 vstanem (C1), potem se porihtam, umijem zobe, umijem (C2). Ob 8:00 zajtrk (C3), pospravim obleke, preberem časopis (C4). Preberem dnevne novice. Potem greva s sinom ven na

sprehod (C5). Ob 12:00 je kosilo (C6), potem umijem zobe (C7). Popoldan se uležem, rabim počitek (C8), potem spet ven, časopis, pisat dnevnik (C9). Tudi računam (C10). Ob 17:00 pogledam poročila (C11), ob 18:00 večerja (C12), potem spet umijem zobe (C13). Ob 19:00 televizija (C14), potem pa spat ob 22:00 (C15).

- **S kom ste običajno v stiku?**

Največ sem v stiku s sinom (C16). Sestro Lizi, z njo se slišiva vsak dan po telefonu (C17). Stanuje v bližini. Raje sem doma. Ko grem ven srečam tudi sosede. Malo poklepetamo o vsakdanjih zadevah (C18).

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih ste samostojni? (Tukaj imam v mislih predvsem opravila, kot so kohanje, tuširanje, umivanje zob, las, hranjenje, gibanje po stanovanju, čiščenje, pranje perila, likanje, priprava hrane, nakupovanje, razpolaganje z denarjem itd.)**

Samostojna sem pri umivanju zob (C19). Oblečem se sama, rabim malo dlje (C20). Pobrišem posodo (C21). Umivam zobe. Če grem kam iz hiše mi pomaga sin, da me zapelje ali me prime pod roko (C22). Ne vem kaj bi brez njega.

- **Pri katerih izmed teh opravil potrebujete pomoč?**

Kuham ne (C23), tudi perem več ne, to vse naredi sin (C24). Zložim svoje obleke (C25) več pa ne.

- **Kako vam pri teh opravilih pomagajo?**

Pomaga mi sin, naredi zajtrk (C26). Poskrbi za vsakdanje delo na vrtu (C27).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako zjutraj izberete, kaj boste oblekli? Kdo odloči o tem, kaj boste oblekli?**

O tem odločam sama (C28). Zberem si kaj mi tisti dan odgovarja (C29).

- **Kako poskrbite za osebno higieno na primer kohanje, tuširanje, umivanje zob, las, striženje... Kdo odloča o skrbi za osebno higieno?**

Zobe umijem sama (C30), ostalo rabim pomoč sina. Dnevno se umijem s krpico (C31), pri kohanju pa mi pomaga sin enkrat na teden, on me skopa (C32). Nisem več tako gibljiva, zato potrebujem več pomoči pri umivanju (C33).

- **Kako poteka hranjenje? Ali potrebujete pri tem pomoč ali spodbudo?**

Jem še sama (C34). Sin me spodbuja, da čim več pijem (C35).

- **Kako se gibljete po stanovanju? Kako vstajate iz postelja ali stola?**

Gibljem se s hoduljo (C36). Sin me spodbuja da se čim več gibljam (C37), da grem na svež zrak. Zunaj srečam tudi kakšnega soseda in kakšno poklepetamo.

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKDANJA OPRAVILA)

- **Kako opravljate gospodinjska dela, kot so čiščenje, pranje perila, likanje? Kako sodelujete pri teh opravilih?**

Mi pomaga sin, pri vsem tem (C38). On naredi vse to (C39).

- **Kako poteka priprava hrane in kako se odločate, kaj boste jedli, kuhali.**

Kuha sin (C40). Že prej nisem rada kuhala. Zdaj pa še bolj ne. Nimam interesa (C41). Jaz jem vso hrano s tem nimam problemov. Sin me vpraša, kaj želim jest (C42). Vedno mu rečem, da mi je vseeno kaj bo skuhal (C43). Včasih je dobro, ko pa ni pa se ne pritožujem (C44).

- **Kako poteka nakupovanje na primer hrane? Kako sodelujete pri odločitvi, kaj boste kupili?**

Sin nabavlja vsakdanje stvari, ki jih potrebujem (C45). Vpraša me če kaj potrebujem (C46). Nimam posebnih želj (C47).

- **Kako razpolagate s svojim denarjem? (Na primer dvig gotovine za nakup hrane, plačevanje položnic, nakup stvari, ki si jih želite itd.). Kako sodelujete pri teh odločitvah?**

Za vse poskrbi moj sin (C48). Vse plača in za to mi ni treba skrbeti (C49). Gre tudi v trgovino in plača kar potrebujem (C50). Vedno imam v denarnici nekaj denarja, če bi ga potrebovala (C51).

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako se odločate, kaj boste čez dan počeli?**

Imam svojo rutino. To sem že navajena od prej in tako je tudi ostalo. Razdelim si po urah (C52).

- **Med kakšnimi dejavnosti lahko izbirate? (Tukaj imam v mislih na primer družabne igre, druženje s sosedi, obiski drugih sorodnikov, prijateljev, obiski gledališča, ustvarjanje, izleti, telovadba itd.).**

Sprehod (C53), branje časopisa (C54), obisk sestre (C55), grem tudi v cerkev (C56) in na pokopališče (C57). Imam tudi sobno kolo (C58).

- **Kako vam pri izbiri dejavnosti pomagajo sorodniki?**

Sin me spodbuja, da čim več telovadim in hodim (C59). Zelo rada sem veni (C60) Grem pogledat na vrt, kako kaj raste (C61). Pogosto tudi posedim na terasi (C62). Najraje sem doma (C63).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako lahko izrazite svoje želje?**

Če si kaj želim kar povem (C64). Rečem sinu, naj mi pomaga pri opravkih na vrtu ali da kaj postori po hiši (C65).

- **Kako lahko poveste svoje mnenje?**

S tem nimam težav. Sem direktna (C66). Včasih celo preveč. Ko še je živel mož sva se pogosto skregala, ker se pogosto nisva strinjala. Največkrat glede alkohola. Rad je spil.

- **Kako sorodniki upoštevajo vaše mnenje in želje? Kaj upoštevajo in česa ne?**

Vedno mi priskoči na pomoč, ko ga za kaj prosim (C67). To ni bil nikoli problem. Do vseh je tako dober.

9.2.2 Intervjuji s sorodniki ljudi z demenco

Intervju Č - 85 let, moški, Slovenske Konjice, zakonec

POTEK DNEVA SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

- **Opišite, kako poteka vaš običajen dan.**

Zjutraj se ob 7:00 vstaneva in greva na zajtrk (Č1). Če je lepo vreme greva na sprehod (Č2), ki običajno traja eno uro. Ob slabem vremenu, pa ostaneva doma. To delava zaradi najinega zdravja. To delam predvsem zaradi žene, da ostane pri fizični kondiciji. Popoldne pa postoriva kaj na vrtu (Č3), ampak ne zmoreva veliko, saj sva nama zdravje vedno bolj nagaja (Č4). Lani sem prebolel pljučnico in veliko shujšal, od takrat mi je vse težje. V glavnem pa bolj kot ne počivava (Č5).

- **S čim se ukvarjate?**

Moja glavna naloga je, da skrbim za svojo ženo saj potrebuje nenehen nadzor (Č6).

- **S kom ste običajno v stiku?**

Zadnje tedne sva sama, saj upoštevana ukrepe, da zaježimo koronavirus. Pred tem virusom pa naju je enkrat na teden obiskala snažilka in nama pomagala pri gospodinjskih delih (Č7). Tu pa tam prideta tudi hčerki (Č8), ena živi v Kranju, druga v Zrečah.

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih zagotavljate pomoč in podporo sorodniku z demenco?**

Odkar je žena zbolela sem jaz prevzel pripravo hrane (Č9). Pozabila je kuhati. Zanimivo pa je, da se spomni dogodkov iz otroštva. Včasih je bila dobra kuharica, bila je inovativna, nastopala je na radiu. Sedaj pa moram vedno več opravil prevzeti jaz, saj ona več zaradi demence ne zmore (Č10). Tudi sam ne morem toliko, saj imam že 85 let in moje zdravje tudi ni najboljše (Č11). Hitro postanem utrujen. Boleham za visokim pritiskom, zjutraj vzamem veliko zdravil.

- **Na kakšen način mu pomagata oz. ga podpirata? Opišite primer.**

Mislím, da če žena ne bi bila tako gibljiva bi se mogla preseliti v dom za starejše, saj ne bi zmoget skrbeti za njo in za hišo (Č12). Vztrajava doma. Doma ni lušno ampak sva vsaj doma. Še dobro, da nama po hiši toliko pomagata hčerki (Č13). Enkrat tedensko nama prineseta tudi hrano. Jaz prevzamem tista dela, ki jih je včasih opravljala ona (Č14).

- **Kako pomagata ali spodbujata sorodnika z demenco k samostojnosti? Opišite primer.**

Zaradi demence se težko loti kakšnega dela samostojno, saj ga potem večkrat pokvari (Č15), ne naredi tako kot bi bilo treba. Ni več to kar je bilo. Nič ne pomaga, če jo spodbujam (Č16). Če jo pošljem skuhati krompir, ji ne uspe (Č17). Pozabi nanj in potem moram čistiti štedilnik. Raje naredim sam (Č18).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujeta pri izbiri oblačil sorodnika z demenco?**

Moja žena ima polno omaro oblačil. Ampak vedno govori, da nima nič za obleči. Zato ji moram pomagat. Pomagam ji, da se obleče letnemu času primerno (Č19). Na izbiro ji dam nekaj kosov oblačil in se potem med njimi odloči (Č20).

- **Kako sodelujeta pri osebni higieni na primer pri kopanju, tuširanju, umivanju zob, las, striženju, britju...?**

Na srečo še pri osebni higieni ni težav (Č21).

Kako ste vključeni pri hranjenju?

Jaz skuham ona pa samostojno poje (Č22). Skupaj jeva. Na srečo še s tem nima težav, ima še apetit, še včasih preveč.

- **Kako sodelujete pri gibanju sorodnika z demenco na primer po stanovanju, pri vstajanju sorodnika s postelje ali stola?**

Žena je normalno gibljiva zato moje pomoči pri gibanju ne potrebuje (Č23). Včasih imam občutek, da ni nič z njo narobe. Ne srečo še ni priklenjena na posteljo ali voziček. Fajn se mi zdi, da greva vsaki dan na eno urni sprehod (Č24). 3. kilometre.

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sam sodeluje?**

Pri nekaterih opravilih potrebuje več pomoči pri drugih pa lahko sodeluje sama, predvsem pri lažjih opravilih lahko več sama (Č25).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujete pri gospodinjskih delih, kot so čiščenje, pranje perila, likanje za človeka z demenco?**

Včasih je prala perilo ona, danes pa zaradi svoje bolezni tega ne zmore, saj vse pomeša (Č26). Jaz pripravim perilo in ga dam pralnik ter ga posušim, saj je meni lažje (Č27). Lika pa še vedno ona (Č28). Drugače pa si pri čiščenju pomagava s snažilko. Tudi hčerki nama pri tem pomagata.

- **Kako sodelujete pri pripravi hrane za človeka z demenco? Kako se s sorodnikom z demenco odločate, kaj boste jedli oz. kuhali?**

Kuham izključno jaz (Č29). Če bi kuhala ona bi bilo zelo nevarno (Č30). Kaj bova jedla se odločim kar jaz, saj vem kaj ima rada in kaj ne (Č31). Nisem preveč dober kuhar. Kljub temu se nikoli nad mojo hrano ne pritožuje. Rada poje kar ji pripravim. Tako je bila dobra kuharica, zdaj pa tega več enostavno ne zna (Č32). Hčera iz Zreč nama tudi večkrat pripelje pripravljeno hrano (Č33), da sem jaz kot kuhar razbremenjen.

- **Kako ste vključeni pri nakupovanju na primer hrane za človeka z demenco? Kako se odločate o tem, kaj boste kupili?**

Nakupujem predvsem jaz, tu in tam pa se zgodi, da gre z mano (Č34). Včasih mi naroči kaj naj kupim, kadar kaj takšnega potrebuje (Č35). Jaz tako vem, kar rabiva in grem v malo večji nakup (Č36).

- **Kako sodelujete pri razpolaganju denarja sorodnika z demenco?**

Tako sva zmenjena, da ona na banki dvigne denar potem pa ga da meni, saj ne zna razpolagati z denarjem (Č37). Ker se lahko zgodi, da bi ga založila in ga ne bi več našla (38). Denar ji dam, ko ga potrebuje, na primer, ko gre k frizerju (Č39).

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sama sodeluje?**

Ona ne zmore več toliko, zato je boljše da več opravil prevzamem jaz (Č40).

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako sodelujete pri izbiri dnevnih aktivnosti za človeka z demenco?**

Na ta način, da ji rečem, da greva na vrt ali na sprehod, saj pri tem rabi več moje spodbude (Č41).

- **Kako se odločate, kaj bo človek z demenco čez dan počel?**

Nič se ne odločam, saj sproti vidiva kaj bova počela (Č42). Moja žena zelo rada gleda televizijo. Sama mi reče, da rabi počitek, da želi gledati televizijo (Č43). Za sprehod pa jo moram bolj spodbuditi, saj se ji pogosto ne ljubi (Č44). Moja žena bi lahko cel dan prespala.

- **Kakšne dejavnosti ima sorodnik z demenco na razpolago?**

Nič posebnega. Sprehode (Č45), urejanje vrta (Č46), tu in tam tudi kartava (Č47). Meni pri hišnih opravilih težko pomaga zato se zaposli na ta način.

- **Kako zagotovite vključenost sorodnika pri izbiri, kaj želi početi?**

Včasih jo kaj vprašam (Č48), ampak ker me skrbi, da bi želela početi kaj nevarnega ji raje predlagam sam (Č49). Recimo, če želi kaj skuhati jo prepričam, da bom to storil sam, ji dam kaj za brat, tako, da jo zamotim (Č50).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje želje?**

Svoje želje mi pove, na primer, mi pove, kaj želi gledati na televiziji (Č51). Rada gleda glasbene oddaje. Sama običajno ne najde pravega programa, zato ji pri tem pomagam, da lahko v miru gleda (Č52). O posebnih željah je ne sprašujem, saj vem kaj ji najbolj ustreza, saj je moja žena (Č53).

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje mnenje?**

Pogosto nima svojega mnenja, to opažam tako, da mi ne zna povedati (Č54).

- **Na kakšen način upoštevate mnenje in želje sorodnika. Opišite primer.**

Največ pri izbiri televizijskih oddaj. Pri tem ima ona največ besede. Pri drugih stvareh pa ne zmore toliko povedati zato sklepam, kaj bi bilo zanjo najboljše (Č55). Mislím, da ji je to tudi v redu tako (Č56).

POTEK DNEVA SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

Intervju D - 67 let, ženska, Domžale, hčerka

- **Opišite, kako poteka vaš običajen dan.**

Moj običajen dan se začne zjutraj z meditacijo (D1) in telovadbo (D2). Nato pozajtrkujem (D3) Potem sledi rutinsko pospravljanje hiše (D4). Imamo zelo veliko hišo. Imam veliko dela na vrtu, ki mi je v veliko veselje (D5). Vse delo je radostno, saj sem že zdrava (D6). Sledi kuhanje kosila zase in za mojo mami (D7). Vsako popoldne grem k svoji mami (D8), saj sem od nje oddaljena samo 2 km. S seboj ji prinesem kosilo in večerjo (D9). Do večera sem pri njej (D10). Potem, ko jo dam spat in ko se umiri (D11) se odpravim nazaj domov (D12). Ko pridem domov sem izžeta, saj mi skrb zanjo jemlje veliko energije (D13). Na srečo imam pomagala in orodja, da si hitro napolnim energijo. Moj brat mi pomaga pri oskrbovanju mami (D14) Brat in mami pravzaprav živita v isti hiši, kljub temu pa bi rekla, da prevzemam jaz največ skrbi zanjo.

- **S čim se ukvarjate?**

Sem upokojena. Najraje delam na vrtu. Berem knjige (D15) in meditiram. Pogosto pa grem tudi na morje, v Izolo, kjer imam majhno stanovanje. Tam neizmerno uživam (D16)

- **S kom ste običajno v stiku?**

Največ sem v stiku s svojo mamo (D17), bratom in sestro (D18). Hvala bogu se imamo radi in se spoštujemo. Zelo sem jima hvaležna, da pomagata mami, da ni vso breme na meni (D19). Imam pa tudi dva sina (D20) in eno vnukinjo s katerimi se pogosto srečam (D21).

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih zagotavljate pomoč in podporo sorodniku z demenco?**

Ko nima hodulje, rabi največ pomoči (D22). Ni več tako stabilna pri hoji (D23), velik hendikep pa je tudi slepota (D24). Zato ne more gledati tudi televizije, ne more brati knjig (D25). Zdaj vse to odpade in smo mi tisti, ki ji to nadomeščamo. Bistvo pri vseh opravilih potrebuje našo prisotnost, težko rečem, da še lahko kaj naredi samostojno brez naše prisotnosti in spodbude (D26). Točno vem kdaj potrebuje več podpore, saj je to zame že rutina (D27).

- **Na kakšen način mu pomagata oz. ga podpirata? Opišite primer.**

Popoldne, ko pridem k njej ji pomagam vstati iz postelje (D28) in ji dam kosilo (D29), ko ga prinesem od doma. Do kakšne sedmih sva skupaj pri mizi, potem pa jo dam počivat (D30) ob pol osmih ji dam tableto za spanje (D31) in potem običajno zaspi. Čez noč relativno dobro spi. Dvakrat na mesec pa ima močne halucinacije (D32). Podoživlja prejšnje dogodke, ki so se ji zgodili. To je hudo za vse nas, ki to poslušamo. Ko je to obdobje ni telovadbe, ni petja, nič ne more, počakamo da halucinacije popustijo (D33), to običajno traja kakšen dan ali dva. Potem pa je spet normalno.

- **Kako pomagata ali spodbujata sorodnika z demenco k samostojnosti? Opišite primer.**

Zelo jo spodbujamo k samostojnosti (D34). Na primer spodbujamo jo k temu, da gre sama na stranišče (D35), da veliko hodi ob hodulji (D36). Trudim se, da bi jo vključevala in da bi bila bolj samostojna, ampak je zelo velik hendikep slepota (D37).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujete pri izbiri oblačil sorodnika z demenco?**

Jaz jo samo vprašam kaj bi rada danes oblekla (D38). Potem mi pove, da si želi obleči recimo rdeči pullover (D39). Ker ne vidi ne ve kaj ima na izbiro (D40), zato ji včasih tudi jaz pripravim (D41), tudi glede na vreme, saj pullover ni vedno primeren, še posebej ne poleti (D42).

- **Kako sodelujete pri osebni higieni na primer pri kopanju, tuširanju, umivanju zob, las, striženju, britju...?**

Ona še je zmeraj sramežljiva punca zato bratu in tudi sestri ne dovoli, da bi ji pomagala pri osebni higieni. Meni nekako najbolj zaupa (D43). Mene pogosto prosi naj ji pomagam pri higieni intimnih predelov (D44). Reče, daj mi pomagaj, saj sinu nisem dovolila.

- **Kako ste vključeni pri hranjenju?**

Na primer, trudi se jesti sama, ampak je potem vsa umazana in jo moram vsak drug dan preobleči. To pa je dodatno delo, ki ni potrebno. Zato ji raje jaz nesem žlico v usta (D45) Med hranjenjem se tudi pogovarjava.

- **Kako sodelujete pri gibanju sorodnika z demenco na primer po stanovanju, pri vstajanju sorodnika s postelje ali stola?**

Giblje se sama in izključno s hoduljo (D46). Jaz grem ob njej, da ji po potrebi pomagam (D47) S hoduljo hodi po kuhinji in po sobi. Ko pa je lepo vreme pa jo presedem na invalidski voziček in jo zapeljem ven (D48).

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sam sodeluje?**

Včasih je bila moja mami gospodar hiše. Ni bil oče ampak ona. Vse je zmogla. Sedaj se nikoli ne pritožuje ali kritizira, sodeluje kolikor lahko (D49). Je zelo milostna ženska. Kot sem že rekla je slepota velika ovira. Če ne bi bila slepa bi lahko več sodelovala (D50).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujete pri gospodinjskih delih, kot so čiščenje, pranje perila, likanje za človeka z demenco?**

Z bratom si kar dobro razdeliva gospodinjska dela, tako da on opere perilo, jaz pa ga zlikam (D51). Tudi čiščenje si razdeliva (D52). To imava zelo dobro organizirano. Takrat, ko je moja mami še videla je ta opravila z veseljem opravljala, zdaj pa nič več (D53).

- **Kako sodelujete pri pripravi hrane za človeka z demenco? Kako se s sorodnikom z demenco odločate, kaj boste jedli oz. kuhali?**

Spet iz istega razloga, torej zaradi slepote je ne vključujem pri pripravljanju hrane (D54). Skrbi me tudi, da se bi poškodovala, popekla (D55) in popacala (D56). Včasih pove kaj želi jesti za kosilo (D57). Poznamo pa tudi njene prehranske navade in nam to pomaga, da zberemo kosilo za katero vemo, da ji bo všeč (D58), saj le redno izrazi kaj želi jest (D59).

- **Kako ste vključeni pri nakupovanju na primer hrane za človeka z demenco? Kako se odločate o tem, kaj boste kupili?**

Hrano za mamo nakupim jaz ali pa moj brat (D60). Midva najbolj veva kaj potrebuje, kaj ima rada in se kar odpraviva po nakupih (D61). Mami nikoli ne gre zraven, saj le redko zapusti dom (D62). Tudi za ostale nakupe poskrbiva midva, saj je tako lažje (D63).

- **Kako sodelujete pri razpolaganju denarja sorodnika z demenco?**

Njeno pokojnino ima brat, da vse nabavlja, da plačuje položnice in plača kakšna popravila v hiši (D64). Mi trije torej moj brat in sestra pa si razdelimo dodatek za pomoč in postrežbo, ki ga običajno porabimo za nakup darila za mamo (D65). Brat je pooblaščen na njenem računu (D66).

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sama sodeluje?**

Zdaj bo eno leto od kar je mami slepa in ne morem od nje pričakovati, da bo vse opravljala tako kot je prej, ko ni imela te ovire (D67). Na srečo jo tako dobro poznam, saj sva se vedno veliko pogovarjali. Sedaj mi to pride prav (D68), saj se pogosto vrača v mladost.

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako sodelujete pri izbiri dnevnih aktivnosti za človeka z demenco?**

Aktivnosti izbiram, tako kot je razpoložena (D69). Vedno ni razpoložena na primer za telovadbo. Kljub temu jo spodbudim, saj vem, da je to zanjo dobro (D70).

- **Kako se odločate, kaj bo človek z demenco čez dan počel?**

Predlagam ji (D71). Ona običajno ne pove, kaj želi početi, pove le ko kaj ne želi (D72). Predlagam ji telovadbo (D73), razgibava rok, tukaj ji pomagam tako, da jo primem za roke in z njimi počasi krožim (D74). Predlagam ji tudi masažo z masažnim orodjem (D75). Lahko si masira stopala in roke. Tako

aktivira tudi mišice nog in rok. Tega masažnega orodja ni bila prej navajena zato ima včasih tudi odpor (D76). Jaz vseeno vztrajam, saj vem, da je to zanjo dobro (D77).

- **Kakšne dejavnosti ima sorodnik z demenco na razpolago?**

Dejavnosti so predvsem druženje z nami, torej njenimi otroci (D78), telovadba (D79), masaža (D80) in petje (D81).

- **Kako zagotovite vključenost sorodnika pri izbiri, kaj želi početi?**

Vidim kaj je zanjo dobro, saj ona tega ne more več tako izraziti (D82). Prav zaradi tega je kaj posebej ne sprašujem (D83).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje želje?**

Moja mami je bila vedno gospodar. Oče je bil tih in delaven. Njej je vse prepustil. Ona je bla tista, ki je bila pri hiši glavna. In jaz mislim, da imam to po njej. En čas je hodila v službo potem, pa ko sva prišla midva z bratom, saj vsa dvojčka je ostala doma. Šla je tudi v šiviljski tečaj in kasneje šivala za celo vas. Vedno se je znašla. Zato ker je bila gospodar je tudi vedno znala izražati svoje želje (D84). Ampak je pri svojih željah zelo skromna, saj menim, da se še zaveda in nas ne želi preveč obremenjevati (D85). Na primer mi reče ali si mogoče pri pipi in bi mi lahko natočila kozarec vode (D86). Če bi pa sedela ob njej tega ne bi rekla, ker ve, da moram vstati in to narediti.

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje mnenje?**

Nikoli se ne pritožuje, menim, da je to navajena že od prej, če ji kaj ne bi bilo v redu bi tudi s težavo povedala (D87). Težko pove, še posebej zaradi demence (D88).

- **Na kakšen način upoštevate mnenje in želje sorodnika. Opišite primer.**

Vedno, ko si kaj zaželi jo tudi upoštevam. Vsi ji vedno srčno ustrezemo (D89) in ne zato ker moramo, ampak zato ker jo imamo radi. Ampak kot sem že rekla je pri njih zelo skromna.

Intervju E – 71 let, ženska, Zadobrova (občina Celje), zakonec

POTEK DNEVA SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

- **Opišite, kako poteka vaš običajen dan.**

Zjutraj pripravim možu zdravila (E1) in zajtrk (E2). Nato jaz poskrbim za jutranjo toaleta (E3) in potem se začne priprava na delovni dan. Poleg skrbi za moža, ki je moja glavna naloga (E4) opravljam tudi gospodinjska dela (E5). Trudim se, da se čez dan z njim čim več pogovarjam (E6). Moram pa priznat, da vedno ne gre (E7). K pogovoru ga tudi spodbujam (E8), ampak ima tudi pri tem vedno več težav, težko se izraža (E9). Dopoldne greva običajno na sprehod (E10). Ko prideva nazaj pripravim kosilo (E11) in se trudim, da ga tudi pri tem čim več vključim (E12). Popoldne večkrat prideta sin (E13) in vnuk (E14). Vsi se trudimo, da ga čez dan čim bolj zaposlimo (E15).

- **S čim se ukvarjate?**

Moja največja skrb je pomoč možu. Nenehno moram biti prisotna, to je zelo naporno (E16). Hodila sem tudi na predavanja preko Univerze za tretje življenjsko obdobje, zdaj tega nič več ne morem (E17). Tudi, ko želim na izlet z društvom upokojencev mora sin vzeti dopust in zanj prevzeti skrb (E18).

- **S kom ste običajno v stiku?**

Največ sem v stiku s sinom (E19) in vnukom (E20). Potem pa sem še v rednem stiku s snaho (E21). Zraven naše hiše živi tudi moja sestra tako, da tudi ona večkrat pride na obisk (E22).

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih zagotavljate pomoč in podporo sorodniku z demenco?**

Rabi pomoč pri umivanju (E23), oblačila mu pripravim (E24). Pri pripravi kosila pa je nekoliko bolj samostojen, trudim ga koliko se da vključiti (E25). Tudi nevrolog mi je rekel, da ga morem čim več vključit v vsakodnevna opravila, tega se poskušam držati (E26).

- **Na kakšen način mu pomagata oz. ga podpirata? Opišite primer.**

Motiviram ga za lupljenje krompirja, rezanje čebule (E27). Nikoli na silo (E28). Pomagam mu tako, da mu večkrat rečem kaj in kako mora kaj narediti (E29). Večkrat moram kaj narediti tudi namesto njega (E30), na primer umijem ga jaz ker sam več ne zmore (E31). Večkrat ga k pomoči prepričam tudi tako, da dam primer prijatelja, ki ne zmore več ničesar, torej je čisto odvisen od svoje žene, potem me tudi posluša (E32).

- **Kako pomagata ali spodbujata sorodnika z demenco k samostojnosti? Opišite primer.**

Poskušam ga čim bolj vključiti, kolikor se le da, vedno ko kaj počnem (E33). To je nujno potrebno. Tudi sin ga vključuje kadar kaj dela (E34). Včasih je rad delal na vrtu in ga tudi tukaj poskusim vključiti (E35) na primer pomaga mi pri izbiri zelenjave, kam bova kaj nasadila, sajenje (E36) in tako naprej. Moram reči, da ni vedno pripravljen sodelovati (E37), to je predvsem odvisno od dneva in njegovega razpoloženja (E38). Če ni ga ne silim (E39).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujeta pri izbiri oblačil sorodnika z demenco?**

Zjutraj ali po tuširanju pa mu po navadi kar pripravim vremenu primerna oblačila (E40). Kdaj pa kdaj pa ga tudi vprašam kaj si želi obleči (E41). Sam si izbere (E42). Potem ga pa samo usmerim ali je primerno vremenu in letni čas ali ne (E43). Če ni si izbere drugo (E44).

- **Kako sodelujeta pri osebni higieni na primer pri kopanju, tuširanju, umivanju zob, las, striženju, britju...?**

Pri umivanju potrebuje več pomoči saj se sam ne umije tako temeljito, zato ga umijem kar sama (E45). Večkrat ne pusti, da mu pomagam, saj ga je verjetno sram in misli, da še zmore sam (E46). Zadnjič je celo tuš obrnil proti meni in sem bila cela mokra. Pri ostalem recimo umivanje zob in britje pa potrebuje samo usmerjanje in bližino (E47).

- **Kako ste vključeni pri hranjenju?**

Pri hranjenju še ne potrebuje moje pomoči (E48). Jaz pripravim zajtrk in kosilo on pa brez problema uporablja pribor in normalno poje. Včasih ga samo opomnim, naj vzame nož, da bom mu lažje na primer, ko jeva zrezek (E49).

- **Kako sodelujeta pri gibanju sorodnika z demenco na primer po stanovanju, pri vstajanju sorodnika s postelje ali stola?**

Fizično še je zelo aktiven (E50). Večkrat se želi sam odpraviti iz hiše zato še moram bolj paziti in gledati kje je (E51).

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sam sodeluje?**

Res, kot že rečeno se trudim, da ga vključim čim več (E52).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujete pri gospodinjskih delih, kot so čiščenje, pranje perila, likanje za človeka z demenco?**

Gospodinjska dela v celoti prevzamem sama razen sesanja (E53) Sesalec mu pripravim jaz in ga usmerim kje vse mora posesati (E54). Sicer to opravi bolj površno ampak nič za to (E55). Včasih pa se pojavi tudi nezainteresiranost (E56). Takrat ga ne silim, rečem mu, da ni problema, da bom danes posesala jaz, jutri pa bo spet on (E57).

- **Kako sodelujete pri pripravi hrane za človeka z demenco? Kako se s sorodnikom z demenco odločate, kaj boste jedli oz. kuhali?**

Prosim ga, da mi pomaga olupiti krompir in podobno (E58). Prosim ga tudi, da pripravi mizo (E59). Jaz mu pripravim podloge, krožnike in pribor on pa lepo pripravi (E60). Če kaj ne pripravi v redu, to ni noben problem (E61). Hvaležna sem, da še lahko toliko pomaga (E62). Vedno mi reče, da mu je vseeno kaj bova jedla (E63), zato se tudi jaz odločim (E64), odvisno od tega kaj imam doma. Njegov okus pa tako ali tako poznam (E65). Trudim se, da pripravim čim več zelenjavnih obrokov.

- **Kako ste vključeni pri nakupovanju na primer hrane za človeka z demenco? Kako se odločate o tem, kaj boste kupili?**

V trgovino grem kar sama (E66). Jaz vem kaj potrebujeva in se kar odpravim (E67). Po oblačila pa gresta skupaj s sinom (E68).

- **Kako sodelujete pri razpolaganju denarja sorodnika z demenco?**

Začeli smo opazovati, da ne pozna več vrednosti denarja (E69), na primer, ko smo šli na kavo je želel pustiti 20€ napitnine. Sedaj situacijo rešujemo tako, da imam jaz njegovo bančno kartico (E70). V njegovo denarnico pa smo dali neveljavno kartico, da je miren in ve, da jo ima pri sebi (E71). Prav tako ima v denarnici tudi nekaj denarja, da nima potrebe, da bi šel na banko ali bankomat (E72).

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sama sodeluje?**

Vem, da je pomembno, da ga spodbujam k samostojnosti, to mi je že povedal nevrolog. Zato se trudim to tudi upoštevati. To naredim tako, da ga vključim v opravila, torej, da ne prevzamem celotnega gospodinjstva in teh opravil sama, ampak, da si še vedno porazdeliva delo (E73). Drugače bi bilo zame prehudo (E74)

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako sodelujete pri izbiri dnevnih aktivnosti za človeka z demenco?**

Najtejem mu kaj vse lahko počneva, on pa se odloči (E75). Najraje se pogovarjava, pri tem tudi vidim največ smisla zato ga tudi v to spodbudim (E76). Včasih ni zainteresiran. Danes ni bil za da greva na sprehod. Poskušam ga prepričati z raznimi triki, kot so danes še je lepo vreme (E77) in podobno.

- **Kako se odločate, kaj bo človek z demenco čez dan počel?**

Pomagam si tudi z njegovimi neverbalnimi izrazi (E78). Hitro opazim, ko kaj ne želi. Nikoli pa ga ne silim, to ima ravno nasproten učinek (E79).

- **Kakšne dejavnosti ima sorodnik z demenco na razpolago?**

Veliko mu ponudim največkrat sprehod (E80) in pogovor (E81). Včasih ga prepričam tudi za kartanje (E82).

- **Kako zagotovite vključenost sorodnika pri izbiri, kaj želi početi?**

Vedno jaz predlagam kaj bi počela. On zelo zelo redko (E83). Večkrat ga vprašam (E84) ampak ne pokaže interesa in običajno odgovori, da mu je vseeno (E85). On si želi veliko počivati (E86). Jaz pa se trudim, da ostane čez dan čim več buden, da nima problemov s spanjem ponoči (E87).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje želje?**

Poskušam ga na različne načine vprašati, da mi pove njegove želje (E88). Recimo, ko ga vprašam kaj želi jesti (E89) ali pa kaj želi početi (E90). Običajno naletim na odgovor vseeno mi je (E91). Ne zna se več dobro izražati kaj želi (E92). Problem je ker ne zna več tako dobro povezovati besede (E93). Včasih pa me preseneti in pove svojo željo. Predvsem pri njemu ljubih opravilih (E94). Na primer pove katere točke želi obiskati na sprehodu (E95).

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje mnenje?**

Enostavno ga vprašam in čakam na odgovor (E96). Običajno ga ne dobim. To je zaradi demence (E97).

- **Na kakšen način upoštevate mnenje in želje sorodnika. Opišite primer.**

Brez težav mu željo izpolnim, to sploh ni problem (E98). Njegove želje so vedno zelo skromne (E99). Tudi njegovo mnenje spoštujem, sem ga zelo vesela (E100). Primer je, ko greva obiskat točke na sprehodu, ki si jih želi ogledati.

Intervju F – 68 let , ženska, Cerknica, zakonec

POTEK DNEVA SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

- **Opišite, kako poteka vaš običajen dan.**

Moja dan pa izgleda tako, da skupaj z možem vstaneva ob 7:00 (F1). Potem imava zajtrk (F2), ta traja do približno 8:00. Pri zajtrku ga vključim, da na primer pripravi krožnike (F3) in prinese hrano iz hladilnika (F4). Ne uporablja pa več štedilnika, saj se bojim, da bi ga pozabil ugasnit (F5). Nato pa se urediva v kopalnici in začneva dan (F6). Nato pa si mož želi iti na sprehod (F7). Na sprehod ga spremlja znanka. Vsak dan gresta za približno 4 ure iz hiše (F8). V tem času imam čas za gospodinjska opravila (F9) in za odhod v trgovino (F10). Na srečo imam njo, drugače ne bi zmogla (F11). Ne bi mogla gospodinjiti, saj ga moram vedno imeti na očeh, to je precej naporno (F12). Približno ob 12 imava kosilo (F13). Po kosilu greva malo počivat (F14). Po počitku pa greva običajno na svež zrak še na en sprehod (F15). Če je pa slabo vreme pa se usedeva v avto in se kam odpeljeva (F16). Nekaj se more vedno dogajati (F17). Ob kakšne petih popoldan pogledava malo televizijo (F18), ob šestih pa imava večerjo (F19). Ob osmih, pol devetih pa se odpravi spat (F20). Ko zaspi pa imam jaz čas, da kaj preberem (F21).

- **S čim se ukvarjate?**

Moža ne morem pustiti samega. Če je sam se počuti zelo nesrečnega, potrebuje nenehno bližino in družbo (F22). Če želim na kakšen izlet z upokojenci si moram poiskati varstvo za moža, saj ga ne morem vzeti s seboj (F23).

- **S kom ste običajno v stiku?**

Največ z družino torej s sinom (F24) in njegovo ženo (F25) in vnuki (F26). Včasih ga tudi odpeljem k njim, saj živijo v Ljubljani. V tem času pa se jaz lahko dobim s prijateljicami (F27) ali pa grem v trgovino. Mož ima tudi sestro in dva brata (F28) in tudi polno prijateljev s katerimi se slišimo po telefonu ali gremo na kavo (F29). Ni nama problem se odpeljati na drug konec Slovenije (F30).

SAMOSTOJNOST

- **Pri katerih opravilih zagotavljate pomoč in podporo sorodniku z demenco?**

Recimo že zaradi odvzema voznškega izpita sem jaz vedno tista, ki ga peljem na primer k zdravniku, k sinu in tako naprej (F31). Doma pa recimo pri zajtrku ne potrebuje toliko pomoči, kot sem že rekla, sam pripravi mizo (F32). Potem mu jaz pripravim obleke (F33), saj računa name, da mu pripravim. Pomagam mu tudi pri oblačenju (F34). Vse te stvari so problem. Tudi pri umivanju potrebuje mojo pomoč (F35).

- **Na kakšen način mu pomagate oz. ga podpirate? Opišite primer.**

Če ga ne usmerjam in mu ne povem kako se kaj naredi, si narobe obleče (F36) spodnje hlače, hlače, srajco in še čevlje, ko bi mislila, da ni možno zamenjati levega in desnega. Pri drugih opravilih pa potrebuje mojo pomoč. Na primer vožnjo z avtomobilom opravi namesto njega (F37).

- **Kako pomagate ali spodbujate sorodnika z demenco k samostojnosti? Opišite primer.**

Pogosto ga prosim, da mi pomaga pri kakšnih opravilih (F38). Na primer prosim ga, da uredi mizo za zajtrk in kosilo (F39), nato ga usmerim, da za seboj pospravi (F40), tudi posodo umije (F41), če je to potrebno. Ključno se mi zdi, da ga ne preganjam (F42) in da sem zadovoljna s tem kar naredi (F43). Trudim se, da ga čim bolj vključim, da ohranja samostojnost (F44). Seveda pa to ni vedno možno, včasih ne želi pomagati (F45) takrat ga tudi ne silim (F46).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujete pri izbiri oblačil sorodnika z demenco?**

Kot sem že povedala on pričakuje od mene, da mu pripravim sva oblačila. To samostojno več ne zmore. (F47) Če pa želi obleči kaj določenega pa mi vedno pove (F48), to tudi upoštevam. Skozi čas sem se naučila, da mu ne nasprotujem (F49).

- **Kako sodelujete pri osebni higieni na primer pri kopanju, tuširanju, umivanju zob, las, striženju, britju...?**

Včasih s tem ni bilo nobenih težav. Vsak dan sveža srajca in tako naprej. Če mu rečem, da si je potrebno umiti zobe, se razburi, saj ne vidi potrebe po umivanju zob, ko začne ni noben problem, samo morem bit prisotna (F50). Pri tuširanju mu pomagam jaz (F51), saj če se sam, se komaj kaj zmoči in se nič ne umije. Tudi pri umivanju las mu pomagam, saj ima kratke in to narediva hitro (F52). Obrijem pa ga kar s strojčkom (F53). Če ima kdaj slab dan in se močno upira na primer, da se ne želi umiti (F54) ga tudi ne silim (F55). Znajdem se tudi tako, da najdeva razlog, ki ga veseli, potem običajno ni problemov. Na primer, spomnim ga, da danes dobi obiske in to je dovolj dober razlog, da se pusti umiti (F56).

- **Kako ste vključeni pri hranjenju?**

Pri hranjenju še je samostojen in ne potrebuje moje pomoči (F57). Malo se popacka ampak to ni problem, saj se vse opere in obriše (F58)

Kako sodelujete pri gibanju sorodnika z demenco na primer po stanovanju, pri vstajanju sorodnika s postelje ali stola?

Pri tem ne potrebuje moje pomoči (F59).

Koliko človek z demenco pri teh opravilih sam sodeluje?

Ko se na primer sleče, mu pustim dovolj časa, da se on počasi obleče (F60). On to bistvu naredi sam, ampak potrebuje samo mojo usmerjanje (F61).

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA)

- **Kako sodelujete pri gospodinjskih delih, kot so čiščenje, pranje perila, likanje za človeka z demenco?**

Že pred boleznijo ni veliko sodeloval pri gospodinjstvu, tudi zdaj je tako. On je bil v službi in ni nikoli razmišljal o pranju, likanju in sesanju. Nikoli ni pomival posode (F62).

- **Kako sodelujete pri pripravi hrane za človeka z demenco? Kako se s sorodnikom z demenco odločate, kaj boste jedli oz. kuhali?**

Tudi pri pripravi hrane ni nikoli prav veliko sodeloval (F63). Zato ne vidim razloga, da bi ga sedaj s tem obremenjevala (F64). Pri izbiri jedi pa nimava težav, saj vem kaj ima rad (F65). Včasih pa si tudi zaželi določeno hrano (F66). V nekem obdobju sem se zelo trudila kuhati zelo zdravo. Njega to ni motilo, le jaz sem imela velike težave pripravljati hrano katere nisem navajena (F67). Sedaj pa imam stališče, da je najbolj važno, da je srečen in da je hrano, ki jo ima rad (F68). Če si želi dunajski zrezek, čevapčiče si ga naj tudi privošči (F69).

- **Kako ste vključeni pri nakupovanju na primer hrane za človeka z demenco? Kako se odločate o tem, kaj boste kupili?**

Običajno greva v živilsko trgovino skupaj (F70). Stvari, ki jih imava za zajtrk na primer kosmiče, svež kruh, sir in te stvari nabere on (F71). Tukaj ga ne omejujem (F72).

- **Kako sodelujete pri razpolaganju denarja sorodnika z demenco?**

Težave ima pri ravnanju s plačilnimi sredstvi. Zato to prevzamem jaz (F73). Kljub temu pa ima vedno nekaj malega gotovine v denarnici (F74), tako, da lahko na primer vnuka povabi na pijačo, prijatelje na kavo in tako naprej (F75). Tako še ohranja občutek, da zmore (F76). Dokumente hranim tudi jaz, saj me skrbi, da bi jih založil.

- **Koliko človek z demenco pri teh opravilih sama sodeluje?**

Mislim, da ga vključim čisto pri vsem (F77). Zelo mi je pomembno, da se počuti normalen, da se ne počuti, da je z njim nekaj narobe (F78).

MOŽNOST IZBIRE

- **Kako sodelujete pri izbiri dnevnih aktivnosti za človeka z demenco?**

Sam se odloči, da želi iti na sprehod (F79). Tukaj nam pomaga znanka, kot sem že omenila prej. Včasih si tudi želi, da gresta z znanko z vlakom v Ljubljano, to sploh ni noben problem (F80). ona si z veseljem vzame časa. Včasih gresta tudi z vlakom v Logatec, tam je ena krasna slaščičarna. Običajno

gresta na tortico in potem se odpravita spet nazaj domov (F81). Kdaj pa kdaj pa mu tudi jaz predlagam, da greva na obisk k prijateljem (F82).

Kako se odločate, kaj bo človek z demenco čez dan počel?

Počne to kar si želi. Če želi iti na sprehod, naj gre na sprehod, če se želi peljat z vlakom, naj se pelje z vlakom. Pomembno mi je, da počne stvari, ki ga veselijo in da je na varnem (F83).

- **Kakšne dejavnosti ima sorodnik z demenco na razpolago?**

Poleg sprehoda (F84) in druženja z znanko (F85) zelo rad gleda fotografije na računalniku (F86) Zraven tudi zelo rad pripoveduje zgodbe (F87).

- **Kako zagotovite vključenost sorodnika pri izbiri, kaj želi početi?**

Večkrat ga tudi vprašam kaj želi početi (F88).

ŽELJE IN MNENJA

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje želje?**

Njegova bolezen še ni tako napredovala, da tega ne bi zmožel, pravzaprav dobro ve kaj si želi (F89). Problem ga je ustavit, pri tem kar se ne da. Na primer zdaj, ko veljajo omejitve gibanja med občinami (F90). To je velika težava, saj ne razume, zakaj ne sme na obisk k prijatelju v Ljubljano ali pa zakaj ne smeva tako pogosto v trgovino ali v restavracijo kaj pojest. Ne more razumeti, da je restavracija zaprta. Z njim se nisem in pregovarjala, enostavno sva se usedla v avto in se odpeljala do restavracije. Sam je videl, da je zaprta in se pomiril in sprejel, da je to tako (F91). Vedno ima na zalogi kakšno željo na primer, da želi iti v trgovino po nove čevlje (F92) ali pa na izlet na morje (F93).

- **Kako vključite sorodnika, da izrazi svoje mnenje?**

Večkrat ga vprašam za njegovo mnenje (F94). Nikoli ne odločam kar sama (F95). Jaz ga izjemno spoštujem (F96).

- **Na kakšen način upoštevate mnenje in želje sorodnika. Opišite primer.**

Pri njegovih željah mu vedno pridem nasproti (F97). Vesela sem, da je tako kot je in da še zmore povedati kaj si želi in misli (F98).

9.3 ODPRTO KODIRANJE

9.3.1 Odprto kodiranje intervjujev z ljudmi z demenco

Intervju A

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Zjutraj vstanem ob 7:00	Bujenje ob 7:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
A2	Grem na stranišče	Odhod na stranišče		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
A3	Potem pa k zajtrku	Zajtrk		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
A4	Rada pojem tudi kaj sladkega recimo palačinke, ki	Pomoč hčerke pri dostavi hrane (palačinke)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)

	mi jih prinese hči				
A5	Čez dan pa z možem delava na vrtu	Obdelava vrta		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
A6	On pravi, da vse sam naredi, ampak tudi jaz pomagam	Sorodnik podcenjuje pomoč človeka z demenco pri opravilih (pravi, da naredi vse sam)		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A7	Čebulček sem čist vse sama posadila	Samostojnost pri nekaterih opravilih na vrtu (sajenje čebule)		Samostojnost pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A8	On mi je dajal sadike v roko, jaz sem jih potlačila v zemljo	Sorodnik je dajal sadike, gospa z demenco pa jih je posadila		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A9	Največ sem v stiku z možem	Mož		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
A10	Tu in tam pa se vidimo tudi s sosedi	Sosedje		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
A11	Tudi otroci pridejo	Otroci		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
A12	Sama se lahko umijem	Samostojnost pri umivanju		Samostojnost pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A13	In grem na stranišče	Samostojnost pri odhodu na stranišče		Samostojnost pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A14	Tudi likam	Samostojno likanje		Samostojnost pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A15	Mož ima čez kuhanje, jaz nimam tu nič	Kuhanje prevzame sorodnik		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A16	Poleg tega pa sam skrbi za hišo	Sorodnik prevzame skrb za hišo		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A17	Vse naredi, kar ne zmorem	Sorodnik prevzame opravila, ki jih človek z		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)

		demenco več ne zmore			
A18	Mož mi pripravi nekaj bluz jaz pa se za eno odločim, tiso, ki se najbolj ujema z barvo hlač	Sorodnik pripravi bluze, med katerimi se odloča katero bo oblekla	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A19	Osebno higieno še lahko sama vzdržujem	Samostojnost pri skrbi za osebno higieno	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A20	Ne, to še lahko vse sama.	Samostojnost pri hranjenju	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A21	Jaz se nasploh zelo rada in veliko gibljem, to še zmorem	Samostojnost pri gibanju	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A22	Danes niti slučajno ne zmorem več tega (prevali)	Težave pri gibljivosti in gibanju		Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja opravil	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
A23	Ampak grem na dolg sprehod. Vsak dan	Vsakodnevni odhod na sprehod	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A24	Tudi ko pomagam na vrtu se razgibljem	Gibanje ob opravih, kot so vrtnarjenje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A25	Danes pa za pranje poskrbi mož	Sorodnik prevzame pranje perila	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

			dela – odvisnost od drugih		
A26	Tudi čiščenje mu gre dobro od rok. Sploh ne rabi moje pomoči	Sorodnik prevzame čiščenje hiše	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A27	Likanje pa je edino. Samo jaz likam. Likat pa še znam	Samostojnost pri likanju	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A28	Mož se odloči kaj bova jedla	Nevključevanje človeka z demenco v odločanje kaj bosta jedla	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A29	Tukaj pa nimam jaz nič pri tem	Nevključevanje človeka z demenco v odločanje kaj bosta jedla	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A30	Včasih mu kaj pomagam ampak zelo redko	Včasih pomaga pri pripravi hrane, a redko	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A31	Ko pomagam se pogosto jezi, če kaj ne naredim kot je treba	Jeza sorodnika, ko človek z demenco kaj pri pomoči pri kuhanju naredi narobe	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A32	Večkrat mu naročim kaj kupiti	Sorodniku naroči kaj naj kupi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A33	Po navadi mu rečem naj kupi sadje, saj ga imam zelo rada	Sorodniku naroči naj kupi sadje, ki ga ima zelo rada	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

A34	To je moževa naloga	Sorodnik prevzame upravljanje z njenim denarjem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A35	Grem na banko in potem on gospodari s tem denarjem	Sorodnik prevzame upravljanje z njenim denarjem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A36	Počnem kar mi v tistem trenutku odgovarja	Samostojno odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A37	Moja najljubša dejavnost je sprehod	Rada gre na sprehod	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A38	In urejanje vrta	Rada ureja vrt	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A39	Rada pogledam tudi kakšno oddajo na televiziji	Rada pogleda oddajo na televiziji	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A40	Na voljo imam predvsem gledanje televizije	Gledanje televizije	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A41	Urejanje vrta	Urejanje vrta	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A42	Sprehod	Sprehod	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A43	Mož mi vedno ponavlja kako dobro je, da se gibljem	Sorodnik spodbuja k gibanju	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A44	Če imam kakšno željo jo povem možu	Izrazi svoje želje	Možnost izražanja želja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

A45	On mi seveda želje uresniči	Sorodnik upošteva njene želje	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A46	Nimam zahtevnih želj. Na primer rečem mu kupi mi jagode	Sorodniku izrazi željo po sadju (jagode)	Možnost izražanja želja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A47	in jih dobim (jagode)	Sorodnik upošteva njene želje (nakup jagod)	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A48	Možu povem kaj si mislim, že od nekdaj me poslušaj.	Izraža svoje mnenje, s tem nima težav	Možnost izražanja mnenja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
A49	Vedno me upošteva	Sorodnik upošteva njene želje in mnenje	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

Intervju B

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
B1	Zaradi tega ker me bolijo noge ne morem nikamor hoditi	Težave pri gibljivosti in gibanju		Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja opravil	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B2	S hoduljo hodim	Hoja s hoduljo		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
B3	Zjutraj se dobro počutim	Dobro počutje zjutraj		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
B4	še posebej, če kaj dobrega pojem, kaj sladkega. Najraje pojem puding	Rada ima sladko hrano (puding), v kateri zjutraj uživa		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
B5	Moja hčerka dobro ve katera hrana mi paše in mi jo tudi pripravi	Sorodnik ve katera hrana najbolj ustreza človeku z demenco in jo tudi pripravi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

B6	Največ s hčerko	Hčerka		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
B7	Tudi s sinom in drugo hčerko	Otroci		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
B8	Pri vsem tem mi pomaga hčerka in sin, predvsem pri kopanju	Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri kopanju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B9	In čiščenju	Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri čiščenju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B10	Pa tudi nakupovanju	Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri nakupovanju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B11	Kuhanju	Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri kuhanju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B12	Pri gibanju pa poskušam sama s pomočjo hodulje	Samostojno gibanje s pomočjo hodulje		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B13	Tudi zobe si umijem sama	Samostojnost pri umivanju zob		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B14	In zjutraj umijem obraz	Samostojnost pri jutranjem umivanju obraza		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B15	Jem še lahko sama	Samostojnost pri hranjenju		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B16	Pomaga mi, da se dobro počutim	Sorodnik prispeva k dobremu počutju človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B17	To zagotovi z masažo, tako sem bolj gibljiva	Sorodnik pomaga z masažo, ki prispeva k večji gibljivosti		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)

B18	Poleg tega pa me spodbuja k telovadbi	Sorodnik spodbuja k telovadbi		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
B19	Ker ne vidim mi je težko kaj izbirati	Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost izbire oblačil (slabši vid)	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B20	Pri tem mi pomagata hčerka in sin	Sorodnik ali drugi sorodnik (sin) izbere oblačila za človeka z demenco	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B21	Zbereta mi kaj lepega	Sorodnik ali drugi sorodnik (sin) izbere oblačila za človeka z demenco	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B22	Pomagata mi tudi pri oblačenju	Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri oblačenju	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B23	Na stranišče še grem sama	Samostojnost pri odhodu na stranišče	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B24	Najraje sem, da me umiva hčerka, pri sinu mi ni tako prijetno	Pomoč sorodnika pri umivanju (hčerkina pomoč pri umivanju ji bolj ustreza kot sinova)	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B25	Ko pa jem s hčerko pa mi ona pri tem pomaga	Pomoč sorodnika pri hranjenju	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B26	tako, da me nahrani	Sorodnik »nahrani« človeka z demenco	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

B27	Brez moje hodulje bi bila zelo nepremična, s hoduljo pa mi dobro gre	Samostojno gibanje s pomočjo hodulje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B28	Sprehajam se po kuhinji	Samostojno gibanje s pomočjo hodulje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B29	Pri tem imata glavno besedo moja hčerka in sin	Sorodnik prevzame gospodinjska dela	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B30	Včasih sem še to lahko vse sama postorila. Danes pa zaradi oči ne gre	Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja gospodinjskih del (slabši vid)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B31	Hrano dobim včasih iz doma starejših	Občasna dostava hrane iz doma za stare ljudi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B32	Včasih mi jo prinese hčerka	Pomoč hčerke pri dostavi hrane	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B33	Ali pa skuha sin	Sorodnik prevzame kuhanje	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B34	Ona dobro vesta kaj imam rada zato kar izbereta in mi prineseta	Sorodnika vesta katera hrana najbolj ustreza človeku z demenco in jo tudi pripravita	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

B35	Najraje pa imam tako ali tako sladke stvari, ki mi jih pogosto pripravita	Sorodnika upoštevatata želje človeka z demenco, ki ima rada sladko hrano	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B36	To uredi vse sin, ko nakupuje zase še nakupi zame	Nakupe prevzeme sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B37	Te odgovornosti več nimam	Človek z demenco več ne razpolaga s svojim denarjem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B38	Počnem kar mi paše	Samostojno odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B39	Če bi rada dlje počivala ni problema	Samostojno odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B40	Popoldne pa mam bolj aktivno, takrat pride hčerka in telovadiva ob mizi	Sorodnik spodbuja k gibanju	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B41	Telovadba	Telovadba	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B42	Petje	Petje	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B43	Pogovori z mojo družino	Pogovori z družino	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B44	Včasih mi predlaga ona	Aktivnosti včasih predlaga sorodnik	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

B45	Z njo najraje pojem	Rada poje s hčerko	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B46	Nimam potrebe po tem, saj se doma dobro počutim	Svojih želj ne izraža, po tem nima potrebe	Možnost izražanja želja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B47	Brez problema povem kar mi leži na duši	Izraža svoje mnenje, s tem nima težav	Možnost izražanja mnenja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
B48	Vedno me upoštevajo	Sorodnik upošteva njene želje in mnenje	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

Intervju C

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
C1	Zjutraj se ob 7:00 vstanem	Bujenje ob 7:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C2	potem se porihtam, umijem zobe, umijem	Uredi in umije zobe		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C3	Zajtrk	Zajtrk ob 8:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C4	pospravim obleke, preberem časopis	Pospravi obleke, prebere časopis		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C5	Potem greva s sinom ven na sprehod	Sprehod s sinom		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C6	Ob 12:00 je kosilo	Kosilo ob 12:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C7	Potem umijem zobe	Umivanje zob po kosilu		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C8	Popoldan se uležem, rabim počitek	Popoldanski počitek		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C9	Pisat dnevnik	Pisanje dnevnika		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C10	Tudi računam	Računanje		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco

C11	Ob 17:00 pogledam poročila	Ob 17:00 gledanje poročil		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C12	Ob 18:00 večerja	Večerja ob 18:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C13	Potem spet umijem zobe	Umivanje zob po večerji		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C14	Ob 19:00 televizija	Gledanje televizije ob 19:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C15	Potem pa spat ob 22:00	Spat ob 22:00		Potek dneva ljudi z demenco	Vsakdanjik ljudi z demenco
C16	Največ sem v stiku s sinom	Sin		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
C17	Sestro Lizi, z njo se slišiva vsak dan po telefonu	Sestra s katero sta v rednem stiku tudi po telefonu		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
C18	Ko grem ven srečam tudi sosede. Malo poklepetamo o vsakdanjih zadevah	Sosedje		Stiki	Vsakdanjik ljudi z demenco
C19	Samostojna sem pri umivanju zob	Samostojnost pri umivanju zob		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C20	Oblečem se sama, rabim malo dlje	Samostojnost pri oblačenju, potrebuje več časa		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C21	Pobrišem posodo	Samostojnost pri brisanju posode		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C22	Če grem kam iz hiše mi pomaga sin, da me zapelje ali me prime pod roko	Pomoč sorodnika pri prevozu, pomoč pri hoji		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C23	Kuham ne,	Kuhanje prevzame sorodnik		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C24	tudi perem več ne, to vse naredi sin	Pranje prerila prevzame sorodnik			

C25	Zložim svoje obleke	Samostojnost pri zlaganju oblačil		Samostojnost pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C26	Pomaga mi sin, naredi zajtrk	Sorodnik prevzame opravila, kot so priprava zajtrka		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C27	Poskrbi za vsakdanje delo na vrtu	Sorodnik prevzame delo na vrtu		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C28	O tem odločam sama	Samostojno odločanje kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C29	Zberem si kaj mi tisti dan odgovarja	Samostojno odločanje kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C30	Zobe umijem sama	Samostojnost pri umivanju zob	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C31	Dnevno se umijem s krpico	Dnevno umivanje s krpico	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C32	Pri kopanju pa mi pomaga sin enkrat na teden, on me skopa	Pomoč pri kopanju	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C33	Nisem več tako gibljiva zato potrebujem več pomoči pri umivanju	Težave pri gibljivosti in gibanju		Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja opravil	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C34	Jem še sama	Samostojnost pri hranjenju	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje –	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

			popolna avtonomija		
C35	Sin me spodbuja, da čim več pijem	Sorodnik spodbuja k pitju	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C36	Gibljem se s hoduljo	Samostojno gibanje s pomočjo hodulje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C37	Sin me spodbuja da se čim več gibljem	Sorodnik spodbuja k gibanju	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C38	Mi pomaga sin, pri vsem tem (čiščenje, pranje perila, likanje)	Pomoč sorodnika pri gospodinjskih delih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
C39	On naredi vse to	Sorodnik prevzame gospodinjska dela	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C40	Kuha sin	Sorodnik prevzame kuhanje	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C41	Že prej nisem rada kuhala. Zdaj pa še bolj ne. Nimam interesa	Ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (kuhanje)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C42	Sin me vpraša kaj želim jest	Sorodnik vpraša kaj želi jest	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

C43	Vedno mu rečem, da mi je vseeno kaj bo skuhal	Nima posebnih želj glede hrane in jih ne izraža	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C44	Včasih je dobro, ko pa ni pa se ne pritožujem	Prilagodljivost in nepritoževanje nad neokusno hrano	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C45	Sin nabavlja vsakdanje stvari, ki jih potrebujem	Nakupe prevzame sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C46	Vpraša me če kaj potrebujem	Sorodnik vpraša, če kaj potrebuje, ko gre po nakupih	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C47	Nimam posebnih želj	Nima posebnih želj, ko sorodnik vpraša, če kaj potrebuje iz trgovine	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C48	Za vse poskrbi moj sin	Sorodnik prevzame upravljanje z njenim denarjem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C49	Vse plača in za to mi ni treba skrbeti	Za plačila poskrbi sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C50	Gre tudi v trgovino in plača kar potrebujem	Za plačila poskrbi sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

C51	Vedno imam v denarnici nekaj denarja, če bi ga potrebovala	Nekaj gotovine ima vedno pri sebi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C52	Imam svojo rutino. To sem že navajena od prej in tako je tudi ostalo. Razdelim si po urah	Samostojno odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih s pomočjo rutine	Odločanje človeka z demenco o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C53	Sprehod	Sprehod	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C54	Branje časopisa	Branje časopisa	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C55	Obisk sestre	Obisk sestre	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C56	Grem tudi v cerkev	Obisk cerkve	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C57	In na pokopališče	Odhod na pokopališče	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C58	Imam tudi sobno kolo	Telovadba na sobnem kolesu	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C59	Sin me spodbuja, da čim več telovadim in hodim	Sorodnik spodbuja k gibanju	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C60	Zelo rada sem veni	Preživljanje časa zunaj	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C61	Grem pogledat na vrt, kako kaj raste	Odhod na vrt	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C62	Pogosto tudi posedim na terasi	Sedenje na terasi	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

C63	Najraje sem doma	Rada se zadržuje doma	Lastna izbira	Možnost izbire (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C64	Če si kaj želim kar povem	Izrazi svoje želje	Možnost izražanja želja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C65	Rečem sinu, naj mi pomaga pri opravkih na vrtu ali da kaj postori po hiši	Sorodniku izrazi željo po pomoči v gospodinjstvu ali pri opravljenih izven hiše	Možnost izražanja želja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C66	S tem nimam težav. Sem direktna	Izraža svoje mnenje, s tem nima težav	Možnost izražanja mnenja	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco
C67	Vedno mi priskoči na pomoč, ko ga za kaj prosim	Sorodnik upošteva njene želje	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik ljudi z demenco)	Avtonomija ljudi z demenco

9.3.2 Odprto kodiranje intervjujev s sorodniki ljudi z demenco

Intervju Č

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
Č1	Zjutraj se ob 7:00 vstaneva in greva na zajtrk.	Bujenje ob 7:00, zajtrk		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č2	Greva na sprehod	Sprehod		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č3	Popoldne pa postoriva kaj na vrtu.	Obdelava vrta		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č4	Ne zmoreva veliko, ker nama zdravje vedno bolj nagaja	Opravljanje opravil odvisno od fizičnega zdravja		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č5	Bolj kot ne počivava	Počitek		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č6	Glavna naloga je, da skrbim za svojo ženo, saj	Ena izmed glavnih nalog v dnevu je skrb za		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov

	potrebuje nenehen nadzor.	človeka z demenco			ljudi z demenco
Č7	Pred virusom naju je enkrat na teden obiskala snažilka in nama pomagala pri gospodinjskih delih	Pomoč snažilke pri gospodinjskih delih		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č8	Tu in tam prideta tudi hčerki	Otroci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č9	Odkar je žene zbolela sem jaz prevzel pripravo hrane.	Pomoč zakonca pri pripravi hrane		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č10	Moram vedno več opravil prevzeti jaz, saj ona več zaradi demence ne zmore	Več skrbi za opravila prevzame zakonec		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č11	Tudi sam ne morem toliko...moje zdravje tudi ni najboljše	Slabše zdravje zakonca		Vpliv zdravstvenega stanja na možnost pomoči pri izvajanju opravil	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č12	Če žena ne bi bila tako gibljiva, ne bi zmožel skrbeti za njo in za hišo.	Pomembnost fizične gibljivosti sorodnika z demenco pri prevzemanju skrbi za opravila		Vpliv zdravstvenega stanja na možnost pomoči pri izvajanju opravil	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č13	Še dobro, da nama pri hiši toliko pomagata hčerki	Pomoč otrok pri hišnih opravilih		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č14	Jaz prevzamem tista dela, ki jih je včasih opravljala ona.	Sorodnik prevzame opravila človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č15	Zaradi demence se težko loti kakšnega dela samostojno, saj ga potem večkrat pokvari	Težave človeka z demenco pri samostojnem izvajanju opravil		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)

Č16	Nič ne pomaga, če jo spodbujam.	Težave pri samostojnosti kljub spodbudi		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č17	Če jo pošljem skuhati krompir, ji ne uspe.	"pošlje" naredit opravila		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č18	Raje naredim sam.	Lažje prevzeti opravila nase		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č19	Pomagam ji, da se obleče letnemu času primerno.	Pomoč pri izbiri oblačil glede na letni čas	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č20	Na izbiro ji dam nekaj kosov oblačil in se potem med njimi odloči	Možnost odločanja med kosi oblačil, ki jih pripravi sorodnik	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č21	Na srečo še pri osebni higieni ni težav.	Ni težav pri osebni higieni	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č22	Jaz skuham ona pa samostojno poje.	Samostojno hranjenje	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č23	Žena je normalno gibljiva zato moje pomoči pri gibanju ne potrebuje	Samostojno gibanje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č24	greva vsak dan na eno urni sprehod	Sprehod		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
Č25	Pri nekaterih opravilih potrebuje več pomoči pri drugih pa lahko sodeluje sama, predvsem pri lažjih opravilih lahko več sama	Sodelovanje pri vsakodnevni opravilih odvisno od težavnosti opravil	Osnovna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č26	Včasih je prala perilo ona, danes pa zaradi svoje boleznega tega ne	Več skrbi za opravila prevzame zakonec		Vpliv zdravstvenega stanja, boleznega	Samostojnost (vidik sorodnikov)

	zmore, saj vse pomeša			(demence) na skrb za opravila	
Č27	Jaz pripravim perilo in ga dam prati ter ga posušim, saj je meni lažje	Nevključevanje človeka z demenco v opravila, kot so priprava, pranje in obešanje perila ker je sorodniku to lažje narediti.	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č28	Lika pa še vedno ona.	Samostojnost pri likanju	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č29	Kuham izključno jaz.	Zakonec prevzame kuhanje	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č30	Če bi kuhala ona bi bilo zelo nevarno.	Nevključevanje človeka z demenco pri pripravi hrane zaradi varnosti	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č31	Kaj bova jedla se odločim kar jaz, saj vem kaj ima rada in kaj ne	Sorodnik odloča kaj bosta jedla	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č32	Tako je bila dobra kuharica, zdaj pa tega več enostavno ne zna.	Težave človeka z demenco pri samostojnem izvajanju opravil		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č33	Hčera iz Zreč nama tudi večkrat pripelje pripravljeno hrano	Pomoč hčerke pri dostavi hrane		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č34	Nakupujem predvsem jaz, tu in tam pa se zgodi, da gre z mano	Nakupe prevzame sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

Č35	Včasih mi naroči kaj naj kupim, kadar kaj takšnega potrebuje	Sama pove, kaj si želi iz trgovine	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č36	Jaz tako vem, kar rabiva in grem v malo večji nakup	Sorodnik ve kaj človek z demenco potrebuje in se samostojno odpravi po nakupih	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č37	Ona na banki dvigne denar potem pa ga da meni, saj ne zna razpolagati z denarjem	Sorodnik razpolaga z denarjem človeka z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č38	Ker se lahko zgodi, da bi ga založila in ga ne bi več našla	Manjša možnost razpolaganja z denarjem zaradi strahu pred založitvijo denarja	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č39	Denar ji dam, ko ga potrebuje, na primer, ko gre k frizerju	Denar ji da na razpolago, ko ga potrebuje (frizer)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č40	Boljše da več opravil prevzamem jaz	Sorodnik prevzame opravila človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
Č41	Ji rečem, da greva na vrt ali na sprehod, saj pri tem rabi več moje spodbude	Zakonec reče kaj bosta počela in jo spodbudi k aktivnostim (urejanje vrta, sprehod)	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevni aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č42	Nič se ne odločam, saj sproti vidiva kaj bova počela	Skupno, sprotno odločanje kaj bosta počela	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevni aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č43	Sama mi reče, da rabi počitek, da želi gledati televizijo	Pri nekaterih aktivnostih pove sam (gledanje televizije, počitek).	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevni aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

Č44	Za sprehod pa jo moram bolj spodbuditi, saj se ji pogosto ne ljubi	Spodbuda k aktivnostim (sprehod)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č45	Sprehode	Sprehod	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č46	Urejanje vrta	Urejanje vrta	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č47	Tu in tam tudi kartava	kartanje	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č48	Včasih jo kaj vprašam	Vpraša kaj želi početi	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č49	Ampak ker me skrbi, da bi želela početi kaj nevarnega ji raje predlagam sam	Večinoma sorodnik predlaga aktivnosti, predvsem zaradi varnosti	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č50	Recimo, če želi kaj skuhati jo prepričam, da bom to storil sam, ji dam kaj za brat, tako, da jo zamotim	Odvračanje človeka z demenco o aktivnostih, zaradi varnosti, s tehniko preusmerjanja pozornosti	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č51	Svoje želje mi pove, na primer, mi pove, kaj želi gledati na televiziji	Svoje želje človek z demenco izrazi sam (pove kaj želi gledati na televiziji).	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č52	Sama običajno ne najde pravega programa, zato ji pri tem pomagam, da lahko v miru gleda	Zakonec upošteva želje človeka z demenco pri izbiri televizijskega programa in ji pri tem pomaga	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č53	O posebnih željah je ne sprašujem, saj vem kaj ji najbolj ustreza, saj je moja žena	Po željah ne sprašuje, ve kaj je zanjo dobro	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

Č54	Pogosto nima svojega mnenja, to opažam tako, da mi ne zna povedati	Težave pri besednem izražanju mnenja	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č55	Pri drugih stvareh pa ne zmore toliko povedati zato sklepam, kaj bi bilo zanjo najboljše	Sklepa kaj je zanjo dobro, ker ne zmore toliko besedno povedati	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
Č56	Mislím, da ji je to tudi v redu tako.	Predvideva, da gospe z demenco ustreza, da sklepa kaj je zanjo najboljše.	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

Intervju D

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
D1	Moj običajen dan se začne zjutraj z meditacijo	Jutranja meditacija		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D2	in telovadbo	Jutranja telovadba		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D3	Nato pozajtrkujem	Zajtrk		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D4	Potem sledi rutinsko pospravljanje hiše	Skrb za gospodinjstva dela		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D5	Imam veliko dela na vrtu, ki mi je v veliko veselje	Obdelava vrta		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D6	Vse delo je radostno, saj sem že zdrava	Delo opravlja z veseljem saj še je zdrava		Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost pomoči pri izvajanju opravil	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D7	Sledi kuhanje kosila zase in za mojo mami	Kuhanje kosila zase in za človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov

					ljudi z demenco
D8	Vsako popoldne grem k svoji mami	Odhod k človeku z demenco, saj ne živita skupaj		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D9	S seboj ji prinesem kosilo in večerjo	Človeku z demenco s seboj prinese kosilo in večerjo		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D10	Do večera sem pri njej	Do večera je pri človeku z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D11	Ko jo dam spat in ko se umiri	Odhod človeka z demenco k večernemu počitku		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D12	Se odpravim nazaj domov	Odhod domov		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D13	Ko pridem domov sem izžeta, saj mi skrb zanjo jemlje veliko energije	Naporna skrb za človeka z demenco – obremenitev		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D14	Moj brat mi pomaga pri oskrbovanju mami	Porazdelitev skrbi za človeka z demenco s sorojencem		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D15	Berem knjige	Branje knjig		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D16	Pogosto pa grem tudi na morje, v Izolo, kjer imam majhno stanovanje. Tam neizmerno uživam	Pogosti oddih na morju – sprostitvev		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D17	Največ sem v stiku s svojo mamo	Človek z demenco		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D18	Bratom in sestri	Sorojenci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco

D19	Zelo sem jima hvaležna, da pomagata mami, da ni vso breme na meni	Porazdelitev skrbi za človeka z demenco s sorojenci		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D20	Imam pa tudi dva sina	Otroci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D21	in eno vnukinjo s katerimi se pogosto srečam	Vnuki		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
D22	Ko nima hodulje, rabi največ pomoči	Pomoč človeku z demenco pri hoji brez hodulje		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D23	Ni več tako stabilna pri hoji	Težave pri stabilni hoji		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D24	Velik hendikep pa je tudi slepota	Težave z vidom - slepota		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D25	Zato ne more gledati tudi televizije, ne more brati knjig	Zaradi slepote ne more gledati televizije in brati knjig		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D26	Bistvo pri vseh opravih potrebuje našo prisotnost, težko rečem, da še lahko kaj naredi samostojno brez naše prisotnosti in spodbude	Sorodnik je prisoten in spodbuja človeka z demenco k opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D27	Točno vem kdaj potrebuje več podpore, saj je to zame že rutina	Pomoč človeku z demenco je že rutina, ve kdaj potrebuje več ali manj podpore		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D28	pomagam vstati iz postelje	Pomoč pri vstajanju iz postelje		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)

D29	ji dam kosilo	Človeku z demenco postreže kosilo		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D30	potem pa jo dam počivat	»jo dam« počivat		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D31	ob pol osmih ji dam tableto za spanje	Sorodnik da človeku z demenco tableto za spanje		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D32	Dvakrat na mesec pa ima močne halucinacije.	Halucinacije		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D33	Ko je to obdobje ni telovadbe, ni petja, nič ne more, počakamo da halucinacije popustijo	Vpliv halucinacij na potek dneva (petje, telovadba...)		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D34	Zelo jo spodbujamo k samostojnosti	Sorodnik je prisoten in spodbuja človeka z demenco k opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D35	Na primer spodbujamo jo k temu, da gre sama na stranišče	Sorodnik jo spodbuja k samostojnemu odhodu na stranišče		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D36	da veliko hodi ob hodulji	Sorodnik jo spodbuja k gibanju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D37	Trudim se, da bi jo vključevala in da bi bila bolj samostojna, ampak je zelo velik hendikep slepota	Težave pri vključevanju in spodbujanju samostojnosti človeka z demenco zaradi težav z vidom (slepota)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
D38	Jaz jo samo vprašam kaj bi rada danes oblekla	Sorodnik vpraša kaj si želi človek z demenco obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

D39	Potem mi pove, da si želi obleči recimo rdeči pulover	Človek z demenco sam pove kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D40	Ker ne vidi ne ve kaj ima na izbiro	Zaradi slepote težko izbira kaj bo oblekla	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D41	zato ji včasih tudi jaz pripravim	Sorodnik pripravi oblačila za človeka z demenco, kadar sam ne izrazi želje	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D42	tudi glede na vreme, saj pulover ni vedno primeren, še posebej ne poleti	Sorodnik pripravi oblačila človeku z demenco glede na vreme	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D43	bratu in tudi sestri ne dovoli, da bi ji pomagala pri osebni higieni. Meni nekako najbolj zaupa	Pomembnost zaupne osebe pri pomoči pri osebni higieni	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D44	Mene pogosto prosi naj ji pomagam pri higieni intimnih predelov	Človek z demenco izrazi željo po pomoči pri osebni higieni	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D45	trudi se jesti sama, ampak je potem vsa umazana in jo moram vsak drug dan preobleči. Zato ji raje jaz nesem žlico v usta	Sorodnik raje sam hrani človeka z demenco, kljub temu, da še lahko sam, saj ne želi, da se umažejo oblačila	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D46	Giblje se sama in izključno s hoduljo	Samostojno gibanje s hoduljo	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D47	Jaz grem ob njej, da ji po potrebi pomagam	Sorodnik jo spremlja in ji po potrebi pri hoji s hoduljo pomaga	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

D48	Ko pa je lepo vreme pa jo presedem na invalidski voziček in jo zapeljem ven	Sorodnik zapelje tudi človeka z demenco ven s pomočjo invalidskega vozička	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D49	Sedaj se nikoli ne pritožuje ali kritizira, sodeluje kolikor lahko	Človek z demenco sodeluje kolikor lahko	Osnovna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D50	Če ne bi bila slepa bi lahko več sodelovala	Manjša možnost sodelovanja človeka z demenco zaradi slepote	Osnovna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D51	Z bratom si kar dobro razdeliva gospodinjstva dela, tako da on opere perilo, jaz pa ga zlikam	Porazdelitev skrbi za gospodinjstva dela s sorojencem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D52	Tudi čiščenje si razdeliva	Porazdelitev skrbi za gospodinjstva dela s sorojencem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D53	Takrat, ko je moja mami še videla je ta opravila z veseljem opravljala, zdaj pa nič več	Človek z demenco ne opravlja več gospodinjstvih opravil, predvsem zaradi težav z vidom	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D54	Spet iz istega razloga, torej zaradi slepote je ne vključujem pri pripravljanju hrane	Sorodnik prevzame kuhanje predvsem zaradi težav človeka z demenco z vidom	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D55	Skrbi me tudi, da se bi poškodovala, popekla	Nevključevanje človeka z demenco pri pripravi hrane zaradi varnosti	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D56	in popacala	Nevključevanje človeka z demenco pri pripravi hrane saj	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

		ne želi, da se umažejo oblačila	– odvisnost od drugih		
D57	Včasih pove kaj želi jesti za kosilo	Človek z demenco občasno izrazi kaj si želi jesti	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D58	Poznamo pa tudi njene prehrabene navade in nam to pomaga, da zberemo kosilo za katero vemo, da ji bo všeč	Sorodnik ve katera hrana človeku z demenco odgovarja in jo tudi pripravi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D59	saj le redno izrazi kaj želi jest	Človek z demenco občasno izrazi kaj si želi jesti	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D60	Hrano za mamo nakupim jaz ali pa moj brat	Nakupe prevzame sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D61	Midva najbolj veva kaj potrebuje, kaj ima rada in se kar odpraviva po nakupih	Sorodnik ve kaj človek z demenco potrebuje in se samostojno odpravi po nakupih	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D62	Mami nikoli ne gre zraven, saj le redko zapusti dom	Nakupe prevzame sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D63	Tudi za ostale nakupe poskrbiva midva, saj je tako lažje	Nakupe prevzame sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D64	Njeno pokojnino ima brat, da vse nabavlja, da plačuje položnice in plača kakšna popravila v hiši	Sorodnik razpolaga z denarjem človeka z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem –	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

			odvisnost od drugih		
D65	Mi trije torej moj brat in sestra pa si razdelimo dodatek za pomoč in postrežbo, ki ga običajno porabimo za nakup darila za mamo.	Razdelitev dodatka za pomoč in postrežbo med otroki (nakup darila za človeka z demenco)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D66	Brat je pooblaščen na njenem računu	Drugi sorodnik (sin) pooblaščen na bančnem računu človeka z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D67	Zdaj bo eno leto od kar je mami slepa in ne morem od nje pričakovati, da bo vse opravljala tako kot je prej, ko ni imela te ovire	Manjša možnost sodelovanja človeka z demenco zaradi slepote	Instrumentalna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D68	Na srečo jo tako dobro poznam, saj sva se vedno veliko pogovarjali. Sedaj mi to pride prav	Pomembnost poznavanja človeka z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D69	Aktivnosti izbiram, tako kot je razpoložena	Sorodnik izbire aktivnosti za človeka z demenco glede na razpoložanje	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevni aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D70	Vedno ni razpoložena na primer za telovadbo. Kljub temu jo spodbudim, saj vem, da je to zanjo dobro	Spodbuda k aktivnostim (telovadba)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D71	Predlagam ji	Sorodnik predlaga človeku z demenco aktivnosti, ki jih lahko počne	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

D72	Ona običajno ne pove, kaj želi početi, pove le ko kaj ne želi	Človek z demenco pove, ko kaj ne želi početi	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevni aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D73	Predlagam ji telovadbo.	Sorodnik predlaga človeku z demenco aktivnosti, ki jih lahko počne (telovadba)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevni aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D74	razgibava rok, tukaj ji pomagam tako, da jo primem za roke in z njimi počasi krožim	Sorodnik predlaga človeku z demenco aktivnosti, ki jih lahko počne (razgibavanje rok s krožnimi gibi)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevni aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D75	Predlagam ji tudi masažo z masažnim orodjem	Sorodnik predlaga človeku z demenco aktivnosti, ki jih lahko počne (masaža z masažnim orodjem)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevni aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D76	Tega masažnega orodja ni bila prej navajena zato ima včasih tudi odpor	Človek z demenco občasno izraža odpor do nekaterih aktivnosti, ki jih predlaga sorodnik (masaža z masažnim orodjem)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevni aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D77	Jaz vseeno vztrajam, saj vem, da je to zanjo dobro	Vztrajanje pri aktivnostih, ki so za človeka z demenco dobre (masaža z masažnim orodjem)	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevni aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D78	Dejavnosti so predvsem druženje z nami, torej njenimi otroki	Druženje z njenimi otroki	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D79	Telovadba	Telovadba	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

D80	Masaža	Masaža	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D81	Petje	Petje	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D82	Vidim kaj je zanjo dobro, saj ona tega ne more več tako izraziti	Sorodnik oceni kaj je dobro za človeka z demenco, saj ima težave z izražanjem	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D83	Prav zaradi tega je kaj posebej ne sprašujem	Človeka z demenco ne vpraša kaj želi početi zaradi težav s sporazumevanjem	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D84	Zato ker je bila gospodar je tudi vedno znala izražat svoje želje	Svoje želje človek z demenco izrazi sam	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D85	Ampak je pri svojih željah zelo skromna, saj menim, da se še zaveda in nas ne želi preveč obremenjevati	Človek z demenco ima skromne želje, ker ne želi obremenjevati sorodnika	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D86	Na primer mi reče ali si mogoče pri pipi in bi mi lahko natočila kozarec vode	Izrazi željo po kozarcu vode	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D87	Nikoli se ne pritožuje, menim, da je to navajena že od prej, če ji kaj ne bi bilo v redu bi tudi s težavo povedala	Težave pri izražanju mnenja	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D88	Težko pove, še posebej zaradi demence	Težave pri besednem izražanju mnenja	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
D89	Vedno, ko si kaj zaželi jo tudi upoštevam. Vsi ji vedno srčno ustrezemo	Človeka z demenco vedno upoštevajo in izpolnijo želje, ki jih ima	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

Intervju E

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
E1	Zjutraj priplavim možu zdravila	Jutranja priprava zdravil za človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E2	in zajtrk	Priprava zajtrka za človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E3	Nato jaz poskrbim za jutranjo toaleta	Poskrbi za svojo jutranjo toaleta		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E4	Poleg skrbi za moža, ki je moja glavna naloga	Ena izmed glavnih nalog v dnevu je skrb za človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E5	opravljam tudi gospodinjska dela	Skrb za gospodinjska dela		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E6	Trudim se, da se čez dan z njim čim več pogovarjam	Sorodnik spodbuja človeka z demenco k pogovorom		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E7	Moram pa priznat, da vedno ne gre	Težave pri vzdrževanju pogovorov s človekom z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E8	K pogovoru ga tudi spodbujam	Sorodnik spodbuja človeka z demenco k pogovorom		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E9	Ampak ima tudi pri tem vedno več težav, težko se izraža	Težave pri vzdrževanju pogovorov s človekom z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E10	Dopoldne greva običajno na sprehod	Sprehod		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E11	pripravim kosilo	Kuhanje kosila zase in za človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco

E12	se trudim, da ga tudi pri tem čim več vključim	Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila (priprava kosila)		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E13	Popoldne večkrat prideta sin	Obisk otroka		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E14	In vnuk	Obisk vnuka		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E15	Vsi se trudimo, da ga čez dan čim bolj zaposlimo	Skrb družine, da je človek z demenco čim bolj »zaposlen«		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E16	Nenehno moram biti prisotna, to je zelo naporno	Naporna skrb za človeka z demenco - obremenitev		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E17	Hodila sem tudi na predavanja preko Univerze za tretje življenjsko obdobje, zdaj tega nič več ne morem	Sorodnik opušča svoja zanimanja zaradi skrbi za človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E18	Tudi, ko želim na izlet z društvom upokojencev mora sin vzeti dopust in zanj prevzeti skrb	Razbremenitev na način, da skrb prevzame otrok (izlet z društvom upokojencev)		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E19	Največ sem v stiku s sinom	Otroci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E20	in vnukom	Vnuki		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E21	v rednem stiku s snaho	Snaha		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
E22	moja sestra tako, da tudi ona večkrat pride na obisk	Sorojenci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco

E23	Rabi pomoč pri umivanju	Pomoč človeku z demenco pri umivanju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E24	oblačila mu pripravim	Sorodnik pripravi oblačila za človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E25	Pri pripravi kosila pa je nekoliko bolj samostojen, trudim ga koliko se da vključiti	Sorodnik vključuje človeka z demenco v opravila, ki jih opravlja (pomoč pri kosilu)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E26	Tudi nevrolog mi je rekel, da ga morem čim več vključit v vsakodnevna opravila, tega se poskušam držati	Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E27	Motiviram ga za lupljenje krompirja, rezanje čebule	Sorodnik vključuje človeka z demenco v opravila, ki jih opravlja (lupljenje krompirja, rezanje čebule)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E28	Nikoli na silo	Sorodnik človeka z demenco ne sili k sodelovanju pri opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E29	Pomagam mu tako, da mu večkrat rečem kaj in kako mora kaj narediti	Večkratno ponavljanje kaj in kako kaj narediti		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E30	Večkrat moram kaj narediti tudi namesto njega	Sorodnik prevzame opravila človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E31	na primer umijem ga jaz ker sam več ne zmore	Sorodnik umije človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E32	Večkrat ga k pomoči prepričam tudi tako, da dam primer prijatelja, ki ne zmore več ničesar, torej je čisto odvisen od svoje žene,	Spodbuda k opravi s pripovedovanjem zgodbe prijatelja, ki je popolnoma odvisen od svoje žene		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)

	potrem me tudi poslušša				
E33	Poskušam ga čim bolj vključiti, kolikor se le da, vedno ko kaj počnem	Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E34	Tudi sin ga vključuje kadar kaj dela	Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E35	Včasih je rad delal na vrtu in ga tudi tukaj poskusim vključiti	Vključevanje v opravila, ki jih je človek z demenco včasih rad opravljal		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E36	pomaga mi pri izbiri zelenjave, kam bova kaj nasadila, sajenje	Vključevanje v opravila, ki jih je človek z demenco včasih rad opravljal (izbira zelenjave, saditev zelenjave)		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E37	ni vedno pripravljen sodelovati	Človek z demenco ni vedno pripravljen sodelovati pri opravilih		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E38	predvsem odvisno od dneva in njegovega razpoloženja	Sodelovanje pri opravilih odvisno od razpoloženja človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E39	Če ni razpoložen ga ne silim	Sorodnik človeka z demenco ne sili k sodelovanju pri opravilih		Pomoč človeku z demenco pri opravilih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
E40	Zjutraj ali po tuširanju pa mu po navadi kar pripravim vremenu primerna oblačila	Sorodnik pripravi oblačila človeku z demenco glede na vreme	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E41	Kdaj pa kdaj pa ga tudi vprašam kaj si želi obleči	Sorodnik občasno vpraša človeka z demenco kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

E42	Sam si izbere	Človek z demenco sam pove kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E43	Potem ga pa samo usmerim ali je primerno vremenu in letni čas ali ne	Pomoč pri izbiri oblačil glede na letni čas	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E44	Če ni si izbere drugo	Ponovna izbira oblačila primerne letnemu času, v primeru, da prvič ni bilo primerno	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E45	Pri umivanju potrebuje več pomoči saj se sam ne umije tako temeljito, zato ga umijem kar sama	Sorodnik človeka z demenco umije sam	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E46	Večkrat ne pusti, da mu pomagam, saj ga je verjetno sram in misli, da še zmore sam	Človek z demenco se upira pomoči sorodnika pri umivanju	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E47	Pri ostalem recimo umivanje zob in britje pa potrebuje samo usmerjanje in bližino	Sorodnik človeka z demenco usmerja in je prisoten (umivanje zob, britje)	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E48	Pri hranjenju še ne potrebuje moje pomoči	Samostojno hranjenje	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E49	Včasih ga samo opomnim, naj vzame nož, da bom mu lažje na primer, ko jeva zrezek	Sorodnik človeka z demenco usmeri k uporabi pribora, da mu je lažje	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E50	Fizično še je zelo aktiven	Samostojno gibanje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

E51	Večkrat se želi sam odpraviti iz hiše zato še moram bolj paziti in gledati kje je	Sorodnik je pozoren, da se človek z demenco kam ne odpravi samostojno	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E52	se trudim, da ga vključim čim več	Sorodnik se trudi, da človeka z demenco čim bolj vključi v opravila	Osnovna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E53	Gospodinjstva dela v celoti prevzamem sama razen sesanja	Sorodnik prevzame večino gospodinjstskih del	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E54	Sesalec mu pripravim jaz in ga usmerim kje vse mora posesati	Sorodnik pripravi človeku z demenco sesalec in ga usmeri kje mora posesati	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E55	Sicer to opravi bolj površno ampak nič za to	Sorodnik se ne pritožuje, če človeku z demenco ne uspe posesati zelo natančno	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E56	Včasih pa se pojavi tudi nezainteresiranost	Občasna nezainteresiranost človeka z demenco za sesanje	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E57	Takrat ga ne silim, rečem mu, da ni problema, da bom danes posesala jaz, jutri pa bo spet on	Sorodnik človeka z demenco ne sili v opravila, ki jih ne želi opravljati (sesanje)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E58	Prosim ga, da mi pomaga olupiti krompir in podobno	Sorodnik prosi človeka z demenco za pomoč (lupljenje krompirja)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E59	Prosim ga tudi, da pripravi mizo	Sorodnik prosi človeka z demenco za pomoč (priprava mize)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

E60	Jaz mu pripravim podloge, krožnike in pribor on pa lepo pripravi	Sorodnik pripravi krožnike, podloge in pribor, človek z demenco pa pripravi mizo	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E61	Če kaj ne pripravi v redu, to ni noben problem	Sorodnik se ne pritožuje v primeru, da ni miza v redu pripravljena	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E62	Hvaležna sem, da še lahko toliko pomaga	Sorodnik ceni pomoč človeka z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E63	Vedno mi reče, da mu je vseeno kaj bova jedla	Človek z demenco ne izrazi želje kaj želi jesti (reče, da mu je vseeno)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E64	zato se tudi jaz odločim	Sorodnik odloča kaj bosta jedla	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E65	Njegov okus pa tako ali tako poznam	Sorodnik ve katera hrana človeku z demenco odgovarja in jo tudi pripravi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E66	V trgovino grem kar sama	Nakupe prevzame sorodnik	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E67	Jaz vem kaj potrebujeva in se kar odpravim	Sorodnik ve kaj človek z demenco potrebuje in se samostojno odpravi po nakupih	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E68	Po oblačila pa gresta skupaj s sinom	Nakup oblačil z otroki	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje –	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

			popolna avtonomija		
E69	Začeli smo opazati, da ne pozna več vrednosti denarja	Težave pri razpolaganju z denarjem (ne pozna vrednosti denarja)		Vpliv zdravstvenega stanja, bolezni (demence) na skrb za opravila	Samostojnost (vidik ljudi z demenco)
E70	imam jaz njegovo bančno kartico	Sorodnik razpolaga z denarjem človeka z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E71	V njegovo denarnico pa smo dali neveljavno kartico, da je miren in ve, da jo ima pri sebi	Človek z demenco ima pri sebi neveljavno bančno kartico, da je pomirjen	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E72	Prav tako ima v denarnici tudi nekaj denarja, da nima potrebe, da bi šel na banko ali bankomat	Človek z demenco ima pri sebi vedno nekaj denarja	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E73	Ga vključim v opravila, torej, da ne prevzamem celotnega gospodinjstva in teh opravil sama, ampak, da si še vedno porazdeliva delo	Sorodnik vključuje človeka z demenco v opravila	Instrumentalna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E74	Drugače bi bilo zame prehudo	Sodelovanje človeka z demenco pri opravih pomeni za sorodnika razbremenitev	Instrumentalna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E75	Naštejem mu kaj vse lahko počneva, on pa se odloči	Človek z demenco se o predlaganih aktivnostih odloči sam	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E76	Najraje se pogovarjava, pri tem tudi vidim največ smisla zato	Sorodnik spodbudi človeka z demenco k aktivnostim (pogovor)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

	ga tudi v to spodbudim				
E77	Poskušam ga prepričati z različnimi triki, kot so danes še je lepo vreme	Spodbuda k aktivnostim (sprehod)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E78	Pomagam si tudi z njegovimi neverbalnimi izrazi	Sorodnik je pri odločanju kaj želi človek z demenco početi pozoren tudi na nebesedne izraze	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E79	Nikoli pa ga ne silim, to ima ravno nasproten učinek	Sorodnik človeka z demenco ne sili v aktivnosti, ki jih ne želi	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E80	sprehod	sprehod	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E81	pogovor	pogovor	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E82	kartanje	kartanje	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E83	Vedno jaz predlagam kaj bi počela. On zelo zelo redko	Človek z demenco ne pokaže zanimanja za aktivnosti (mu je vseeno), zato predlaga sorodnik	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E84	Večkrat ga vprašam	Vpraša kaj želi početi	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E85	Ampak ne pokaže interesa in običajno odgovori, da mu je vseeno	Človek z demenco ne pokaže zanimanja za aktivnosti (mu je vseeno)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E86	On si želi veliko počivati	Človek z demenco izraža željo po počitku	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E87	Jaz pa se trudim, da ostane čez dan čim več buden, da	Odvračanje človeka od	Sodelovanje sorodnika pri	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

	nima problemov s spanjem ponoči	aktivnosti (od počitka)	odločanju o dnevnih aktivnosti		
E88	Poskušam ga na različne načine vprašati, da mi pove njegove želje	Sorodnik vpraša človeka z demenco po njegovih željah	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E89	Recimo, ko ga vprašam kaj želi jesti	Človeka z demenco vpraša kaj želi jesti	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E90	ali pa kaj želi početi	Človeka z demenco vpraša kaj želi početi	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E91	Običajno naletim na odgovor vseeno mi je	Človek z demenco ne pove svojim želj (mu je vseeno)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E92	Ne se zna več dobro izražati kaj želi	Človek z demenco ima težave pri izražanju želja (težave s sporazumevanjem)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E93	Problem je ker ne zna več tako dobro povezovati besede	Človek z demenco ima težave pri izražanju želja (težave s sporazumevanjem)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E94	Včasih pa me preseneti in pove svojo željo. Predvsem pri njemu ljubih opravilih	Človek z demenco občasno izrazi željo predvsem po njemu ljubih aktivnostih	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E95	Na primer pove katere točke želi obiskati na sprehodu	Izrazi željo po obisku točk na sprehodu	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E96	Enostavno ga vprašam in čakam na odgovor	Sorodnik vpraša človeka z demenco po njegovem mnenju	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E97	Običajno ga ne dobim. To je zaradi demence	Težave pri besednem izražanju mnenja	Vključevanje človeka z	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

			demenco v izražanje mnenja		
E98	Brez težav mu željo izpolnim, to sploh ni problem	Sorodnik izpolni želje človeka z demenco	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E99	Njegove želje so vedno zelo skromne	Človek z demenco ima skromne želje	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
E100	Tudi njegovo mnenje spoštujem, sem ga zelo vesela	Sorodnik spoštuje mnenje človeka z demenco	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

Intervju F

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
F1	Skupaj z možem vstaneva ob 7:00	Bujenje ob 7:00		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F2	Potem imava zajtrk	Zajtrk		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F3	Pri zajtrku še mož veliko sodeluje na primer pripravi krožnike	Vključevanje človeka z demenco pri pripravi zajtrka (priprava krožnikov)		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F4	in prinese hrano iz hladilnika	Vključevanje človeka z demenco pri pripravi zajtrka (prinese hrano iz hladilnika)		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F5	Ne uporablja pa več štedilnika, saj se bojim, da bi ga pozabil ugasnit.	Človek z demenco ne uporablja več štedilnika zaradi varnosti		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F6	Nato pa se urediva v kopalnici in začneva dan	Skrb za jutranjo toaleta		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F7	Nato pa si mož želi iti na sprehod	Sprehod		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov

					ljudi z demenco
F8	Na sprehod ga spremlja znanka. Vsak dan gresta za približno 4 ure iz hiše.	Človeka z demenco vsak dan na sprehod spremlja znanka		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F9	V tem času imam čas za gospodinjska opravila	Skrb za gospodinjska dela		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F10	in za odhod v trgovino	Odhod v trgovino		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F11	Na srečo imam njo, drugače ne bi zmogla	Razbremenitev na način, da skrb prevzame znanka		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F12	Ne bi mogla gospodinjiti, saj ga moram vedno imeti na očeh, to je precej naporno	Naporna skrb za človeka z demenco - obremenitev		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F13	Približno ob 12 imava kosilo	Kosilo		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F14	Po kosilu greva malo počivat	Počitek		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F15	Po počitku pa greva običajno na svež zrak še na en sprehod	Sprehod		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F16	usedeva v avto in se kam odpeljeva	Se kam odpeljeta		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F17	Nekaj se more vedno dogajati	Skrb družine, da je človek z demenco čim bolj zaposlen		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F18	Ob kakšne petih popoldan pogledava malo televizijo	Gledanje televizije		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco

F19	ob šestih pa imava večerjo	Večerja		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F20	Ob osmih, pol devetih pa se odpravi spat	Odhod človeka z demenco k večernemu počitku		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F21	Ko zaspi pa imam jaz čas, da kaj preberem	Branje		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F22	Moža ne morem pustiti samega, potrebuje nenehno bližino in družbo	Sorodnik je nenehno prisoten in v bližini človeka z demenco		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F23	Če želim na kakšen izlet z upokojenci si moram poiskati varstvo za moža, saj ga ne morem vzeti s seboj	Razbremenitev na način, da skrb za človeka z demenco prevzame nekdo drug (izlet z upokojenci)		Potek dneva	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F24	s sinom	Otroci		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F25	in njegovo ženo	Snaha		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F26	in vnuki	Vnuki		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F27	Včasih ga tudi odpeljem k njim, saj živijo v Ljubljani. V tem času pa se jaz lahko dobim s prijateljicami	Prijatelji (sorodnik se sreča s prijatelji, ko gre človek z demenco k družini)		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F28	Mož ima tudi sestro in dva brata	Sorojenci človeka z demenco		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F29	in tudi polno prijateljev s katerimi se slišimo po	Prijatelji (slišijo po telefonu, gredo na kavo)		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov

	telefonu ali gremo na kavo				ljudi z demenco
F30	Ni nama problem se odpeljati na drug konec Slovenije	Prijatelji (obisk prijateljev ne glede na lokacijo)		Stiki	Vsakdanjik sorodnikov ljudi z demenco
F31	jaz vedno tista, ki ga peljem na primer k zdravniku, k sinu in tako naprej	Pomoč pri prevozu (k zdravniku, k družini)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F32	pri zajtrku ne potrebuje toliko pomoči, kot sem že rekla, sam pripravi mizo	Sorodnik vključuje človeka z demenco v opravila, ki jih opravlja (priprava mize)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F33	Potem mu jaz pripravim obleke	Sorodnik pripravi oblačila za človeka z demenco		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F34	Pomagam mu tudi pri oblačenju	Pomoč pri oblačenju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F35	Tudi pri umivanju potrebuje mojo pomoč	Pomoč človeku z demenco pri umivanju		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F36	Če ga ne usmerjam in mu ne povem kako se kaj naredi, si narobe obleče	Človeku z demenco pri nekaterih opravih pomaga z usmerjanjem in navodili (oblačenje)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F37	Pri drugih opravih pa potrebuje mojo pomoč. Na primer vožnjo z avtomobilom opravi namesto njega	Sorodnik prevzame nekatera opravila človeka z demenco (vožnja)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F38	Pogosto ga prosim, da mi pomaga pri kakšnih opravih	Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F39	Na primer prosim ga, da uredi mizo za zajtrk in	Sorodnik (zakonec) vključuje človeka z demenco v		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)

		opravila, ki jih opravlja (Priprava mize)			
F40	nato ga usmerim, da za seboj pospravi	Sorodnik (zakonec) vključuje človeka z demenco v opravila, ki jih opravlja (Pospravljanje mize po obroku)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F41	tudi posodo pomije umije	Sorodnik (zakonec) vključuje človeka z demenco v opravila, ki jih opravlja (Umivanje posode)		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F42	Ključno se mi zdi, da ga ne preganjam	Človeka z demenco ne preganja, ko pomaga pri opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F43	in da sem zadovoljna s tem kar naredi	Sorodnik je zadovoljen s prispevkom človeka z demenco pri opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F44	Trudim se, da ga čim bolj vključim, da ohranja samostojnost	Sorodnik spodbuja človeka z demenco k opravi		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F45	Seveda pa to ni vedno možno, včasih ne želi pomagati	Človek z demenco ni vedno pripravljen sodelovati pri opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F46	takrat ga tudi ne silim	Sorodnik človeka z demenco ne sili k sodelovanju pri opravih		Pomoč človeku z demenco pri opravih	Samostojnost (vidik sorodnikov)
F47	on pričakuje od mene, da mu pripravim sva oblačila. To samostojno več ne zmore.	Oblačila za človeka z demenco pripravi sorodnik	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

F48	Če pa želi obleči kaj določenega pa mi vedno pove	Včasih človek z demenco sam pove kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F49	to tudi upoštevam. Skozi čas sem se naučila, da mu ne nasprotujem	Sorodnik spoštuje želje človeka z demenco, ko pove kaj želi obleči	Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F50	mu rečem, da si je potrebno umiti zobe. Moram biti prisotna	Sorodnik človeka z demenco usmerja in je prisoten (umivanje zob)	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F51	Pri tuširanju mu pomagam jaz	Sorodnik človeka z demenco umije sam	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F52	Tudi pri umivanju las mu pomagam, saj ima kratke in to narediva hitro	Sorodnik človeku z demenco umije lase	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F53	Obrijem pa ga kar s strojčkom	Sorodnik človeka z demenco obrije	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F54	Če ima kdaj slab dan in se močno upira na primer, da se ne želi umiti	Človek z demenco se upira pomoči sorodnika pri umivanju	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F55	ga tudi ne silim	Človeka z demenco ne sili v umivanje, ko si tega ne želi	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F56	Znajdem se tudi tako, da najdeva razlog, ki ga veseli, potem običajno ni problemov. Na	Sorodnik človeka z demenco spodbudi k skrbi za osebno higieno z naštevanjem razlogov za skrb	Osnovna vsakodnevna opravila – osebna higiena – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

	primer, spomnim ga, da danes dobi obiske in to je dovolj dober razlog, da se pusti umiti	za osebno higieno (urediti se mora za obisk)			
F57	Pri hranjenju še je samostojen in ne potrebuje moje pomoči	Samostojno hranjenje	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F58	Malo se popacka ampak to ni problem, saj se vse opere in obriše	Pri hranjenju si umaže oblačila, kar ni problem	Osnovna vsakodnevna opravila – hranjenje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F59	Pri tem ne potrebuje moje pomoči	Samostojno gibanje	Osnovna vsakodnevna opravila – gibanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F60	Ko se na primer sleče, mu pustim dovolj časa, da se on počasi obleče	Sorodnik, da človeku z demenco dovolj časa, da lahko opravilo opravi sam (oblačenje)	Osnovna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F61	On to bistvu naredi sam, ampak potrebuje samo mojo usmerjanje	Človek z demenco opravilo opravi sam, potrebuje le sorodnikovo usmerjanje	Osnovna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F62	Že pred boleznijo ni veliko sodeloval pri gospodinjstvu, tudi zdaj je tako. On je bil v službi in ni nikoli razmišljal o pranju, likanju in sesanju. Nikoli ni pomival posode.	Človek z demenco ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (pranje perila, likanje, sesanje, pomivanje posode)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjstva dela – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F63	Tudi pri pripravi hrane ni nikoli prav veliko sodeloval	Človek z demenco ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (priprava hrane)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

F64	Zato ne vidim razloga, da bi ga sedaj s tem obremenjevala	Zakonec prevzame kuhanje	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F65	Pri izbiri jedi pa nimava težav, saj vem kaj ima rad	Sorodnik ve katera hrana človeku z demenco odgovarja in jo tudi pripravi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F66	Včasih pa si tudi zaželi določeno hrano	Človek z demenco občasno izrazi kaj želi jesti	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F67	V nekem obdobju sem se zelo trudila kuhati zelo zdravo. Njega to ni motilo, le jaz sem imela velike težave pripravljati hrano katere nisem navajena	Sorodnik je imel težave pri pripravi zdravih jedi	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F68	Sedaj pa imam stališče, da je najbolj važno, da je srečen in da je hrano, ki jo ima rad	Sorodnik ne pripravlja samo strogo zdrave hrane, pripravlja hrano, ki jo ima človek z demenco rad	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F69	Če si želi dunajski zrezek, čevapčiče si ga naj tudi privošči	Sorodnik upošteva želje, ko si človek z demenco zaželi manj zdravo hrano (dunajski zrezek, čevapčiči)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – izbira in priprava hrane – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F70	Običajno greva v živilsko trgovino skupaj	Sorodnik in človek z demenco gresta skupaj po nakupih	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F71	Stvari, ki jih imava za zajtrk na primer kosmiče, svež kruh, sir in te stvari nabere on	Človek z demenco sam izbere kaj želi kupiti (kosmiči, ki jih ima rad, kruh, sir)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

F72	Tukaj ga ne omejujem	Sorodnik človeka z demenco ne omejuje pri nakupih	Instrumentalna vsakodnevna opravila – nakupovanje – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F73	Težave ima pri ravnanju s plačilnimi sredstvi. Zato to prevzamem jaz	Sorodnik razpolaga z denarjem človek z demenco	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – odvisnost od drugih	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F74	Kljub temu pa ima vedno nekaj malega gotovine v denarnici	Človek z demenco ima pri sebi vedno nekaj denarja	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – delna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F75	tako, da lahko na primer vnuka povabi na pijačo, prijatelje na kavo in tako naprej	Človek z demenco z denarjem, ki ga ima pri sebi tudi sam razpolaga (povabi vnuka na pijačo, prijatelje na kavo)	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F76	Tako še ohranja občutek, da zmore	Sorodniku je pomembno, da človek z demenco ohranja občutek, da zmore razpolagati z denarjem	Instrumentalna vsakodnevna opravila – razpolaganje z denarjem – popolna avtonomija	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F77	Mislím, da ga vključim čisto pri vsem	Sorodnik človeka z demenco vključuje v opravila	Instrumentalna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F78	Zelo mi je pomembno, da se počuti normalen, da se ne počuti, da je z njim nekaj narobe	Sorodnik človeka z demenco vključuje tako, »da se počuti normalen, da se ne počuti, da je z njim nekaj narobe«.	Instrumentalna vsakodnevna opravila – sodelovanje ljudi z demenco	Nadzor nad življenjem (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F79	Sam se odloči, da želi iti na sprehod	Pri nekaterih aktivnostih pove sam (sprehod).	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

F80	Včasih si tudi želi, da gresta z znanko z vlakom v Ljubljano, to sploh ni noben problem	Pri nekaterih aktivnostih pove sam (voznja z vlakom).	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F81	Včasih gresta tudi z vlakom v Logatec, tam je ena krasna slaščičarna. Običajno gresta na tortico in potem se odpravita spet nazaj domov	Pri nekaterih aktivnostih pove sam (voznja z vlakom z znanko, gresta v slaščičarno).	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F82	Kdaj pa kdaj pa mu tudi jaz predlagam, da greva na obisk k prijateljem	Sorodnik predlaga človeku z demenco aktivnosti, ki jih lahko počne (obisk prijateljev)	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F83	Pomembno mi je, da počne stvari, ki ga veselijo in da je na varnem	Sorodniku je pomembno, da človek z demenco počne to kar ga veseli in da je na varnem	Sodelovanje sorodnika pri odločanju o dnevnih aktivnostih	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F84	Sprehoda	Sprehod	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F85	druženja z znanko	Druženje z znanko	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F86	zelo rad gleda fotografije na računalniku	Gledanje fotografij na računalniku	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F87	Zraven tudi zelo rad pripoveduje zgodbe	Pripovedovanje zgodb ob gledanju fotografij	Razpoložljive aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F88	Večkrat ga tudi vprašam kaj želi početi	Vpraša kaj želi početi	Sodelovanje sorodnika pri izbiri dnevnih aktivnosti	Možnost izbire (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F89	Njegova bolezen še ni tako napredovala, da tega ne bi zmožel, pravzaprav dobro ve kaj si želi	Svoje želje človek z demenco izrazi sam	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

F90	Problem ga je ustavit, pri tem kar se ne da. Na primer zdaj, ko veljajo omejitve gibanja med občinami	Težave kadar se želja ne da uresničiti (prepoved gibanja med občinami v času epidemije)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F91	Z njim se nisem in pregovarjala, enostavno sva se usedla v avto in se odpeljala do restavracije. Sam je videl, da je zaprta in se pomiril in sprejel, da je to tako	Sorodnik se s človekom z demenco ne prepira zakaj želje ni možno uresničiti, ampak mu pokaže (zapeljeta se do restavracije in vidi, da je zaprta)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F92	Vedno ima na zalogi kakšno željo na primer, da želi iti v trgovino po nove čevlje	Svoje želje človek z demenco izrazi sam (odhod v trgovino po nove čevlje)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F93	ali pa na izlet na morje	Svoje želje človek z demenco izrazi sam (izlet na morje)	Vključevanje človeka z demenco v izražanje želja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F94	Večkrat ga vprašam za njegovo mnenje	Sorodnik vpraša človeka z demenco po njegovem mnenju	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F95	Nikoli ne odločam kar sama	Sorodnik ne odloča namesto človeka z demenco	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F96	Jaz ga izjemno spoštujem	Sorodnik človeka z demenco spoštuje	Vključevanje človeka z demenco v izražanje mnenja	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F97	Pri njegovih željah mu vedno pridem nasproti	Sorodnik izpolni želje človeka z demenco	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco
F98	Vesela sem, da je tako kot je in da še zmore povedati kaj si želi in misli	Sorodnik je vesel, da še človek z demenco zmore izraziti svoje želje in mnenje	Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco	Želje in mnenje (vidik sorodnikov)	Avtonomija ljudi z demenco

9.4 OSNO KODIRANJE

9.4.1 Osno kodiranje intervjujev z ljudmi z demenco

❖ VSAKDANJIK LJUDI Z DEMENCO

POTEK DNEVA LJUDI Z DEMENCO

- Bujenje ob 7:00 (C1), (A1)
- Odhod na stranišče (A2)
- Uredi in umije zobe (C2)
- Zajtrk (A3), (C3)
- Dobro počutje zjutraj (B3)
- Rada ima sladko hrano (puding), v kateri zjutraj uživa (B4)
- Pospravi obleke, prebere časopis (C4)
- Sprehod s sinom (C5)
- Kosilo ob 12:00 (C6)
- Umivanje zob po kosilu (C7)
- Popoldanski počitek (C8)
- Obdelava vrta (A5)
- Pisanje dnevnika (C9)
- Računanje (C10)
- Hoja s hoduljo (B2)
- Ob 17:00 gledanje poročil (C11)
- Večerja ob 18:00 (C12)
- Umivanje zob po večerji (C13)
- Gledanje televizije ob 19:00 (C14)
- Spat ob 22:00 (C15)

STIKI

- Neformalni oskrbovalci
 - o Sin (C16)
 - o Hčerka (B6)
 - o Mož (A9)
- Ostali
 - o Otroci (A11), (B7)
 - o Sosedje (C18), (A10)
 - o Sestra s katero sta v rednem stiku tudi po telefonu (C17)

❖ SAMOSTOJNOST (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

SAMOSTOJNOST LJUDI Z DEMENCO PRI OPRAVILIH

Osnovna vsakodnevna opravila

- Samostojnost pri umivanju zob (C19), (B13)
- Samostojnost pri jutranjem umivanju obraza (B14)
- Samostojnost pri umivanju (A12)
- Samostojnost pri odhodu na stranišče (A13)

- Samostojnost pri oblačenju, potrebuje več časa (C20)
- Samostojnost pri hranjenju (B15)
- Samostojno gibanje s pomočjo hodulje (B12)

Instrumentalna vsakodnevna opravila

- Samostojnost pri brisanju posode (C21)
- Samostojnost pri zlaganju oblačil (C25)
- Samostojno likanje (A14)
- Samostojnost pri nekaterih opravilih na vrtu (sajenje čebule) (A7)

POMOČ ČLOVEKU Z DEMENCO PRI OPRAVILIH

- Sorodnik podcenjuje pomoč človeka z demenco pri opravilih (pravi, da naredi vse sam) (A6)
- Sorodnik prevzame opravila, ki jih človek z demenco več ne zmore (A17)
- Sorodnik prispeva k dobremu počutju človeka z demenco (B16)

Osnovna vsakodnevna opravila

- Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri kopanju (B8)
- Pomoč sorodnika pri prevozu, pomoč pri hoji (C22)
- Sorodnik pomaga z masažo, ki prispeva k večji gibljivosti (B17)
- Sorodnik spodbuja k telovadbi (B18)

Instrumentalna vsakodnevna opravila

- Pomoč sorodnika pri gospodinjskih delih (C38)
- Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri čiščenju (B9)
- Sorodnik prevzame skrb za hišo (A16)
- Pranje perila prevzame sorodnik (C24)
- Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri kuhanju (B11)
- Sorodnik prevzame opravila, kot so priprava zajtrka (C26)
- Kuhanje prevzame sorodnik (C23), (A15)
- Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri nakupovanju (B10)
- Pomoč hčerke pri dostavi hrane (palačinke) (A4)
- Sorodnik prevzame delo na vrtu (C27)
- Sorodnik je dajal sadike, gospa z demenco pa jih je posadila (A8)

VPLIV ZDRAVSTVENEGA STANJA NA ZMOŽNOST OPRAVLJANJA OPRAVIL

- Težave pri gibljivosti in gibanju (A22), (C33), (B1)

❖ AVTONOMIJA LJUDI Z DEMENCO

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – OBLAČENJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik ali drugi sorodnik (sin) izbere oblačila za človeka z demenco (B20), (B21)
- Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost izbire oblačil (slabši vid) (B19)
- Pomoč sorodnika ali drugega sorodnika (sina) pri oblačenju (B22)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik pripravi bluže, med katerimi se odloča katero bo oblekla (A18)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojno odločanje kaj želi obleči (C28), (C29)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – OSEBNA HIGIENA

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Pomoč sorodnika pri umivanju (hčerkin pomoč pri umivanju ji bolj ustreza kot sinova) (B24)
- Pomoč pri kopanju (C32)

– DELNA AVTONOMIJA

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojnost pri skrbi za osebno higieno (A19)
- Samostojnost pri umivanju zob (C30)
- Dnevno umivanje s krpico (C31)
- Samostojnost pri odhodu na stranišče (B23)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – HRANJENJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Pomoč sorodnika pri hranjenju (B25)
- Sorodnik »nahrani« človeka z demenco (B26)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik spodbuja k pitju (C35)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojnost pri hranjenju (C34), (A20)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – GIBANJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik spodbuja h gibanju (C37)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojnost pri gibanju (A21)
- Samostojno gibanje s pomočjo hodulje (C36), (B27), (B28)
- Vsakodnevni odhod na sprehod (A23)
- Gibanje ob opravilih, kot so vrtnarjenje (A24)

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – GOSPODINJSKA DELA

– ODVISNOT OD DRUGIH

- Sorodnik prevzame gospodinjska dela (C39), (B29)
- Sorodnik prevzame pranje perila (A25)
- Sorodnik prevzame čiščenje hiše (A26)
- Vpliv zdravstvenega stanja na zmožnost opravljanja gospodinjskih del (slabši vid) (B30)

– DELNA AVTONOMIJA

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojnost pri likanju (A27)

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – IZBIRA IN PRIPRAVA HRANE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Nevključevanje človeka z demenco v odločanje kaj bosta jedla (A28), (A29)
- Sorodnik ve katera hrana najbolj ustreza človeku z demenco in jo tudi pripravi (B5), (B34)
- Nima posebnih želj glede hrane in jih ne izraža (C43)
- Sorodnik prevzame kuhanje (C40), (B33)
- Prilagodljivost in nepritoževanje nad neokusno hrano (C44)
- Občasna dostava hrane iz doma za stare ljudi (B31)
- Pomoč hčerke pri dostavi hrane (B32)
- Sorodnika upoštevata želje človeka z demenco, ki ima rada sladko hrano (B35)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik vpraša kaj želi jest (C42)
- Jeza sorodnika, ko človek z demenco kaj pri pomoči pri kuhanju naredi narobe (A31)
- Včasih pomaga pri pripravi hrane, a redko (A30)
- Ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (kuhanje) (C41)

– POPOLNA AVTONOMIJA

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – NAKUPOVANJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Nakupe prevzame sorodnik (C45), (B36)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik vpraša, če kaj potrebuje, ko gre po nakupih (C46)
- Nima posebnih želj, ko sorodnik vpraša, če kaj potrebuje iz trgovine (C47)
- Sorodniku naroči kaj naj kupi (A32)
- Sorodniku naroči naj kupi sadje, ki ga ima zelo rada (A33)

– POPOLNA AVTONOMIJA

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – RAZPOLAGANJE Z DENARJEM

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik prevzame upravljanje z njenim denarjem (C48), (A34), (A35)
- Človek z demenco več ne razpolaga s svojim denarjem (B37)
- Za plačila poskrbi sorodnik (C49), (C50)

– DELNA AVTONOMIJA

- Nekaj gotovine ima vedno pri sebi (C51)

– POPOLNA AVTONOMIJA

MOŽNOST IZBIRE (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

ODLOČANJE ČLOVEKA Z DEMENCO O DNEVNIH AKTIVNOSTIH

- Samostojno odločanje človeka z demenco o dnevni aktivnosti (A36), (B38), (B39)
- Samostojno odločanje človeka z demenco o dnevni aktivnosti s pomočjo rutine (C52)

RAZPOLOŽLJIVE AKTIVNOSTI

- Sprehod (C53), (A42)
- Branje časopisa (C54)
- Obisk sestre (C55)
- Obisk cerkve (C56)
- Odhod na pokopališče (C57)
- Telovadba na sobnem kolesu (C58)

- Telovadba (B41)
- Gledanje televizije (A40)
- Urejanje vrta (A41)
- Petje (B42)
- Pogovori z družino (B43)

SODELOVANJE SORODNIKA PRI IZBIRI DNEVNIH AKTIVNOSTI

- Aktivnosti včasih predlaga sorodnik (B44)
- Sorodnik spodbuja k gibanju (C59), (A43), (B40)

LASTNA IZBIRA

- Rada se zadržuje doma (C63)
- Rada pogleda oddajo na televiziji (A39)
- Preživljanje časa zunaj (C60)
- Odhod na vrt (C61)
- Rada ureja vrt (A38)
- Sedenje na terasi (C62)
- Rada gre na sprehod (A37)
- Rada poje s hčerko (B45)

ŽELJE IN MNENJE (VIDIK LJUDI Z DEMENCO)

MOŽNOST IZRAŽANJA ŽELJA

- Izrazi svoje želje (C64), (A44)
- Sorodniku izrazi željo po pomoči v gospodinjstvu ali pri opravilih izven hiše (C65)
- Skromne želje
 - o Sorodniku izrazi željo po sadju (jagode) (A46)
- Svojih želj ne izraža, po tem nima potrebe (B46)

MOŽNOST IZRAŽANJA MNENJA

- Izraža svoje mnenje, s tem nima težav (C66), (A48), (B47)

UPOŠTEVANJE ŽELJ IN MNENJA ČLOVEKA Z DEMENCO

- Sorodnik upošteva njene želje (C67), (A45), (A49)
- Sorodnik upošteva njene želje (nakup jagod) (A47)
- Sorodnik upošteva njene želje in mnenje (B48)

9.4.2 Osno kodiranje intervjujev s sorodniki ljudi z demenco

❖ VSAKDANJIK SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

POTEK DNEVA SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

- Bujenje ob 7:00 (Č1), (F1)
- Poskrbi za svojo jutranjo toaleto (E3), (F6)
- Jutranja priprava zdravil za človeka z demenco (E1)
- Priprava zajtrka za človeka z demenco (E2)

- Vključevanje človeka z demenco pri pripravi zajtrka
 - o priprava krožnikov (F3),
 - o prinese hrano iz hladilnika (F4)
- Zajtrk (Č1), (D3), (F2)
- Jutranja meditacija (D1)
- Jutranja telovadba (D2)
- Sprehod (Č2), (Č24), (E10), (F7), (F15)
- Človeka z demenco vsak dan na sprehod spremlja znanka (F8)
- Skrb za gospodinjska dela (D4), (E5), (F9)
- Kuhanje kosila zase in za človeka z demenco (D7), (E11)
- Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila (priprava kosila) (E12)
- Človek z demenco ne uporablja več štedilnika zaradi varnosti (F5)
- Kosilo (F13)
- Obdelava vrta (Č3), (D5)
- Odhod k človeku z demenco, saj ne živita skupaj (D8)
- Človeku z demenco s seboj prinese kosilo in večerjo (D9)
- Odhod v trgovino (F10)
- Se kam odpeljeta (F16)
- Obisk otrok (E13)
- Obisk vnuka (E14)
- Branje knjig (D15), (F21)
- Počitek (Č5), (F14)
- Gledanje televizije (F18)
- Do večera je pri človeku z demenco (D10)
- Odhod domov (D12)
- Večerja (F19)
- Odhod človeka z demenco k večernemu počitku (F20), (D11)
- Obremenitev
 - o Naporna skrb za človeka z demenco (D13), (E16), (F12)
 - o Sorodnik opušča svoja zanimanja zaradi skrbi za človeka z demenco (E17)
- Razbremenitev
 - o Razbremenitev na način, da skrb prevzame otrok (izlet z društvom upokojencev) (E18),
 - o Razbremenitev na način, da skrb prevzame znanka (F11),
 - o Razbremenitev na način, da skrb za človeka z demenco prevzame nekdo drug (izlet z upokojenci) (F23)
 - o Porazdelitev skrbi za človeka z demenco s sorojencem (D14), (D19)
 - o Pogosti oddih na morju – sprostitiv (D16)
- Opravljanje opravil odvisno od fizičnega zdravja (Č4)
- Ena izmed glavnih nalog v dnevu je skrb za človeka z demenco (Č6), (E4)
- Skrb družine, da je človek z demenco čim bolj »zaposlen« (E15), (F17)
- Sorodnik je nenehno prisoten in v bližini človeka z demenco (F22)
- Sorodnik spodbuja človeka z demenco k pogovorom (E6), (E8)
- Težave pri vzdrževanju pogovorov s človekom z demenco (E7), (E9)

STIKI SORODNIKOV LJUDI Z DEMENCO

- Otroci (Č8), (D20), (E19), (F24)
- Človek z demenco (D17)

- Sorojenci (D18), (E22)
- Sorojenci človeka z demenco (F28)
- Vnuki (D21), (E20), (F26)
- Snaha (E21), (F25)
- Prijatelji
 - o Sorodnik se sreča s prijatelji, ko gre človek z demenco k družini (F27)
 - o Stik s prijatelji (slišijo po telefonu, gredo na kavo) (F29)
 - o Obisk prijateljev ne glede na lokacijo (F30)

❖ SAMOSTOJNOST (VIDIK SORODNIKOV)

POMOČ ČLOVEKU Z DEMENCO PRI OPRAVILIH

- Pomoč človeku z demenco je že rutina, ve kdaj potrebuje več ali manj podpore (D27)
- **Manjša možnost sodelovanja ljudi z demenco pri opravilih**
 - o Sorodnik prevzame opravila človeka z demenco (Č14), (Č40), (E30)
 - o Lažje prevzeti opravila nase (Č18)
- **Vključevanje človeka z demenco v opravila**
 - o Vključevanje človeka z demenco v vsakodnevna opravila (E26), (E33), (E34), (F38)
 - o Sorodnik je prisoten in spodbuja človeka z demenco k opravi (D26), (D34), (F44)
 - o "pošlje" narediti opravila (Č17)
 - o Spodbuda k opravi s pripovedovanjem zgodbe prijatelja, ki je popolnoma odvisen od svoje žene (E32)
 - o Večkratno ponavljanje kaj in kako kaj narediti (E29)
 - o Človek z demenco ni vedno pripravljen sodelovati pri opravi (E37), (F45)
 - o Sodelovanje pri opravi odvisno od razpoložnja človeka z demenco (E38)
 - o Sorodnik človeka z demenco ne sili k sodelovanju pri opravi (E28), (E39), (F46)
 - o Človeka z demenco ne preganja, ko pomaga pri opravi (F42)
 - o Sorodnik je zadovoljen s prispevkom človeka z demenco pri opravi (F43)
 - o Težave pri samostojnosti kljub spodbudi (Č16)
 - o Težave pri vključevanju in spodbujanju samostojnosti človeka z demenco zaradi težav z vidom (slepota) (D37)

Osnovna vsakodnevna opravila

- o Sorodnik pripravi oblačila za človeka z demenco (E24), (F33)
- o Pomoč pri oblačenju (F34)
- o Človeku z demenco pri nekaterih opravi pomaga z usmerjanjem in navodili (oblačenje) (F36)
- o Sorodnik jo spodbuja k samostojnemu odhodu na stranišče (D35)
- o Pomoč človeku z demenco pri umivanju (E23), (F35)
- o Sorodnik umije človeka z demenco (E31)
- o Pomoč človeku z demenco pri hoji brez hodulje (D22)
- o Sorodnik jo spodbuja k gibanju (D36)
- o Pomoč pri vstajanju iz postelje (D28)
- o »jo dam« počivat (D30)
- o Sorodnik da človeku z demenco tableto za spanje (D31)

Instrumentalna vsakodnevna opravila

- Pomoč snažilke pri gospodinjskih delih (Č7)
- Pomoč otrok pri hišnih opravilih (Č13)
- Pomoč zakonca pri pripravi hrane (Č9)
- **Vključevanje v opravila**
 - o priprava mize (F39), (F32)
 - o sodelovanje pri pripravi kosila (E25)
 - o lupljenje krompirja, rezanje čebule (E27)
 - o pospravljanje mize po obroku (F40)
 - o umivanje posode (F41)
 - o Vključevanje v opravila, ki jih je človek z demenco včasih rad opravljal (E35) - (izbira zelenjave, saditev zelenjave) (E36)
- Pomoč hčerke pri dostavi hrane (Č33)
- Človeku z demenco postreže kosilo (D29)
- Pomoč pri prevozu (k zdravniku, k družini) (F31)
- Sorodnik prevzame opravila človeka z demenco (voznja) (F37)

VPLIV ZDRAVSTVENEGA STANJA, BOLEZNI (DEMENCE) NA SKRB ZA OPRAVILA

- Težave pri izvajanju opravil zaradi bolezni demence
 - o Več skrbi za opravila prevzame zakonec (Č10), (Č26)
 - o Težave človeka z demenco pri samostojnem izvajanju opravil (Č15), (Č32)
 - o Halucinacije (D32)
 - o Vpliv halucinacij na potek dneva (petje, telovadba...) (D33)
 - o Težave pri razpolaganju z denarjem (ne pozna vrednosti denarja) (E69)
- Težave pri izvajanju opravil zaradi zdravstvenega stanja
 - o Težave pri stabilni hoji (D23)
 - o Težave z vidom – slepota (D24)
 - o Zaradi slepote ne more gledati televizije in brati knjig (D25)

VPLIV ZDRAVSTVENEGA STANJA NA ZMOŽNOST POMOČI PRI IZVAJANJU OPRAVIL

- Slabše zdravje zakonca (Č11)
- Pomembnost fizične gibljivosti sorodnika z demenco pri prevzemanju skrbi za opravila (Č12)
- Delo opravlja z veseljem saj še je zdrava (D6)

❖ AVTONOMIJA LJUDI Z DEMENCO

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM (VIDIK SORODNIKOV)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – OBLAČENJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Oblačila za človeka z demenco pripravi sorodnik (F47)
- Sorodnik pripravi oblačila človeku z demenco glede na vreme (E40), (D42)
- Sorodnik pripravi oblačila za človeka z demenco, kadar sam ne izrazi želje (D41)
- Zaradi slepote težko izbira kaj bo oblekla (D40)

– DELNA AVTONOMIJA

- Pomoč pri izbiri oblačil glede na letni čas (Č19), (E43)
- Ponovna izbira oblačila primerne letnemu času, v primeru, da prvič ni bilo primerno (E44)
- Sorodnik občasno vpraša človeka z demenco kaj želi obleči (E41)
- Možnost odločanja med kosi oblačil, ki jih pripravi sorodnik (Č20)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Človek z demenco sam pove kaj želi obleči (D39), (E42)
- Včasih človek z demenco sam pove kaj želi obleči (F48)
- Sorodnik vpraša kaj si želi človek z demenco obleči (D38)
- Sorodnik spoštuje želje človeka z demenco, ko pove kaj želi obleči (F49)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – OSEBNA HIGIENA

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik človeka z demenco umije sam (E45), (F51)
- Človek z demenco se upira pomoči sorodnika pri umivanju (E46), (F54)
- Sorodnik človeku z demenco umije lase (F52)
- Sorodnik človeka z demenco obrije (F53)
- Človek z demenco izrazi željo po pomoči pri osebni higieni (D44)
- Pomembnost zaupne osebe pri pomoči pri osebni higieni (D43)
- Človeka z demenco ne sili v umivanje, ko si tega ne želi (F55)
- Sorodnik človeka z demenco spodbudi k skrbi za osebno higieno z naštevanjem razlogov za skrb za osebno higieno (urediti se mora za obisk) (F56)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik človeka z demenco usmerja in je prisoten
 - o Umivanje zob, britje (E47)
 - o Umivanje zob (F50)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Ni težav pri osebni higieni (Č21)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA –HRANJENJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik raje sam hrani človeka z demenco, kljub temu, da še lahko sam, saj ne želi, da se umažejo oblačila (D45)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik človeka z demenco usmeri k uporabi pribora, da mu je lažje (E49)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojno hranjenje (Č22), (E48), (F57)
- Pri hranjenju si umaže oblačila, kar ni problem (F58)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – GIBANJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik zapelje človeka z demenco ven s pomočjo invalidskega vozička (D48)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik jo spremlja in ji po potrebi pri hoji s hoduljo pomaga (D47)
- Sorodnik je pozoren, da se človek z demenco kam ne odpravi samostojno (E51)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojno gibanje (Č23), (E50), (F59)
- Samostojno gibanje s hoduljo (D46)

OSNOVNA VSAKODNEVNA OPRAVILA - SODELOVANJE LJUDI Z DEMENCO

- Manjša možnost sodelovanja človeka z demenco zaradi slepote (D50)
- Sodelovanje pri vsakodnevni opravi odvisno od težavnosti opravil (Č25)
- Človek z demenco sodeluje kolikor lahko (D49)
- Sorodnik se trudi, da človeka z demenco čim bolj vključi v opravila (E52)
- Sorodnik, da človeku z demenco dovolj časa, da lahko opravilo opravi sam (oblačenje) (F60)
- Človek z demenco opravilo opravi sam, potrebuje le sorodnikovo usmerjanje (F61)

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – GOSPODINJSKA DELA

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Nevključevanje človeka z demenco v opravila, kot so priprava, pranje in obešanje perila ker je sorodniku to lažje narediti. (Č27)
- Sorodnik prevzame večino gospodinjskih del (E53)
- Porazdelitev skrbi za gospodinjska dela s sorojencem (D51), (D52)
- Človek z demenco ne opravlja več gospodinjskih opravil, predvsem zaradi težav z vidom (D53)
- Človek z demenco ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (pranje perila, likanje, sesanje, pomivanje posode) (F62)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sorodnik pripravi človeku z demenco sesalec in ga usmeri kje mora posesati (E54)
- Sorodnik se ne pritožuje, če človeku z demenco ne uspe posesati zelo natančno (E55)
- Občasna nezainteresiranost človeka z demenco za sesanje (E56)
- Sorodnik človeka z demenco ne sili v opravila, ki jih ne želi opravljati (sesanje) (E57)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Samostojnost pri likanju (Č28)

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – IZBIRA IN PRIPRAVA HRANE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik odloča kaj bosta jedla (Č31), (E64)
- Sorodnik ve katera hrana človeku z demenco odgovarja in jo tudi pripravi (D58), (E65), (F65)
- Človek z demenco ne izrazi želje kaj želi jesti (reče, da mu je vseeno) (E63)
- Zakonec prevzame kuhanje (Č29), (F64), Sorodnik prevzame kuhanje predvsem zaradi težav človeka z demenco z vidom (D54)
- Nevključevanje človeka z demenco pri pripravi hrane zaradi varnosti (Č30), (D55)
- Nevključevanje človeka z demenco pri pripravi hrane saj ne želi, da se umažejo oblačila (D56)
- Človek z demenco ne opravlja opravil, ki jih tudi pred boleznijo ni (priprava hrane) (F63)
- Sorodnik je imel težave pri pripravi zdravih jedi (F67)
- Sorodnik ne pripravlja samo strogo zdrave hrane, pripravlja hrano, ki jo ima človek z demenco rad (F68)

– DELNA AVTONOMIJA

- Človek z demenco občasno izrazi kaj si želi jesti (D57), (D59), (F66)
- Sorodnik upošteva želje, ko si človek z demenco zaželi manj zdravo hrano (dunajski zrezek, čevapčiči) (F69)
- Sorodnik prosi človeka z demenco za pomoč
 - o Lupljenje krompirja (E58),
 - o Priprava mize (E59)
- Sorodnik pripravi krožnike, podloge in pribor, človek z demenco pa pripravi mizo (E60)
- Sorodnik se ne pritožuje v primeru, da ni miza v redu pripravljena (E61)
- Sorodnik ceni pomoč človeka z demenco (E62)

– POPOLNA AVTONOMIJA

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – NAKUPOVANJE

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Nakupe prevzame sorodnik (Č34), (D60), (D62), (D63), (E66)
- Sorodnik ve kaj človek z demenco potrebuje in se samostojno odpravi po nakupih (Č36), (D61), (E67)

– DELNA AVTONOMIJA

- Sama pove, kaj si želi iz trgovine (Č35)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Sorodnik in človek z demenco gresta skupaj po nakupih (F70)

- Človek z demenco sam izbere kaj želi kupiti (kosmiči, ki jih ima rad, kruh, sir) (F71)
- Sorodnik človeka z demenco ne omejuje pri nakupih (F72)
- Nakup oblačil z otroki (sin) (E68)

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – RAZPOLAGANJE Z DENARJEM

– ODVISNOST OD DRUGIH

- Sorodnik razpolaga z denarjem človeka z demenco (Č37), (D64), (E70), (F73)
- Manjša možnost razpolaganja z denarjem zaradi strahu pred založitvijo denarja (Č38)
- Drugi sorodnik (sin) pooblaščen na bančnem računu človeka z demenco (D66)
- Človek z demenco ima pri sebi neveljavno bančno kartico, da je pomirjen (E71)
Razdelitev dodatka za pomoč in postrežbo med otroki (nakup darila za človeka z demenco) (D65)

– DELNA AVTONOMIJA

- Denar ji da na razpolago, ko ga potrebuje (frizer) (Č39)
- Človek z demenco ima pri sebi vedno nekaj denarja (E72), (F74)

– POPOLNA AVTONOMIJA

- Človek z demenco z denarjem, ki ga ima pri sebi tudi sam razpolaga (povabi vnuka na pijačo, prijatelje na kavo) (F75)
- Sorodniku je pomembno, da človek z demenco ohranja občutek, da zmore razpolagati z denarjem (F76)

INSTRUMENTALNA VSAKODNEVNA OPRAVILA – SODELOVANJE LJUDI Z DEMENCO

- Manjša možnost sodelovanja človeka z demenco zaradi slepote (D67)
- Sorodnik vključuje človeka z demenco v opravila (E73), (F77)
- Sodelovanje človeka z demenco pri opravih pomeni za sorodnika razbremenitev (E74)
- Sorodnik človeka z demenco vključuje tako, »da se počuti normalen, da se ne počuti, da je z njim nekaj narobe«. (F78)
- Pomembnost poznavanja človeka z demenco (D68)

MOŽNOST IZBIRE (VIDIK SORODNIKOV)

SODELOVANJE SORODNIKA PRI IZBIRI DNEVNIH AKTIVNOSTI

- Pri nekaterih aktivnostih pove sam
 - o Gledanje televizije, počitek (Č43), (E86)
 - o Sprehod (F79),
 - o Vožnja z vlakom z znanko (F80),
 - o Vožnja z vlakom z znanko, gresta v slaščičarno (F81)
- Vpraša kaj želi početi (Č48), (E84), (F88)
- Spodbuda k aktivnostim
 - o Sprehod (Č44), (E77),
 - o Telovadba (D70)

- Pogovor (E76)
- Aktivnosti predlaga sorodnik
 - Sorodnik predlaga človeku z demenco aktivnosti, ki jih lahko počne (D71)
 - Človek z demenco se o predlaganih aktivnostih odloči sam (E75)
 - telovadba (D73),
 - obisk prijateljev (F82),
 - razgibavanje rok s krožnimi gibi (D74),
 - masaža z masažnim orodjem (D75)
 - Človek z demenco občasno izraža odpor do nekaterih aktivnosti, ki jih predlaga sorodnik (masaža z masažnim orodjem) (D76)
 - Večinoma sorodnik predlaga aktivnosti, predvsem zaradi varnosti (Č49)
 - Človek z demenco ne pokaže zanimanja za aktivnosti (mu je vseeno), zato predlaga sorodnik (E83), (E85)

SODELOVANJE SORODNIKA PRI ODLOČANJU O DNEVNIH AKTIVNOSTIH

- Zakonec reče kaj bosta počela in jo spodbudi k aktivnostim (urejanje vrta, sprehod) (Č41)
- Sorodnik izbere aktivnosti za človeka z demenco glede na razpoložanje (D69)
- Sorodnik je pri odločanju kaj želi človek z demenco početi pozoren tudi na nebesedne izraze (E78)
- Vztrajanje pri aktivnostih, ki so za človeka z demenco dobre (masaža z masažnim orodjem) (D77)
- Odvrčanje človeka z demenco od aktivnosti, zaradi varnosti, s tehniko preusmerjanja pozornosti (Č50), Odvrčanje človeka od aktivnosti (od počitka) (E87)
- Sorodnik oceni kaj je dobro za človeka z demenco, saj ima težave z izražanjem (D82)
- Človeka z demenco ne vpraša kaj želi početi zaradi težav s sporazumevanjem (D83)
- Skupno, sprotno odločanje kaj bosta počela (Č42)
- Človek z demenco pove, ko kaj ne želi početi (D72)
- Sorodnik človeka z demenco ne sili v aktivnosti, ki jih ne želi (E79)
- Sorodniku je pomembno, da človek z demenco počne to kar ga veseli in da je na varnem (F83)

RAZPOLOŽLJIVE AKTIVNOSTI

- Sprehod (Č45), (E80), (F84)
- Urejanje vrta (Č46)
- Kartanje (Č47), (E82)
- Telovadba (D79)
- Masaža (D80)
- Petje (D81)
- Pogovor (E81)
- Gledanje fotografij na računalniku (F86)
- Pripovedovanje zgodb ob gledanju fotografij (F87)
- Druženje z njenimi otroki (D78)
- Druženje z znanko (F85)

ŽELJE IN MNENJE (VIDIK SORODNIKOV)

VKLJUČEVANJE ČLOVEKA Z DEMENCO V IZRAŽANJE ŽELJA

- Svoje želje človek z demenco izrazi sam (D84), (F89)

- Pove kaj želi gledati na televiziji (Č51)
- Odhod v trgovino po nove čevlje (F92)
- Izlet na morje (F93)
- Človek z demenco ima skromne želje (E99)
 - Ker ne želi obremenjevati sorodnika (D85)
 - Izrazi željo po kozarcu vode (D86)
- Človek z demenco občasno izrazi željo predvsem po njemu ljubih aktivnostih (E94)
 - Izrazi željo po obisku točk na sprehodu (E95)
- Sorodnik vpraša človeka z demenco po njegovih željah (E88)
 - Človeka z demenco vpraša kaj želi jesti (E89)
 - Človeka z demenco vpraša kaj želi početi (E90)
- Človek z demenco ima težave pri izražanju želja (težave s sporazumevanjem) (E92), (E93)
- Človek z demenco ne pove svojih želj (mu je vseeno) (E91)
- Težave kadar se želja ne da uresničiti (prepoved gibanja med občinami v času epidemije) (F90)
- Sorodnik se s človekom z demenco ne prepira zakaj želje ni možno uresničiti, ampak mu pokaže (zapeljeta se do restavracije in vidi, da je zaprta) (F91)
- Po željah ne sprašuje, ve kaj je zanjo dobro (Č53)

VKLJUČEVANJE ČLOVEKA Z DEMENCO V IZRAŽANJE MNENJA

- Težave pri besednem izražanju mnenja (Č54), (D88), (E97)
- Težave pri izražanju mnenja (D87)
- Sklepa kaj je zanjo dobro, ker ne zmore toliko besedno povedati (Č55)
- Predvideva, da gospe z demenco ustreza, da sklepa kaj je zanjo najboljše. (Č56)
- Sorodnik vpraša človeka z demenco po njegovem mnenju (E96), (F94)
- Sorodnik ne odloča namesto človeka z demenco (F95)
- Sorodnik človeka z demenco spoštuje (F96)

UPOŠTEVANJE ŽELJ IN MNENJA ČLOVEKA Z DEMENCO

- Upoštevanje želj in mnenja človeka z demenco (D89)
- Sorodnik izpolni želje človeka z demenco (E98), (F97)
- Zakonec upošteva želje človeka z demenco pri izbiri televizijskega programa in ji pri tem pomaga (Č52)
- Sorodnik spoštuje mnenje človeka z demenco (E100)
- Sorodnik je vesel, da še človek z demenco zmore izraziti svoje želje in mnenje (F98)

9.5 ODNOSNO KODIRANJE

POTEK DNEVA

- Rutine ljudi z demenco (občutek nadzora in varnosti)
- Obremenitve – naporna skrb za človeka z demenco
- Opuščajo dejavnosti, ki jih veselijo
- Razbremenitve (skrb za človeka prevzame nekdo drug)

STIKI

- Ljudje z demenco – neformalni oskrbovalci (otroci, zakonci), otroci, sosedi in sorojenci
- Sorodniki – otroci, vnuki in prijatelji

- Osnovna vsakodnevna opravila – oblačenje, osebna higiena, hranjenje in gibanje
- Instrumentalna vsakodnevna opravila – gospodinjska dela, izbira in priprava hrane, nakupovanje in razpolaganje z denarjem

ŽELJE IN MNENJE

- Sami izrazijo želje – skromne želje
- Sorodniki povprašajo po željah
- Težave pri izražanju želja – težave s sporazumevanjem – sorodniki sklepajo kaj je zanje dobro
- Nimajo težav pri izražanju mnenja (vidik ljudi z demenco)
- Spodbuda k izražanju mnenja
- Težave pri izražanju mnenja – težave s sporazumevanjem - sorodniki sklepajo kaj je zanje dobro (vidik sorodnikov)
- Upoštevanje želj in mnenja ljudi z demenco

AVTONOMIJA IN SPODBUJANJE SAMOSTOJNOSTI LJUDI Z DEMENCO V DOMAČEM OKOLJU

SAMOSTOJNOST

- Večja samostojnost pri osnovnih vsakodnevnikih opravilih, - Manjša pri instrumentalnih vsakodnevnikih opravilih
- Več pomoči sorodnikov pri instrumentalnih vsakodnevnikih opravilih
- Opravljajo opravila namesto ljudi z demenco
- Tudi vključevanje v opravila – prisotnost, usmerjanje in navodila

MOŽNOST IZBIRE

- Samostojno odločanje o fizičnih, družabnih, izobraževalnih in drugih aktivnostih
- Sorodniki vprašajo kaj želijo početi
- Predlogi in spodbuda k bolj kompleksnejšim aktivnostim, predlogi zaradi varnosti in ker se človek z demenco težko besedno izraža – odločanje namesto človeka z demenco

NADZOR NAD ŽIVLJENJEM

- Večji nadzor pri opravilih, pri katerih so bolj samostojni – osnovna vsakodnevna opravila,
- Manjši pri opravilih, pri katerih potrebujejo več pomoči – instrumentalna vsakodnevna opravila
- Manjša možnost odločanja o instrumentalnih vsakodnevnikih opravilih in več odločitev prevzame sorodnik

ZDRAVSTVENO STANJE

- Vpliv na zmožnost opravljanja opravil
- Težave z gibljivostjo, gibanjem in vidom
- Težave povezane z diagnozo demenca - manjša samostojnost, težave z upravljanjem opravil, halucinacije
- Slabše zdravje sorodnikov